

Lokalna razvojna strategija LAG-a „Adrion“ za razdoblje 2023. – 2027.

OVAJ PROJEKT SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPSKE UNIJE

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

Podmjera 19.1 "Pripremna pomoć u okviru Mjere 19. "LEADER-CLLD"

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA 2014. - 2020.

UDIO SUFINANCIRANJA 90% EU, 10% HR

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaže u ruralna područja

POPIS KRATICA

AGRONET	Elektronička aplikacija namijenjena za pomoć poljoprivrednim gospodarstvima i ostalim korisnicima u ostvarivanju prava na potpore u poljoprivredi
APPRRR	Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
CLLD	Lokalni razvoj vođen zajednicom, eng. <i>Community Led Local Development</i>
DZS	Državni zavod za statistiku
EU	Europska unija
EK infrastruktura	Elektroničko-komunikacijska infrastruktura
EVPG	Ekonomska veličina poljoprivrednog gospodarstva
JLS	Jedinica lokalne samouprave
SDŽ	Splitsko-dalmatinska županija
LAG	Lokalna akcijska grupa
LEADER	Program Europske unije za razvoj ruralnih područja, fran. <i>Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale</i>
LRS	Lokalna razvojna strategija
OIE	Obnovljivi izvori energije
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
RH	Republika Hrvatska
SOPG	Samoopskrbno obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
SP ZPP	Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023.-2027.
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika Europske unije

SADRŽAJ

1. OPIS PODRUČJA KOJE OBUHVAĆA LRS	5
1.1. Osnovne zemljopisne značajke područja LAG-a	5
1.1.1 Područje LAG-a	5
Slika 1. Karta LAG područja s vidljivim granicama JLS-ova u LAG-u	6
Slika 2: Karta položaja LAG-a na karti Republike Hrvatske	7
Tablica 1: Osnovni podaci o LAG-u	8
1.1.2. Geomorfološke i klimatske karakteristike na području LAG-a.....	9
1.1.3. Kulturna, povijesna i prirodna baština na području LAG-a	10
1.1.3.1. Kulturno-povijesna baština.....	10
Tablica 2: Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a	11
1.1.3.2. Prirodna baština na području LAG-a.....	13
Tablica 3: Zaštićeni prirodni lokaliteti na području LAG-a	13
Slika 3: Ekološka mreža Natura 2000 na području LAG-a	14
1.1.4. Stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a	15
Tablica 4: Stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a	16
1.1.5. Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a.....	17
Tablica 5: Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a	18
1.2. Gospodarske značajke područja LAG-a	19
Tablica 6: Osnovni razvojni pokazatelji LAG područja	21
Tablica 7: Broj osoba zaposlenih u pravnim osobama po djelatnosti (NKD 2007) u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a	22
Tablica 8: Poduzetnici u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a	22
Tablica 9: Obrti u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a	23
Tablica 10: Struktura poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a	23
Tablica 11: Veličina poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a	24
Tablica 13: Brojno stanje stoke na području LAG-a	26
Tablica 14: Dolasci turista i noćenja u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a	27
Tablica 15: Dobna struktura nezaposlenih na području LAG-a	28
Tablica 16: Dobna struktura zaposlenih na području LAG-a	29
1.3. Demografske značajke LAG područja	30
Tablica 17: Natalitet, mortalitet i vitalni indeks na području LAG-a	31
Tablica 18: Obrazovna struktura stanovništva na području LAG-a	32
2. REZULTATI PROVEDBE LRS U RAZDOBLJU 2014. – 2022.	33

3. OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS	38
3.1. Opis partnerstva	38
Tablica 20: Članovi LAG-a (Skupština LAG-a)	39
Tablica 21: Tijelo LAG-a nadležno za donošenje odluka koje su vezane za sadržaj i provedbu LRS	39
Tablica 22: Tijelo LAG nadležno za odabir projekata na LAG natječaju	39
3.2. Opis tijeka izrade LRS i sudjelovanja različitih interesnih skupina u izradi LRS	40
Tablica 23: Događaji i sudionici tijekom izrade LRS	41
4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA	42
4.1. Rezultati analize stanja područja na temelju SWOT analize	42
Tablica 24: SWOT analiza LAG-a	42
5. OPĆI CILJEVI, SPECIFIČNI CILJEVI I INTERVENCIJE LRS	46
5.1. Prikaz potreba LAG područja	46
Tablica 25: Potrebe LAG područja	46
5.2. Opis općih i specifičnih ciljeva LRS	48
Tablica 26: Opći i specifični ciljevi LRS	48
5.3. Opis intervencija LRS uključujući projekte suradnje	50
Tablica 27: Intervencije u LRS	50
Tablica 28: Projekti suradnje	51
Tablica 29: Opis intervencija	52
5.4. Opis procesa odabira projekata na LAG natječajima	64
5.5. Usklađenost LRS sa ZPP	65
Tablica 30: Usklađenost LRS sa SP ZPP	65
6. KAPACITET LAG-a ZA PROVEDBU LRS	67
6.1. Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbom LRS	67
Tablica 31: Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbu LRS	68
6.2. Opis praćenja (monitoring) i procjene (evaluacija) provedbe LRS	69
Tablica 32: Plan pokazatelja – pokazatelji rezultata ZPP	71
7. FINACIJSKI I AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS	73
7.1. Financijski plan provedbe LRS	73
Tablica 33: Financijski plan provedbe LRS	74
7.2. Akcijski plan provedbe LRS	75
Tablica 34: Akcijski plan provedbe LRS	75
8. PRILOZI	75

1. OPIS PODRUČJA KOJE OBUHVAĆA LRS

1.1. Osnovne zemljopisne značajke područja LAG-a

1.1.1 Područje LAG-a

LAG „Adrion“ obuhvaća područje od devetnaest (19) jedinica lokalne samouprave (JLS), od kojih su tri grada - Omiš, Imotski i Vrgorac te šesnaest (16) općina - Dugi Rat, Zadvarje, Brela, Baška Voda, Tučepi, Podgora, Gradac, Šestanovac, Zagvozd, Cista Provo, Lovreć, Lokvičići, Proložac, Podbablje, Runovići i Zmijavci.

Sve JLS su u sastavu Splitsko-dalmatinske županije, njenom jugoistočnom dijelu. Od tri grada samo jedan ima izlaz na more, to je grad Omiš, ali puno veća površina i broj njegovih naselja je u dijelu Dalmatinske zagore. Od šesnaest općina tek sedam ih ima izlaz na more (Dugi Rat, Zadvarje, Brela, Baška Voda, Tučepi, Podgora i Gradac), od kojih neke samo manjim dijelom. Naime, Zadvarje ima u svojoj površini uvalu Vruju, koja je prilično nedostupna i nenaseljena. Također, Podgora i Brela predstavljaju primorsku općinu čija se naselja, znatnih površina nalaze i u zaobalnom dijelu koje je i zaštićeno područje. Isto tako, Baška Voda, Tučepi i Gradac zajedno broje veći broj naselja i zaseoka koji nemaju izlaz na more te u kojima je manja naseljenost i smanjena gospodarska aktivnost.

Nabrojane jedinice broje ukupno 125 naselja te su sva u sastavu LAG-a „Adrion“, a izvan središnjih naselja su ona slabije naseljenosti, a uslijed toga i nedovoljne povezanosti. Sjedište LAG-a nalazi se u općini Zadvarje koja predstavlja sjecište između četiriju povezanih, ali ipak različitih područja.

Prvo čini područje grada Omiša i općine Dugi Rat. Drugo područje čine primorske općine oko planine Biokovo zajedno sa zabiokovskim općinama koje se već naslanjaju na treće područje, područje Imotske krajine na čelu s gradom Imotskim. Četvrtu cjelinu čini istočno autoputom povezan, značajne površine Grad Vrgorac koji predstavlja Vrgorsku krajinu. Sjedište LAG-a „Adrion“, Zadvarje je ujedno i brojem stanovnika najmanja JLS u sastavu LAG-a. Kada gledamo površinu LAG „Adrion“ obuhvaća 1.481,34 km² što čini 41% površine kopna Splitsko-Dalmatinske županije.

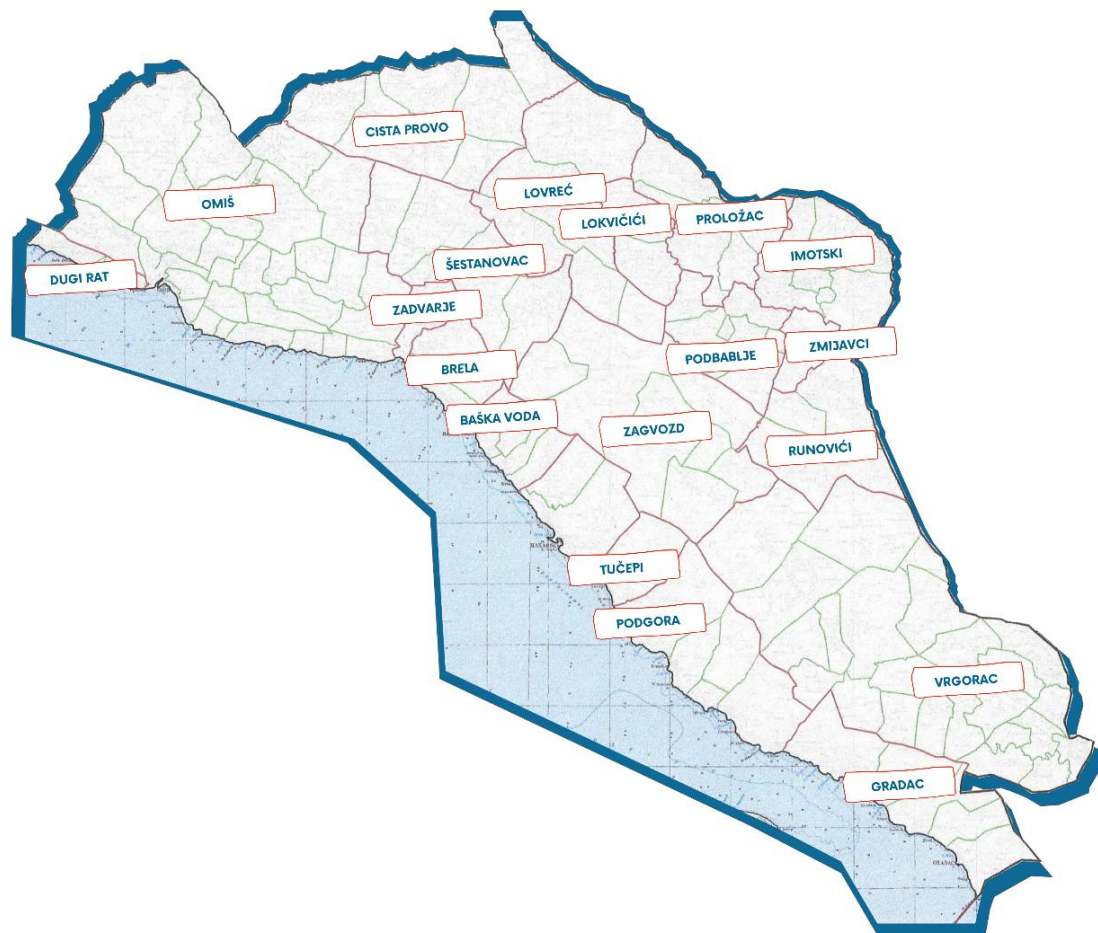
Na području LAG-a „Adrion“ živi 64.087 stanovnika, prosječne gustoće naseljenosti 43 st/km².

Područje LAG-a smješteno je u jugoistočnom dijelu Splitsko-dalmatinske županije. Sjeveroistočni dio LAG-a omeđen je s cca. 75 km dugom granicom prema Bosni i Hercegovini. Istočni dio graniči s Dubrovačko-neretvanskom županijom.

LAG „Adrion“ je jedan od pet LAG-ova u Splitsko-dalmatinskoj županiji i po svim pokazateljima (JLS, površina, broj stanovnika i broj naselja) najveći LAG.

Kada promatramo ovaj LAG u odnosu na LAG-ove u Republici Hrvatskoj, po broju JLS LAG „Adrion“ je drugi po veličini. Po svojoj površini LAG „Adrion“ spada među prvih deset u RH, a po broju stanovnika je deseti u RH. Ipak, što se tiče gustoće naseljenosti spada u LAG-ove najmanje gustoće naseljenosti u RH ispod 50 st./km² (43 st./km²) što govori o njegovim ruralnim obilježjima, naročito ako uzmemo u obzir da se nalazi na zahtjevnom području manjih i prirodno rascjepkanih poljoprivrednih površina.

Slika 1. Karta LAG područja s vidljivim granicama JLS-ova u LAG-u

Izvor: Ured LAG-a „Adrion“

Slika 2: Karta položaja LAG-a na karti Republike Hrvatske

Izvor: *Ured LAG-a „Adrion“*

Tablica 1: Osnovni podaci o LAG-u

Osnovni statistički podaci o LAG-u						
Naziv JLS	Broj stanovnika u JLS	Naselja iz JLS u sastavu LAG-u	Broj stanovnika u naselju	Površina JLS km ²	Gustoća stanovnika u JLS (stan/km ²)	Broj kućanstava u JLS
Baška Voda	2590	Navedeno u Prilogu 1	Navedeno u Prilogu 1	25,26	102,53	1000
Brela	1626			26,71	60,87	561
Cista Provo	1799			107,32	16,76	657
Dugi Rat	6876			10,44	658,62	2291
Gradac	2401			73,25	32,78	1013
Imotski	9153			58,11	157,51	2609
Lokvičići	667			28,55	23,36	216
Lovreć	1402			105,84	13,25	512
Omiš	14139			265,53	53,25	4865
Podbablje	4035			44,36	90,96	1228
Podgora	2233			77,45	28,83	923
Proložac	3112			54,62	56,98	927
Runovići	1968			59,4	33,13	594
Šestanovac	1669			89,54	18,64	649
Tučepi	1819			16	113,81	660
Vrgorac	5698			277,8	20,51	1822
Zadvarje	289			13,22	21,86	103
Zagvozd	957			134	7,14	356
Zmijavci	1654			13,94	118,65	501
Ukupno LAG	64.087	125		1.481	86	15.369
Osobna iskaznica LAG-a						
OIB	35008228759					
Adresa sjedišta	Hrvatskih branitelja 31, 21255 Zadvarje					
Adresa podružnica	-					
Kontakt telefon	021 411 960/ +385 994369422					
Kontakt e-mail	info@lag-adrion.hr					
Mrežna stranica	www.lag-adrion.hr					

Izvor: Državni zavod za statistiku – za osnovni statistički podaci o LAG-u

1.1.2. Geomorfološke i klimatske karakteristike na području LAG-a

Područje LAG-a „Adrion“ jest područje na kojem se pod velikim nagibom izmjenjuju površine visoke i niske nadmorske visine. Po središnjem dijelu LAG-a uzdižu se planine Biokovo te Omiška Dinara krškog reljefa. Sama planina Biokovo dužine je 36 km, a prosječno je široka 7 km te se kao dinarska planina tipično pruža od sjeverozapada prema jugoistoku. Najviši vrh LAG područja i drugi po visini u Republici Hrvatskoj je sv. Jure (1762m). Planina Biokovo proteže se od prijevoja Dubci (288m) iznad Zadvarske Vruje na sjeverozapadu do perivoja Staza (897m) na jugoistoku u Podgori. Sjeverozapadno od rijeke Cetine izdiže se masiv Omiške Dinare (863m), dok u Gradcu područje nastavlja s masivom Rilićem (920m). Uz planinsko područje raznolike prirodne cjeline nalaze se i jezera, među kojima se ističe tektonika Crvenog i Modrog jezera te kanjon rijeke Cetine. Tu su značajnije istaknute površine polja u Imotskom i Vrgorcu. Probijanjem tunela Sveti Ilija reljefne barijere planine Biokovo u njenom najvišem dijelu su značajno otklonjene.

Što se tiče klime područje karakterizira mediteranska klima s relativno toplim i vlažnim zimama te vrućim i suhim ljetima, nepravilno raspoređenim padalinama (60% ukupnih količina padalina padne u zimskom periodu). Mediteranska klima na ovom području ipak je pomalo prisutna u izmijenjenom obliku s Biokovom, Omiškom Dinarom i Rilićem kao klimatskom pregradom. Također, ovo područje je poznato po buri koja po nekim istraživanjima, osim vlažnosti i sastava tla čini ključnu razliku u strukturi i nutritivnom sastavu poljoprivrednog proizvoda.

Temperatura zraka logično ovisi o nadmorskoj visini, a njeno opadanje s visinom osjetnije je u proljeće nego u jesen. Temperaturne razlike su u prosjeku i do 10 stupnjeva niže na vrhovima.

Relativno blaga klima ipak povremeno na ovom području predstavlja izazove u ruralnom razvoju bilo da se radi o poljoprivrednoj aktivnosti ili gradnji infrastrukture i gospodarstvu općenito.

U nastavku donosimo podatke iz Plana djelovanja Splitsko-dalmatinske županije u području prirodnih nepogoda za 2021.g., a koje se tiču područja LAG-a „Adrion“.

Od 2008.- 2020. godine područje LAG-a bilo je suočeno s velikim brojem požara (Baška Voda, Podgora, Omiš, Šestanovac, Dugi Rat), te ekstremnim vremenskim uvjetima, kao što su olujno nevrijeme praćeno poplavama, ledenom kišom i tučom te sve učestalijim sušama.

1.1.3. Kulturna, povijesna i prirodna baština na području LAG-a

1.1.3.1. Kulturno-povijesna baština

Na području LAG-a „Adrion“ prema Registru kulturnih dobara Ministarstva kulture registrirano je 371 kulturno dobro koje predstavlja vrijednu kulturno-povijesnu baštinu. Ono što je očuvano približno pruža osjećaj nekadašnjih aktivnosti ljudi na ovom prostoru, a zasigurno i identiteta u smislu religije, povijesti i naroda koji su tu obitavali i većinom se odnosi na pokretna materijalna dobra.

Popis kulturno-povijesne baštine nalazi se u Prilogu I. Tablica 2.

Ono što karakterizira nepokretna materijalna kulturna dobra, njih čak 285, a i 82 pokretna materijalna dobra, je da su potrebna znatna ulaganja u ista. Premda sve jedinice lokalne samouprave na svom području imaju kulturna dobra, ista su naročito prisutna u JLS slabijih proračunskih mogućnosti. Ulaganja u održavanje kulturnih dobara veoma su izdašna, jer im je nerijetko ugrožena i sama statika. Veliki broj kulturnih dobara je nedostupan na turističkom tržištu te samim time nisu komercijalizirana što utječe i na njihovo održavanje.

S druge strane svjedoci smo degradiranja kulturno-povijesne baštine usred ekspanzije turističke privrede i izgradnje turističkih objekata u neposrednoj blizini povijesnih središta. Tako se u prostoru stvara kontrast modernih objekata i nepokretnih materijalnih dobara koja trebaju čak i osnovna ulaganja i vape za stavljanjem u funkciju u smislu turističke iskoristivosti i promocije identiteta određenog područja. Već sami broj kulturnih dobara nam govori da isto neće biti lako pomiriti te da će ulaganja trebati usmjeriti u tek određeni broj prioritetnih objekata.

Projekti poput „Imotskog puta sv. Jakova“ koji predviđa turističko-rekreativni obilazak pojedinih sakralnih objekata jedan je od primjera koji pomažu stvaranju svijesti oko važnosti ovih kulturnih dobara.

Unatoč velikom broju zaštićenih kulturnih dobara, tek mali je broj onih koji se odnosi na nematerijalna dobra. Naime, osim zaštićene „gange“ i „kantanja“ samo su dva nematerijalna dobra koja se odnose na proizvodni proces i to pripreme Poljičkog soparnika te tradicije kovačkog obrta s područja Slivna. Takva nematerijalna kulturna baština nam najviše govori o ljudima na ovim prostorima te njihovim aktivnostima i običajima.

Naselja već dugo vape za svojim tradicionalnim radinostima i obnavljanju objekata infrastrukture koji nam govore o postojanju i vraćanju takvih aktivnosti. Da to ne mora biti samo simbolično govore nam i projekti koje je u prethodnom razdoblju podržao i LAG kao što je projekt „Soparnik to go“. Obnovom tradicionalnih prodajnih mjesta poljoprivrednih proizvoda i zadržavanjem postojećih, kao što je robno-stočni sajam u Zadvarju sa svojom stogodišnjom tradicijom, omogućava se očuvanje povijesnog identiteta ovog prostora. Upravo na primjeru robno-stočnog sajma u Zadvarju te sajma „Okusi Hrvatsku“ u Baškoj Vodi imamo se priliku susresti s ova dva nematerijalna dobra - soparnikom i kovačkim proizvodima. Isto tako, povećavanjem gospodarske aktivnosti uz poštivanje tradicije moguće je pokrenuti zaštitu i drugih nematerijalnih dobara, na primjer slastica, jela i ostalih radinosti u svrhu ruralnog razvoja.

Tablica 2: Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a

	Vrsta kulturnog dobra						
	Nepokretno kulturno dobro				Pokretno kulturno dobro		Nematerijalno kulturno dobro
JLS	Pojedinačno	Kulturno-povijesna cjelina	Kulturni krajolik	Arheologija	Pojedinačno	Zbirka	
Baška Voda	Navedeno u Prilogu 2.*/ 7 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro	/	/
Brela	Navedeno u Prilogu 2.*/ 6 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.*/ 3 kulturna dobra	/	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro	/
Cista Provo	Navedeno u Prilogu 2.*/ 3 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 9 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.*/ 3 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro	/
Dugi Rat	Navedeno u Prilogu 2.*/ 3 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.*/ 4 kulturna dobra	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 2 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.*/ 2 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro	/
Gradac	Navedeno u Prilogu 2.*/ 10 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.*/ 2 kulturna dobra	/	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 3 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.*/ 6 kulturnih dobara	/
Imotski	Navedeno u Prilogu 2.*/ 11 kulturnih dobara (1 na više adresa)	Navedeno u Prilogu 2.*/ 3 kulturna dobra	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 9 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.*/ 4 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.*/ 5 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.*/ 2 kulturna dobra (više adresa)
Lokvičići	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro	/	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 4 kulturna dobra	/	/	/
Lovreć	Navedeno u Prilogu 2.*/ 7 kulturnih dobara	/	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 12 kulturnih dobara	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 3 kulturna dobra	/
Omiš	Navedeno u Prilogu 2.*/ 54 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.*/ 6 kulturnih dobara	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 3 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.*/ 13 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.*/ 9 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro
Podbablje	Navedeno u Prilogu 2.*/ 7 kulturnih dobara (1 na više adresa)	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 3 kulturna dobra	/	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro	Navedeno u Prilogu 2.*/ 1 kulturno dobro (više adresa)

Podgora	Navedeno u Prilogu 2.* / 14 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro	/	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro	Navedeno u Prilogu 2.* / 2 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro	/
Proložac	Navedeno u Prilogu 2.* / 9 kulturnih dobara (1 na više adresa)	/	/	Navedeno u Prilogu 2.* / 6 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.* / 3 kulturna dobra	/	/
Runovići	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro	Navedeno u Prilogu 2.* / 2 kulturna dobra	/	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro	Navedeno u Prilogu 2.* / 2 kulturna dobra (1 na više adresa)
Šestanovac	Navedeno u Prilogu 2.* / 6 kulturnih dobara	/	/	Navedeno u Prilogu 2.* / 4 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro	Navedeno u Prilogu 2.* / 3 kulturna dobra	/
Tučepi	Navedeno u Prilogu 2.* / 9 kulturnih dobara	/	/	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro	/	Navedeno u Prilogu 2.* / 2 kulturna dobra	/
Vrgorac	Navedeno u Prilogu 2.* / 21 kulturno dobro	Navedeno u Prilogu 2.* / 5 kulturnih dobara	/	Navedeno u Prilogu 2.* / 6 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.* / 3 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.* / 6 kulturnih dobara	Navedeno u Prilogu 2.* / 2 kulturna dobra (više adresa)
Zadvarje	Navedeno u Prilogu 2.* / 2 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro	/	/	/	/	/
Zagvozd	Navedeno u Prilogu 2.* / 7 kulturnih dobara	/	/	Navedeno u Prilogu 2.* / 4 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro	Navedeno u Prilogu 2.* / 2 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro (više adresa)
Zmijavci	Navedeno u Prilogu 2.* / 7 kulturnih dobara	/	/	Navedeno u Prilogu 2.* / 6 kulturnih dobara	/	Navedeno u Prilogu 2.* / 2 kulturna dobra	Navedeno u Prilogu 2.* / 1 kulturno dobro (više adresa)
Ukupno LAG	183 (1 kulturno dobro odnosi se na 3 JLS)	30	/	72	40	42	4 (1 kulturno dobro se odnosi se na 6 JLS, a 1 na 2 JLS)

Izvor: *Ministarstvo kulture i medija*

* Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a

1.1.3.2. Prirodna baština na području LAG-a

Na području LAG-a nalazi se jedanaest zaštićenih prirodnih lokaliteta. Među njima najveće površine je Park prirode Biokovo. Značajnih krajobraza je četiri – Kanjon rijeke Cetine, Prološko blato te Područje Imotskih jezera – Gaj, tri spomenika prirode – Predjel Ruskamen kod Omiša, Crveno i Modro Jezero. Tu je i jedan posebni ihtiološki rezervat – Izvorišni dio i obalni pojas rijeke Vrljike te dva spomenika parkovne arhitekture-skupina stabala čempresa u Općini Podgora.

Lokacije zaštićene prirodne baštine vizualno privlače mnogo turista i stranih posjetitelja koji ih prema mišljenju domaćeg stanovništva ipak nedovoljno posjećuju. Prostor oko njih pruža potencijal za stvaranje dodatne vrijednosti i gospodarsku aktivnost ne samo na obali, nego u svim dijelovima LAG. Još 8 lokaliteta predloženo je za zaštitu u Izmjenama i dopunama Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije. Prirodna baština predložena za zaštitu na području LAG-a „Adrion“ navedena je u Prilogu I. Tablica 3.

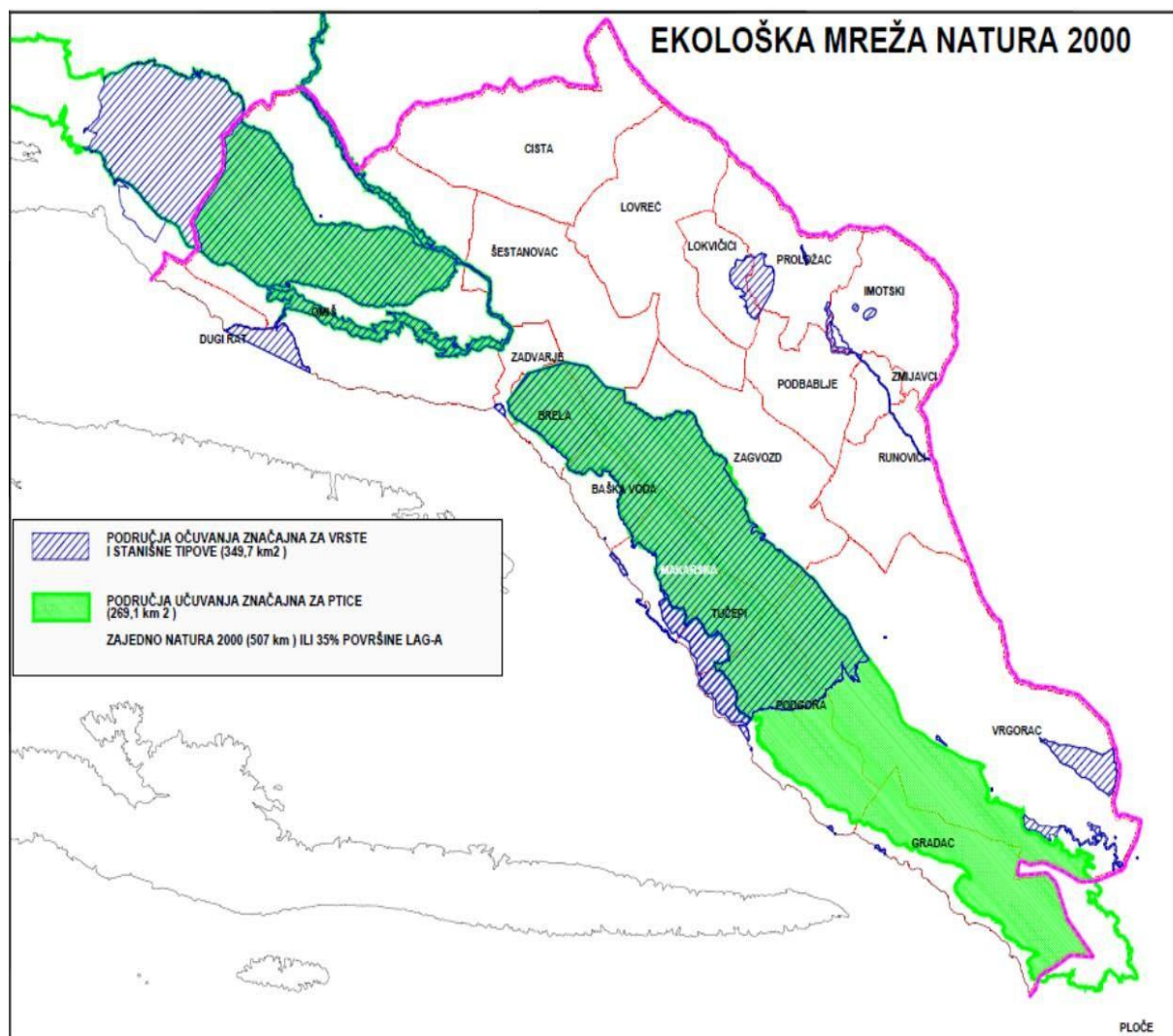
Kada gledamo ekološku mrežu NATURA 2000 čak 35% površine LAG-a pokriva ista te stanovnici tih površina na njima poštuju stroge uvjete ocjene utjecaja njihovih zahvata na okoliš. Natura 2000 pokriva poprilično naseljene dijelove LAG-a i svladavanje novih procedura bio je jedan od izazova u proteklom razdoblju. Kroz ekološku mrežu Natura 2000 evidentirano je 17 područja očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove, a 4 područja očuvanja značajna za ptice.

Tablica 3: Zaštićeni prirodni lokaliteti na području LAG-a

Kategorija zaštite	Naziv	Površina u ha	Godišnja proglašenja	JLS-ovi u LAG-u na čijem području se nalazi
Posebni rezervat (ihtološki)	Izvorišni dio i obalni pojas rijeke Vrljike	50.35	1971	Proložac, Podbablje, Imotski
Značajni krajobraz	Prološko blato	994.44	1971	Proložac, Podbablje, Lokvičići
Park prirode	Planina Biokovo	19330.54	1981	Vrgorac, Zadvarje, Šestanovac, Podgora, Zagvozd, Tučepi, Brela, Baška Voda
Značajni krajobraz	Kanjon rijeke Cetine	6492.99	1963	Zadvarje, Omiš, Šestanovac, Dugi Rat
Spomenik prirode (geomorfološki)	Predjel Ruskamen kod Omiša	140	1968	Omiš
Spomenik parkovne arhitekture (skupina stabala)	Skupina stabala čempresa (<i>Cupressus sempervirens</i> L.) kraj groblja u Živogošću	0	1970	Podgora
Spomenik parkovne arhitekture (skupina stabala)	Skupina stabala čempresa (<i>Cupressus sempervirens</i> L.) kraj samostana Sv. Križa u Živogošću	0	1970	Podgora
Značajni krajobraz	Plaže i park-šuma u Brelima kod Makarske	32,15	1964	Brela
Spomenik prirode (geomorfološki)	Crveno jezero	13,79	1964	Imotski
Spomenik prirode (geomorfološki)	Modro jezero	39,18	1964	Imotski
Značajni krajobraz	Područje Imotska jezera - Gaj	415,84	1971	Imotski
Ukupno LAG	11			

Izvor: Biportal, web portal informacijskog sustav zaštite prirode, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja

Slika 3: Ekološka mreža Natura 2000 na području LAG-a

Izvor: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja/ www.biportal.hr

1.1.4. Stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a

Obalno područje LAG-a povezano je putem Jadransko-jonskog koridora kao dijela Paneuropske transportne mreže. Glavni cestovni pravci su autocesta A1 dužine 86,78 km i dužobalna magistrala D8 te D60 i D62 kao uzdužni prometni pravac. Poprečni prometni pravci su D39, D70, D512 te brojne županijske i lokalne ceste. Prikupljanjem podataka o dužini lokalnih i nerazvrstanih cesta uočena je manjkavost tih podataka kao i u proteklom razdoblju. Na temelju saznanja koje imamo, zbog položaja u prostoru, troškova evidencije dužine, geodetskih snimaka istih, nije za očekivati da će te evidencije biti skoro potpune. Naime, navedeni troškovi svojim iznosima često prelaze visinu samih proračuna JLS. Realno je da će pojedine JLS trebati odrediti svoje prioritete i najvažnije lokalne prometnice evidentirati te razvijati. Isto je samo po sebi dovoljno zahtjevno stoga ne čudi da su uspjeh financiranja iz Programa ruralnog razvoja do sada lakše ostvarivala izgradnja novih prometnica nego rekonstrukcija starih. Povezanost kroz prometnu infrastrukturu LAG-a u proteklom razdoblju izvan i unutar njegovih granica je značajno poboljšana izgradnjom 4248 m dugog tunela Sveti Ilija, kroz jednu od najviših barijera planinskog masiva Biokova koji povezuje dvije jedinice lokalne samouprave Bašku Vodu i Zagvozdu. Takav projekt je nacionalne razine i važnosti se te se teško pokriva i iz državnog proračuna, ali njegova korist je itekako bila brzo vidljiva u poboljšanju kvalitete života i gospodarstva. Probijanjem tunela omogućeno je zadovoljavanje dnevnih potreba stanovnika u puno većem broju susjednih i daljih JLS. Tako imamo i primjer formiranja dnevne bolnice u Zagvozdu, podružnice KBC-a Split što je nekad bilo nezamislivo. Ono što je bitno je da se novonastalim pravcima uspostave redovne autobusne linije kako bi zdravstvene usluge bile dostupne i svim skupinama lokalnog stanovništva.

Gradovi i glavna naselja LAG-a „Adrion“ su gotovo potpuno pokrivena fiksnim telefonskim linijama i mobilnom telefonijom što omogućava spajanje na internetsku mrežu, dok je pokrivenost brzom internetskom mrežom slabija. Ono što se ističe kao problem je pokrivenost mobilnim, ali i fiksnim linijama perifernih slabo naseljenih područja.

Pokrivenost elektroničko-komunikacijske infrastrukture po JLS nalazi se u Prilogu 4. Tablica 4.

Organizacija vodoopskrbe u ovom trenutku na području LAG-a doživljava znatne izmjene temeljem zakonskih odredbi. Vodoopskrba područja LAG-a odvija se kroz komunalna poduzeća: Omiš, Makarska, Imotski i Vrgorac. Poseban izazov na području LAG-a „Adrion“ predstavljaju zone sanitarne zaštite izvorišta s utvrđenim ograničenjima u korištenju prostora, a koje obuhvaćaju gotovo 43,1 % ukupne površine LAG-a. Pojedine općine i naselja u najvećem svom dijelu smještene su iznad samih izvora. Na ovom području postoji i 15 sustava odvodnje otpadnih voda. Dio sustava vodoopskrbe kao i odvodnje financiran je Programa ruralnog razvoja.

Što se tiče gospodarenja otpadom najveću prepreku i kočnicu predstavlja nepostojanje Regionalnog centra za gospodarenje otpadom koji je velika kočnica razvoju i uzrokuje znatne troškove JLS na ovom području.

Na području LAG-a „Adrion“ nalaze se tri hidroelektrane – Zakućac, Đale i Kraljevac. Hidroelektrana Zakućac je najveća, ali i najznačajnija hidroelektrana na području Republike Hrvatske.

Tablica 4: Stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a

Vrsta infrastrukture	Mjerna jedinica	Ukupno
Autocesta	Km	86,78
Državna cesta	Km	313,591
Županijska cesta	Km	308,29
Lokalna cesta	Km	393,11
Nerazvrstana cesta	Km	310,33
Željeznička pruga	Km	n/p
Biciklističke staze	Km	0
Međunarodne zračne luke	Broj	n/p
Ostale zračne luke	Broj	n/p
Morske luke	Broj	n/p
Riječne luke	Broj	n/p
Elektr. ener. kablovi	Km	3690
Pokrivenost elektroničko-komunikacijske infrastrukture	% pokrivenosti EK infrastrukture – bakrena parica	37,95
	% pokrivenosti EK infrastrukture – svjetlovod	3,14
	% pokrivenosti EK infrastrukture – koaksijalni kabel	0,60
Plinovod	Km	n/p
Vodovod	Km	1098
Kanalizacija	Km	147
Pročišćivači otpadnih voda	Broj	3
Centri za gospod. otpadom	Broj	n/p
Pretovarni centri	Broj	n/p

Izvor: Jedinice lokalne samouprave s područja LAG-a „Adrion“, Hrvatske ceste, Vodovod Omiš, Vodovod Makarska, Vodovod Imotske krajine, Elektrodalmacija Split, Hrvatski Telekom

1.1.5. Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a

Kulturnom infrastrukturom upravljaju različite kulturne ustanove. Prema dostupnim raspoloživim podacima na području LAG-a „Adrion“ postoji 13 domova kulture/domova za mlade, pet knjižnica, četiri kino dvorane, šest muzeja, jedno otvoreno učilište te jedno kazalište. Čak 16 od 19 JLS na svom području ima određene kulturne ustanove. Za razvoj, aktivno korištenje kulturne infrastrukture značajne su i brojne udruge građana i klubovi u području kulture, kojih na području LAG-a ima preko stotinu. Na području LAG-a nalazi se i najuspješniji orkestar i to Gradske glazbe Imotski. Jedan dio kulturne infrastrukture obnovljen je EU sredstvima i kroz LAG natječaje. I dalje se naglašava potreba obnove tih objekata naročito opremanje sustavima grijanja i klimatizacije radi očuvanja kulturnih dobara u njima kao i osiguravanja adekvatnih uvjeta za kulturne aktivnosti.

Zdravstvena skrb pruža se u deset ambulanta, u domovima zdravlja u Omišu, Imotskom i Vrgorcu te u dnevnoj bolnici u Zagvozdu, podružnici KBC Split. Jedinice lokalne samouprave podbiokovlja također za određene usluge koriste i Dom zdravlja u Makarskoj.

U predškolskom odgoju LAG-a prema zasad raspoloživim podacima djeluje 15 dječjih vrtića, tako da gotovo u svakoj JLS postoji dječji vrtić. Ono što se naglašava od strane gradova i općina jest činjenica da veliki broj dječjih vrtića nudi samo 6-satni odgoj i nemaju mogućnosti pripreme toplih obroka što je preduvjet za duži rad koji omogućava roditeljima zaposlenje u punom radnom vremenu. U sustavu predškolskog odgoja bilo je 1118 polaznika (Popis 2011.). Broj polaznika u odnosu na broj dječjih vrtića pokazuje da je broj polaznika po vrtiću iznad 90. Kroz natječaje LAG-a „Adrion“ financirano je više projekata vrtića, kroz uređenje unutarnjih i vanjskih prostora što je omogućilo otklanjanje dijela ovih problema.

Osnovno školstvo organizirano je kroz 58 osnovnih škola, uključujući područna odjeljenja i glazbenu osnovnu školu. Prema popisu iz 2011.g. školu je pohađalo 6549 učenika, što je za čak 25% manje u odnosu na 2001.g. (8674). Pojedine JLS naglašavaju da i loše stanje infrastrukture osnovnog školstva, kao što je organizacija rada osnovne škole u montažnoj zgradi u uporabi preko 30 godina (Runovići). Učenici s LAG područja polaze srednje škole u Imotskom (2), Omišu (1) i Vrgorcu (1), ali gravitiraju i srednjim školama izvan područja LAG-a, u Makarskoj, Splitu, Metkoviću i dr. Znatno dio srednjoškolaca vezan je za prijevoz, što povećava troškove školovanja.

Infrastrukturu socijalne skrbi između ostalog čine i šest domova za starije i nemoćne, a postoji snažna potreba za još većom infrastrukturom istih, dvije ustanove za rehabilitaciju ovisnika koje ne spadaju pod bolnice. Ustanova za rehabilitaciju ovisnika – Zajednica papa Ivan XXIII u Vrgorcu svoju djelatnost obavlja na dvije lokacije. Ono što je napravilo veliki pomak u korištenju postojeće infrastrukture i njeno stavljanje u funkciju socijalne skrbi je i organiziranje Ustanove Doma za djecu s poteškoćama u razvoju „Slava Raškaj“ u Podbablju čije usluge koristi potrebno stanovništvo i iz ostalih općina i gradova s područja LAG-a.

Sportsku infrastrukturu na LAG području koristi preko 256 sportskih udruga i klubova. U većim JLS i njihovim naseljima postoje otvorena igrališta, a značajno je postojanje i šestsportskih dvorana od kojih su neke nove, a neke zahtijevaju znatna ulaganja.

Tablica 5: Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a

Vrsta infrastrukture	Mjerna jedinica	Količina
Društveni/kulturni dom, dom za mlade	Broj	13
Kazališta	Broj	1
Kino dvorane	Broj	4
Knjižnice	Broj	5
Muzeji	Broj	6
Vatrogasni dom	Broj	17
Ambulanta	Broj	10
Dom zdravlja	Broj	4
Bolnica	Broj	n/p
Vrtići	Broj	15
Ostali predškolski objekti	Broj	1
Osnovne škole	Broj	58
Srednje škole	Broj	4
Sportske građevine (zatvorene) ne uključujući školske dvorane	Broj	6
Sportske građevine (otvorene)	Broj	70
Dom za nezbrinutu djecu	Broj	n/p
Dom za starije i nemoćne	Broj	6
Ustanove za rehabilitaciju ovisnika (koje ne spadaju pod bolnice)	Broj	2

Izvor: Jedinice lokalne samouprave s područja LAG-a „Adrion“

1.2. Gospodarske značajke područja LAG-a

Osnovni pokazatelji LAG - a kao što su razvojne skupine prema IR (ostvarenoj vrijednosti indeksa razvijenosti), govore nam da je područje LAG-a „Adrion“ raznoliko područje. Naime, LAG ima u svakoj razvojnoj skupini barem jednu JLS, koja spada u najnerazvijeniju i JLS koja spada u najrazvijenije. Najrazvijenija je Općina Baška Voda, a prati je Općina Brela u VIII razvojnoj skupini, najnerazvijenije su Općina Lokvičići , Općina Cista Provo, Općina Zagvozđ i Općina Proložac u I. razvojnoj skupini. Gledajući pojedinačno pokazatelje koji se koriste za izračun indeksa razvijenosti (prosječna stopa nezaposlenosti, prosječni izvorni prihodi po stanovniku, prosječni dohodak po stanovniku, opće kretanje stanovništva, stupanj obrazovanosti stanovništva – tercijalnog i indeks starenja) slika ovog područja je raznolika. Stopa nezaposlenosti LAG-a je 0,24% (najveća je u Lokvičićima, Prološcu i Zagvozdu, a najmanja u Brelima, Baškoj Vodi i Tučepima). Ukupno nezaposlenih je 6450. Prema dobnoj strukturi najviše nezaposlenih je u dobi od 20-24 godine. Visokoobrazovanih na području LAG-a je 0,16%, najviše u Imotskom. Indeks starenja je 125,92; najviši je u Zadvarju 266,70, a najmanji u Zmijavcima i Dugom Ratu. Opće kretanje stanovništva je 90,03, najviše u Baškoj Vodi, a najmanje u Lokvičićima. Prosječan dohodak po stanovništvu je 2.961,38 EUR; najviši u Dugom ratu (4.766,65 EUR), a najmanji u Cisti Provo (2.106,07 EUR).

Gledajući zaposlene u pravnim osobama, zaposleno je njih 11.225, najviše u prerađivačkoj industriji, građevinarstvu, trgovini, pravnim osobama koje pružaju smještaj i hranu te obrazovanje. Po dobnoj strukturi najviše zaposlenih je u dobi od 30-34 godine, a najmanje iznad 60. Od ukupnog stanovništva tek njih 19.123 ima prihode od stalnog rada, što ukazuje na starije stanovništvo i može ukazivati na nepovoljniju situaciju u socijalnom smislu nego što ustvari jest. Ipak, jedan od razloga je što određeni dio stanovništva iako nema prihode od stalnog rada ima prihode od gospodarenja nekretninama, najma/dnevnog iznajmljivanja u turizmu.

Podatke vezane za broj poduzetnika prema području djelatnosti možemo vidjeti u tablici 8. *Poduzetnici u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a*. Iz predmetne tablice možemo zaključiti kako je među poduzetnicima na LAG području najzastupljenija djelatnost građevinarstvo, trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala te djelatnost prijevoza i skladištenja. Najveći porast među zastupljenim djelatnostima u razdoblju od 2018. – 2020. godine primjećuje se u građevinarstvu. Prema zasad dostupnim podacima vezanim za proizvodne i uslužne obrte na području LAG-a zastupljenija je uslužna obrtna djelatnost koja je u razdoblju od 2018. – 2020. godine porasla za 17,34%. Što se tiče poslovne infrastrukture na području LAG-a djeluje sedam aktivnih poduzetničkih zona, a pet ih je još u razvoju.

Dominantne gospodarske djelatnosti su turizam, ugostiteljstvo i trgovina. Na ovom području 2018. bilo je 922 572 dolazaka turista i 5.908 999 noćenja turista. Njihov broj je rastao u 2019.g. na 962 498 dolazaka turista i 6.016 466 noćenja turista. Iako znatno manji u uvjetima pandemije taj broj je i dalje visok pa je tako 2020.g. bilo 406 180 dolazaka turista i 2.905 166 noćenja turista. Turisti su većinom strani državljani. Najviše dolazaka i noćenja na LAG području broje Omiš i Baška Voda, a to su JLS koje se sa svojim brojkama nalaze i na samom vrhu ljestvice u Republici Hrvatskoj. Pružatelji usluga u turizmu svoje potrebe za opskrbom namirnica tek u manjim količinama zadovoljavaju s lokalnog područja. Isti dijelom radnu snagu osim iz uvoza, pronalaze u Imotskoj i Vrgorskoj krajini, gdje se onda ljudi okreću sezonskim poslovima umjesto cjelogodišnjem radu u poljoprivredi. S druge strane turizam u Imotskoj i Vrgorskoj krajini često ima obilježja koja ga odmiču od ruralnog poljoprivrednog proizvoda, odnosno agroturizma te se oslanja samo na prirodne ljepote tako da se grade kuće za odmor bez pratećih aktivnosti poljoprivrednog karaktera.

Istraživanja su pokazala da hotelske kuće i ugostitelji ne zadovoljavaju svoje potrebe niti 15% u okruženju. Predviđa se da će rastom kvalitetnije infrastrukture u primorskim općinama, a i cijeloj državi te privlačenjem gostiju veće platežne moći koji žele i traže kvalitetan proizvod koji nije uvoznog podrijetla približiti tržište i potaknuti razvoj potencijala poljoprivrede. Mjere ruralnog razvoja svojim uvjetima također potiču da gospodarstva razvijaju svoje nepoljoprivredne djelatnosti uz one poljoprivredne barem u minimalnom obliku, odnosno minimalne ekonomske veličine poljoprivrednog gospodarstva.

Na području LAG-a registrirana su sljedeća poljoprivredna gospodarstva: 2865 OPG-ova, 65 SOPG-ova, 14 obrta, tri trgovačka društva, pet zadruga te tri poljoprivredna gospodarstva ostalih oblika. Od poljoprivrednih gospodarstva 29 su ekološka poljoprivredna gospodarstva. Kada gledamo njihovu ekonomsku veličinu većina spadaju pod najmanja gospodarstva do 3000 EUR ekonomske veličine i to njih 2404, u ekonomsku veličinu od 3001 do 8000 EUR spada 444 poljoprivrednih gospodarstava, a iznad tih vrijednosti ukupno ih je 145 poljoprivrednih gospodarstava. Obzirom da 2404 poljoprivrednih gospodarstva spada u ona najmanja do 3000 EUR ekonomske veličine, važno je promotriti koliko od tih poljoprivrednih gospodarstava bi zadovoljilo minimalne kriterije koji su se primjenjivali za prijavu na različite mjere Programa ruralnog razvoja (razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti min 1000 EUR ekonomske veličine i razvoj malih poljoprivrednih gospodarstava 2000 EUR ekonomske veličine). Od 2404 poljoprivredna gospodarstva njih 539 ima ekonomsku veličinu u rasponu od 1000-3000 EUR, dok 239 poljoprivrednih gospodarstava ima ekonomsku veličinu u rasponu od 2000-3000 EUR-a. Isto nam govori, da će najveći broj potencijalnih korisnika i u budućem razdoblju ispuniti uvjete za slične mjere. Isto tako, iako postoji mogućnost razvoja i onih najmanjih poljoprivrednih gospodarstava u smjeru zadovoljavanja barem minimalnih uvjeta za korištenje različitih mjera i poticaja, ne smijemo poistovjetiti ukupan broj poljoprivrednih gospodarstava s onima koji će u budućem razdoblju biti korisnici istih i biti nositelji razvoja. Za pretpostaviti je da će jedan dio poljoprivrednih gospodarstva ipak funkcionirati u svrhu samoopskrbe, odnosno zadovoljavanja isključivo vlastitih potreba.

Ukupna poljoprivredna površina na području LAG-a „Adriion“ iznosi 2.894,71 ha, a parcela u ARKOD-u je 14 285. Već na prvi pogled da se zaključiti da se radi o velikom broju usitnjenih parcela koje su dijelom geomorfološki, a djelom tradicijski uvjetovane. Livada ima 125,45 ha, voćnjaka 311,09 ha, vinograda 706,47 ha, maslinika 250,7 ha, pašnjaka 888,93 ha, oranica 551,74 ha. Šuma i šumskog zemljišta na području LAG-a je 111.018,60 ha. Procjene su da je na području LAG-a 70-80 % šuma i šumskog zemljišta u državnom vlasništvu. Isto tako, određeni broj šuma i šumskih površina predviđen je za prenamjenu u druge oblike poljoprivrednog zemljišta u pojedinim programima upravljanja poljoprivrednim zemljištem. Na području LAG-a državnim šumama i šumskim zemljištem upravljaju Hrvatske šume d.o.o., putem Uprave šuma Podružnice Split i nadležnih šumarija: Split, Imotski, Makarska i Vrgorac. Na privatne šume otpada 20-30 % šumskih površina. U površinama vinograda su pribrojeni i iskrčeni vinogradi, a uz oranice imamo i 2,51 ha staklenika na oranicama. Najveću poljoprivrednu površinu na LAG području ima Vrgorac 693,09 ha. Pojedine JLS u zaleđu ipak imaju manje poljoprivredne površine kao Lokvičići (24,4 ha) i Zadvarje (4,23 ha). Prema vrstama poljoprivrednih površina vinograda je najviše u Vrgorcu (146,11 ha) i Imotskom (75,56 ha); voćnjaka u Vrgorcu (146,11 ha), Šestanovcu (67,97 ha) i Omišu (53,51 ha); maslinika je najviše u obalnim općinama Omišu (57,1 ha) i Podgori (51,74 ha), ali i Vrgorcu (16,94 ha) koji nije obalna JLS. Pašnjaka je najviše u Šestanovcu (209,10 ha) i Podgori (202,91 ha). Oranica je najviše u Vrgorcu (189,94 ha) i Imotskom (114,91 ha) te šuma u Vrgorcu i Zagvozdu.

U Imotskom polju je većim dijelom smještena ratarska proizvodnja, koja čeka na realizaciju započetih nacionalnih i regionalnih projekata navodnjavanja što će biti veliki poticaj razvoju.

Tablica 6: Osnovni razvojni pokazatelji LAG područja*Stanje na 05.siječnja 2018.godine*

JLS	Razvojna skupina prema IR	Indeks razvijenosti JLS	Prosječan dohodak po stanovniku, eura	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku, eura	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanje stanovništva	Indeks starenja	Visoko obrazovano stanovništvo (VŠS, VSS)
Baška Voda	8	109,66	3.220,08	961,41	0,10	109,32	111,70	0,21
Brela	8	108,55	3.740,75	760,66	0,08	99,07	128,20	0,23
Cista Provo	1	89,54	2.106,07	98,56	0,33	75,50	155,70	0,08
Dugi Rat	7	107,19	4.766,65	317,34	0,15	100,80	77,80	0,19
Gradac	6	102,64	2.580,22	421,15	0,11	92,13	152,50	0,27
Imotski	4	98,66	2.627,16	183,66	0,33	96,63	58,00	0,21
Lokvičići	1	88,92	2.205,18	205,63	0,38	71,73	104,10	0,04
Lovreć	1	92,24	2.568,70	143,21	0,30	76,13	152,50	0,11
Omiš	6	103,99	3.509,86	393,73	0,17	98,55	99,30	0,18
Podbablje	2	95,04	2.427,65	98,28	0,34	90,20	84,10	0,15
Podgora	7	105,48	3.354,71	695,74	0,13	97,31	174,30	0,25
Proložac	1	92,52	2.126,72	71,28	0,35	83,30	74,40	0,12
Runovići	2	94,55	2.456,07	92,92	0,31	84,08	108,20	0,17
Šestanovac	2	94,14	2.703,19	123,86	0,21	82,83	177,70	0,09
Tučepi	7	107,66	3.210,81	716,96	0,10	104,47	117,50	0,21
Vrgorac	4	98,70	3.339,31	166,59	0,21	85,65	89,90	0,14
Zadvarje	5	100,94	3.697,91	687,96	0,24	98,65	266,70	0,21
Zagvozd	1	91,88	3.089,58	305,02	0,34	75,94	187,00	0,08
Zmijavci	3	96,35	2.535,54	135,50	0,32	88,29	72,90	0,18
Ukupno LAG	n/p	n/p	2.961,38	346,29	0,24	90,03	125,92	0,16

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova europske unije

Tablica 7: Broj osoba zaposlenih u pravnim osobama po djelatnosti (NKD 2007) u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a

Godina	Broj zaposlenih prema području djelatnosti – NKD 2007																					Broj zaposlenih ukupno za sva područja
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	
2018.	73	30	1904	211	229	769	1284	312	1252	36	97	22	169	68	586	1633	299	72	102	0	0	9148
2019.	55	32	1980	208	315	1085	1487	334	1417	81	79	32	166	75	856	1772	346	86	111	0	0	10517
2020.	21	4	1972	201	380	1342	1471	485	1441	35	82	43	211	94	948	1787	457	113	138	0	0	11225

Izvor: Državni zavod za statistiku

Napomena: Objašnjenje područja djelatnosti:

A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo
B	Rudarstvo i vađenje
C	Prerađivačka industrija
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša
F	Građevinarstvo
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla
H	Prijevoz i skladištenje
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane
J	Informacije i komunikacije
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
L	Poslovanje nekretninama
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
O	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje
P	Obrazovanje
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi
R	Umjetnost, zabava i rekreacija
S	Ostale uslužne djelatnosti
T	Djelatnosti kućanstava kao poslodavaca; djelatnosti kućanstava koja proizvode različitu robu i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe
U	Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela

Tablica 8: Poduzetnici u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a

Godina	Broj poduzetnika prema području djelatnosti – NKD 2007																					Broj poduzetnika ukupno za sva područja
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	
2018.	24	4	149	6	15	252	294	166	310	20	4	40	110	85	n/p	6	10	13	33	n/p	n/p	1544
2019.	23	2	154	6	16	293	283	177	324	21	3	37	106	93	n/p	6	13	14	33	n/p	n/p	1604
2020.	26	5	162	8	17	313	285	183	322	25	4	53	115	94	n/p	8	13	11	28	n/p	n/p	1672

Izvor: Hrvatska gospodarska komora

Tablica 9: Obrti u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a

Godina	Broj obrta prema djelatnosti		Broj obrta ukupno za sve djelatnosti
	Proizvodna djelatnost	Uslužna djelatnost	
2018.	75	372	1101
2019.	75	417	1158
2020.	79	450	1191

Izvor: Hrvatska obrtnička komora

Tablica 10: Struktura poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a

JLS	Organizacijski oblik poljoprivrednika						
	OPG	SOPG	Obrt	Trgovačko društvo	Zadruga	Druga pravna osoba i ostalo	Od toga broj ekoloških proizvođača
Baška Voda	29	1	n/p	n/p	n/p	n/p	2
Brela	19	n/p	n/p	1	n/p	n/p	n/p
Cista Provo	58	4	1	6	2	n/p	1
Dugi Rat	108	4	n/p	1	n/p	n/p	1
Gradac	89	1	n/p	n/p	n/p	1	n/p
Imotski	361	4	4	5	1	n/p	4
Lokvičići	20	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Lovreć	48	1	1	3	n/p	n/p	2
Omiš	516	14	1	5	1	1	4
Podbablje	276	4	1	1	n/p	n/p	n/p
Podgora	113	1	n/p	2	n/p	n/p	4
Proložac	189	5	1	2	n/p	n/p	2
Runovići	126	2	n/p	1	1	n/p	n/p
Šestanovac	71	4	n/p	2	n/p	n/p	3
Tučepi	48	1	n/p	2	n/p	n/p	3
Vrgorac	605	15	4	5	n/p	1	n/p
Zadvarje	7	1	n/p	n/p	n/p	n/p	1
Zagvozd	59	1	1	3	n/p	n/p	2
Zmijavci	123	2	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Ukupno LAG	2865	65	14	39	5	3	29

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - AGRONET

Tablica 11: Veličina poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a

JLS	Ekonomska veličina poljoprivrednog gospodarstva (EUR)					
	do 3.000	3.001 – 8.000	8.001 – 15.000	15.001 – 50.000	50.001 – 100.000	100.001 i više
Baška Voda	26	4	n/p	n/p	n/p	n/p
Brela	19	n/p	1	n/p	n/p	n/p
Cista Provo	49	13	5	4	n/p	n/p
Dugi Rat	100	8	3	n/p	n/p	1
Gradac	88	2	1	n/p	n/p	n/p
Imotski	303	57	13	2	1	n/p
Lokvičići	14	3	n/p	3	n/p	n/p
Lovreć	34	8	4	3	3	1
Omiš	485	43	9	1	n/p	n/p
Podbablje	248	32	2	n/p	n/p	n/p
Podgora	112	3	n/p	n/p	n/p	1
Proložac	163	26	4	4	n/p	n/p
Runovići	114	14	2	n/p	n/p	n/p
Šestanovac	47	14	8	6	n/p	2
Tučepi	48	2	n/p	n/p	1	n/p
Vrgorac	379	197	35	13	4	2
Zadvarje	6	1	1	n/p	n/p	n/p
Zagvozd	55	7	1	2	n/p	n/p
Zmijavci	114	10	1	n/p	n/p	n/p
Ukupno LAG	2404	444	90	39	9	7

Izvor: *Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju*

Tablica 12: Poljoprivredne i šumske površine na području LAG-a

JLS	Ukupna poljoprivredna površina (ha)	Ukupan broj parcela u ARKOD-u	Livade (ha)	Voćnjaci (ha)	Vinogradi (ha)	Maslinici (ha)	Pašnjaci (ha)	Oranice (ha)	Šume i šumsko zemljište (ha)
Baška Voda	66,21	132	n/p	0,12	50,79	14,88	n/p	0,14	1588,17
Brela	8,28	62	n/p	0,23	1,43	5,30	0,19	0,33	2271,64
Cista Provo	63,41	147	10,78	4,45	0,83	n/p	30,21	8,45	8565,28
Dugi Rat	27,73	256	n/p	0,46	0,38	26,30	0,04	0,35	280,73
Gradac	40,53	345	0,13	0,46	0,08	36,50	0,28	0,53	5710,83
Imotski	252,76	1279	33,83	15,28	74,56	4,04	8,09	114,91	2425,06
Lokvičići	24,41	80	7,92	0,46	0,47	n/p	12,61	2,87	1902,32
Lovreć	101,26	156	4,87	2	0,32	0,17	86,20	7,70	8305,62
Omiš	233,36	1954	8,04	53,51	19,45	57,1	34,48	44	20731,18
Podbablje	136,07	892	4,45	4,26	64,52	1,24	28,41	32,65	2958,88
Podgora	258,43	571	0,11	0,31	0,09	51,74	202,91	1,38	6203,95
Proložac	326,07	985	17,46	8,89	91,21	0,89	135,80	70,92	2034
Runovići	73,03	591	11,82	4,40	27,21	0,26	1,26	26,60	4521,22
Šestanovac	307,64	196	1,12	67,97	2,20	7,37	209,10	7,85	6654,48
Tučepi	25,65	233	n/p	n/p	n/p	25,25	0,13	0,05	1877,72
Vrgorac	693,09	5526	6,79	146,11	320,03	16,94	3,44	189,94	22200,93
Zadvarje	4,23	31	n/p	n/p	0,54	0,91	0,39	2,39	950,52
Zagvozd	148,58	177	0,52	1,23	3,29	1,64	135,26	5,12	11341,15
Zmijavci	103,97	672	17,61	0,95	49,07	0,17	0,13	35,56	494,92
UKUPNO LAG	2894,71	14285	125,45	311,09	706,47	250,7	888,93	551,74	111018,6

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede i Hrvatske šume d.o.o.

Tablica 13: Brojno stanje stoke na području LAG-a

JLS	Kategorija stoke							
	Govedo, br. grla	Ovca, br. grla	Koza, br. grla	Konj, br. grla	Svinja, br. grla	Perad, br. grla	Magarac, br. grla	Pčela (pčelinje zajednice)
Baška Voda	n/p	n/p	2	n/p	n/p	n/p	n/p	138
Brela	11	n/p	34	n/p	n/p	10	2	246
Cista Provo	172	516	87	6	47	387	13	691
Dugi Rat	n/p	30	8	n/p	n/p	n/p	n/p	425
Gradac	1	66	182	n/p	n/p	15	1	55
Imotski	189	872	57	8	263	1154	n/p	1026
Lokvičići	71	n/p	91	1	32	n/p	n/p	202
Lovreć	338	430	439	5	767	1198	38	61
Omiš	69	397	392	7	359	11300	18	1887
Podbablje	42	410	74	2	276	2525	n/p	569
Podgora	301	n/p	8	n/p	n/p	220	n/p	283
Proložac	112	905	47	1	162	n/p	2	360
Runovići	40	49	140	n/p	113	957	4	378
Šestanovac	354	1188	259	26	636	2255	202	1149
Tučepi	55	58	96	n/p	n/p	n/p	n/p	225
Vrgorac	45	206	733	15	215	12541	n/p	1900
Zadvarje	18	7017	2988	n/p	3	n/p	7	n/p
Zagvozd	49	128	197	18	53	312	8	328
Zmijavci	11	33	25	3	191	180	2	117
Ukupno LAG	1878	12305	5859	92	3117	33054	297	10040

Izvor: *Ministarstvo poljoprivrede*

Tablica 14: Dolasci turista i noćenja u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a

JLS	Godina																	
	2018.						2019.						2020.					
	dolasci turista			noćenja turista			dolasci turista			noćenja turista			dolasci turista			noćenja turista		
	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani
Baška Voda	159637	10950	148687	1065147	51938	1013209	165023	13603	151420	1060528	61991	998537	74315	11290	63025	512352	59092	453260
Brela	94732	5501	89231	621153	27197	593956	97170	5707	91463	622192	28046	594146	43040	4399	38641	319375	24524	294851
Cista Provo	z	-	z	z	-	z	659	8	651	5869	40	5829	440	27	413	3831	89	3742
Dugi Rat	60084	2695	57389	396035	13047	382988	62690	3323	59367	407538	16069	391469	29511	2748	26763	229222	14852	214370
Gradac	148325	5129	143196	962566	26229	936377	155559	6565	148994	965413	34261	931152	53089	8370	44719	389771	48926	340845
Imotski	4226	1633	2593	21535	3146	18389	4882	1601	3281	27933	2772	25211	z	z	z	z	z	z
Lokvičići	z	-	z	z	-	z	z	-	z	z	-	z	z	z	z	z	z	z
Lovreć	z	-	z	z	-	z	315	9	306	3044	48	2996	z	z	z	z	z	z
Omiš	159251	7678	151573	987980	30890	957090	154175	7847	146328	963976	31435	932541	80950	6898	74052	587764	33557	554207
Podbablje	z	z	z	z	z	z	z	Z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z
Podgora	167607	6989	160618	1037507	31826	1005681	188330	7714	180616	1061691	35971	1025720	69195	6450	62745	473477	34486	438991
Proložac	z	z	z	z	z	z	z	Z	z	z	z	z	1105	27	1078	10787	178	10609
Runovići	143	13	130	1326	93	1 233	367	10	357	2985	30	2955	z	z	z	z	z	z
Šestanovac	1033	42	991	8991	251	8740	1315	136	1179	10935	445	10490	947	67	880	8752	216	8536
Tučepi	124006	6651	117355	785611	31175	754436	128872	11100	117772	790007	49563	740444	50927	7920	43007	348334	41532	306802
Vrgorac	1881	269	1612	7716	392	7324	1756	279	1477	91240	420	8700	858	144	714	5583	258	5325
Zadvarje	418	23	395	3326	89	3237	430	15	415	3115	55	3060	218	10	208	2288	71	2217
Zagvozd	1229	8	1221	10106	36	10070	z	Z	z	z	z	z	907	58	849	7641	271	7370
Zmijavci	z	z	z	z	z	z	955	47	908	10132	449	9683	678	24	654	5989	99	5860
Ukupno LAG	922572	47581	874991	5908999	216309	5691497	962498	57917	904534	6016466	261146	5673250	406180	48432	357748	2905166	258151	2646985

Izvor: Državni zavod za statistiku

Tablica 15: Dobna struktura nezaposlenih na području LAG-a

JLS	Dobna struktura																																
	15 -19			20 - 24			25 - 29			30 - 34			35 - 39			40 - 44			45 - 49			50 - 54			55 - 59			60 i više			UKUPNO		
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U			
Baška Voda	2	2	4	12	11	23	6	6	12	13	6	19	8	8	16	6	5	11	5	5	10	4	6	10	6	2	8	1	0	1	63	51	114
Brela	3	0	3	7	6	13	10	11	21	6	9	15	2	3	5	4	4	8	3	3	6	3	5	8	4	1	5	2	2	4	44	44	88
Čista Provo	8	4	12	21	9	30	7	11	18	9	6	15	7	7	14	14	8	22	11	12	23	12	5	17	4	2	6	1	0	1	94	64	158
Dugi Rat	19	12	31	64	36	100	41	45	86	42	32	74	25	39	64	23	41	64	24	22	46	23	21	44	22	11	33	10	1	11	293	260	553
Gradac	10	3	13	20	10	30	21	15	36	19	21	40	14	15	29	9	11	20	11	7	18	11	7	18	12	7	19	2	1	3	129	97	226
Imotski	27	18	45	110	63	175	65	91	156	59	100	159	56	111	167	47	84	131	45	75	120	37	54	91	31	22	53	8	1	9	485	619	1106
Lokvičići	2	2	4	4	2	6	2	6	8	0	4	4	3	5	8	6	4	10	6	2	8	4	0	4	3	1	4	0	0	0	30	26	56
Lovreć	5	1	6	9	8	17	5	6	11	8	1	9	6	8	14	8	5	13	7	12	19	10	2	12	10	3	13	3	2	5	71	48	119
Omiš	46	22	68	139	96	235	106	98	204	90	83	173	75	73	148	61	82	143	62	73	135	83	59	142	63	35	98	25	1	26	750	622	1372
Podbablje	14	7	21	39	35	74	40	35	75	33	41	74	28	30	58	16	43	59	18	28	46	21	27	48	31	11	42	8	1	9	248	258	506
Podgora	4	5	9	22	11	33	21	14	35	11	5	16	14	10	24	13	6	19	8	4	12	4	12	16	7	5	12	3	2	5	107	74	181
Proložac	0	1	1	37	30	67	35	36	71	27	26	53	28	35	63	29	46	75	17	39	56	24	17	41	20	4	24	3	2	5	220	236	456
Runovići	13	3	16	18	15	33	24	11	35	18	12	30	15	16	31	9	14	23	7	16	23	9	11	20	8	4	12	7	3	10	128	105	233
Šestanovac	11	4	15	18	14	32	17	8	25	15	8	23	10	11	21	6	14	20	14	15	29	13	8	21	11	4	15	4	0	4	119	86	205
Tučepi	4	1	5	25	10	35	22	18	40	20	12	32	23	13	36	9	16	25	9	9	18	10	11	21	7	3	10	6	2	8	135	95	230
Vrgorac	31	9	40	46	41	87	37	46	83	33	32	65	11	36	47	17	36	53	12	34	46	16	21	37	12	16	28	4	0	4	219	271	490
Zadvarje	0	0	0	0	1	1	0	1	1	2	1	3	1	1	2	1	1	2	0	2	2	0	1	1	0	0	0	1	0	1	5	8	13
Zagvozd	1	0	1	6	5	14	4	8	12	7	2	9	5	2	7	5	5	10	4	11	15	4	6	10	4	1	5	3	0	3	43	40	86
Zrnjanci	7	3	10	18	10	28	16	6	22	8	7	15	9	9	18	7	14	21	6	15	21	4	10	14	2	3	5	3	1	4	80	78	158
Ukupno LAG	207	97	304	615	413	1033	479	472	951	420	408	828	340	432	772	290	439	729	269	384	653	292	283	575	257	135	392	94	19	113	3264	3082	6350

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje (<https://statistika.hzz.hr/>)

Tablica 16: Dobna struktura zaposlenih na području LAG-a

	Dobna struktura																																	
JLS	15-19			20-24			25-29			30-34			35-39			40-44			45-49			50-54			55-59			60-64			65 i više			ukupno
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	
Baška Voda	3	2	5	26	19	45	50	50	100	72	54	126	62	57	119	70	51	121	55	61	116	59	48	107	38	21	59	12	11	23	5	0	5	826
Brela	2	5	n	23	19	42	34	39	73	54	41	95	35	31	66	37	35	72	36	41	77	37	41	78	36	22	58	17	10	27	11	1 5	2 6	621
Čista Provo	3	3	6	30	27	57	44	2	64	44	33	77	43	24	67	40	28	68	30	17	47	43	17	60	22	3	25	8	7	15	0	0	0	486
Dugi Rat	15	11	26	101	65	166	157	148	305	176	181	357	183	171	354	139	173	312	152	165	317	130	121	251	107	52	159	10	0	10	0	1	1	2258
Gradac	6	4	10	27	7	34	42	43	85	60	42	102	56	56	112	74	54	128	59	66	125	55	58	113	50	17	67	24	16	40	0	0	0	816
Imotski	10	5	15	85	110	195	194	191	385	203	174	377	195	169	364	138	162	300	133	172	305	159	132	291	125	53	178	67	37	104	5	1	6	2520
Lokvičići	0	2	2	7	7	14	6	10	16	17	9	26	13	6	19	17	6	23	10	2	12	8	5	13	9	0	9	2	1	3	0	0	0	137
Lovreć	1	3	4	22	15	37	37	24	61	27	15	42	28	29	57	31	21	52	27	21	48	23	15	38	26	6	32	10	4	14	2	0	2	387
Omiš	14	10	24	189	146	335	354	293	647	358	298	656	289	289	578	315	300	615	313	320	633	306	251	557	234	126	360	94	41	135	0	0	0	4540
Podbablje	4	4	8	50	39	89	102	90	192	87	61	148	79	60	139	70	60	130	65	51	116	68	42	110	51	17	68	19	10	29	0	0	0	1029
Podgora	2	1	3	19	8	27	33	43	76	46	34	80	39	28	67	42	41	83	44	46	90	4	12	16	49	34	83	43	7	50	5	2	7	582
Proložac	0	1	1	35	23	58	62	43	105	44	49	93	76	53	129	55	47	102	53	42	95	63	30	93	24	5	29	3	2	5	0	0	0	710
Runovići	4	1	5	31	20	51	40	28	68	30	35	65	47	29	26	21	25	46	33	31	64	41	29	70	25	8	33	18	6	24	4	0	4	456
Šestanovac	1	2	3	26	19	45	47	27	74	32	22	54	30	21	51	29	25	54	40	20	60	41	14	55	23	14	37	15	2	17	2	0	2	452
Tučepi	2	1	3	10	13	23	31	24	55	31	29	60	43	40	83	63	35	98	29	38	67	38	36	74	32	19	51	16	3	19	2	0	2	535
Virgorac	14	13	27	106	63	169	151	115	266	152	103	255	139	99	238	129	84	213	170	91	261	153	88	241	121	49	170	60	19	79	5	3	8	1927
Zadvarje	0	0	0	4	2	6	7	6	13	8	5	13	5	3	8	1	8	9	6	3	9	9	6	15	6	1	7	7	1	8	0	0	0	88
Zagvozd	1	1	2	10	23	33	24	23	47	24	13	37	29	12	41	16	15	31	21	7	28	11	13	24	12	4	16	4	1	5	1	0	1	265
Žrnjanci	2	2	4	22	19	41	44	49	93	39	34	73	40	30	70	29	35	64	24	28	52	30	17	47	17	8	25	9	9	18	1	0	1	488
Ukupno LAG	84	71	155	823	644	1467	1459	1248	2725	1504	1232	2736	1431	1207	2588	1316	1205	2521	1300	1222	2522	1278	975	2253	1007	45 9	146 6	438	187	625	43	2 2	6 5	19123

Izvor: Državni zavod za statistiku

1.3. Demografske značajke LAG područja

LAG „Adrion“ prema Popisu stanovništva iz 2021. je područje koje broji 64.087 stanovnika, što čini 15% stanovnika Splitsko-dalmatinske županije. Isto je u odnosu na površinu koju smo navodili znatno manje, što nam govori da ovaj LAG spada u manje naseljen prostor SDŽ. Manji dio stanovnika LAG-a živi u JLS koje nemaju izlaz na more (26.416), a veći u JLS koje imaju izlaz na more (31.973). Dio naselja JLS koje izlaze na more je u prostoru zaleđa čija naseljenost iako manja nije zanemariva. Još u odnosu na 80-te godine 20. stoljeća, odnosno prve službene popise stanovništva broj stanovnika na ovom području opada. Na ovom području napravljene su i procjene koja nam govore da značajan broj ljudi ovdje živi povremeno - između 25.000-30.000,00 stanovnika (u stanovima i kućama za odmor/vikendicama – tijekom praznika, godišnjih odmora i pretežito u ljetnoj sezoni).

Što se tiče nataliteta 2011.godine bilo je 738 rođenih, a 2020. rođenih je bilo 660. Umrlih je bilo 2011. godine 871, a 2020. umrlih je bilo 884. Promatrajući vitalni indeks, 2011. godine najviši je bio u Tučepima 164,3, a najmanji u Zadvarju 12,5. Godine 2020. najviši je bio u Zadvarju 266, a najniži u Lokvičićima 20. Vitalni indeks na području cijelog LAG-a 2011. iznosio je je 84,73, a 2020. 74,66. Prosječna starost stanovnika u LAG-u 2011.godine je 42,19 godina; najniža u Imotskom – 36,1 godina, a najviša u Zadvarju 49,6 godina. Prosječna starost na LAG području je relativno slična prosječnoj starosti na nivou Hrvatske (41,7 godina), dok u odnosu na Splitsko-dalmatinsku županiju gdje je prosječna starost 40,8 godina, razlika je nepovoljnija za LAG područje.

Kada gledamo obrazovnu strukturu stanovništva na LAG području bez osnovnog obrazovanja je 1241 osoba, s osnovnom školom 11381 osoba, sa srednjom školom 32450, a visokoobrazovanih 7403. Gledajući obrazovanost po spolu, bez osnovnog obrazovanja je znatno više žena (1045) nego muškaraca (196). S osnovnom školom žena je 6296, a muškaraca 5985. Sa srednjom školom muškaraca je 18010, a žena 14440. Gledajući visokoškolsko obrazovanje 3750 je žena, a muškaraca 3653. Možemo pretpostaviti da su bez obrazovanja starije generacije, a među njima većinom žene. Kod visokoškolskog obrazovanja spolne razlike su manje izražene. Stanovnika preko 15 godina je 59757. Ako gledamo njihovu strukturu obrazovanja postotno 2,1% stanovništva na LAG području iznad 15 godina je bez osnovnog obrazovanja što je iznad državnog prosjeka (1,7%). Čak 31,2% ima samo osnovnu školu. Preko pola stanovništva iznad 15 godina (54,3%) ima samo srednju školu. Visokoobrazovanih s višom ili visokom je 12,4% što je nepovoljnije u odnosu na državni prosjek koji je 16,4%.

Za razvoj ovog područja, kvalitetu turizma i povećanje proizvodnje smatra se vrijednim navesti i udio obrazovanog stanovništva u području poljoprivrede. Udio obrazovanog stanovništva u području poljoprivrede iznosi tek 1% posto što je upola manje od nacionalnog prosjeka (2,1%). Stoga na temelju ovih, ali i svih iznesenih podataka trebamo biti realni u budućem planiranju razvoja.

Demografske značajke i obrazovna struktura se ne mogu promijeniti u kratkom razdoblju, ali ipak možemo zaključiti po pokazateljima koje ćemo dalje prikazati, a odnose se i na korištenje mjera ruralnog razvoja da uloga LAG-a kao potporne institucije uvelike pomaže svladavanju ovih izazova.

Tablica 17: Natalitet, mortalitet i vitalni indeks na području LAG-a

Naziv JLS	Natalitet		Mortalitet		Vitalni indeks		Prosječna starost stanovnika
	2011.	2020.	2011.	2020.	2011.	2020.	2011.
Baška Voda	18	31	25	29	72	106	41,4
Brela	9	8	20	21	45	38	42,4
Cista Provo	16	13	44	40	36,4	32	44,9
Dugi Rat	71	74	51	62	139,2	119	38,7
Gradac	19	17	43	32	44,2	53	44,4
Imotski	135	119	104	94	129,8	126	36,1
Lokvičići	7	3	9	15	77,8	20	41,7
Lovreć	12	10	35	34	34,3	29	45,2
Omiš	158	158	192	177	82,3	89	40,7
Podbablje	59	52	60	55	98,3	94	39,2
Podgora	17	17	30	33	56,7	51	45
Proložac	40	35	41	50	97,6	70	38,4
Runovići	26	15	39	43	66,7	34	42
Šestanovac	17	13	29	41	58,6	31	46,1
Tučepi	23	12	14	18	164,3	66	41,5
Vrgorac	76	56	84	88	90,5	63	40,3
Zadvarje	1	8	8	3	12,5	266	49,6
Zagvozd	11	6	22	20	50	30	46,3
Zmijavci	23	13	21	29	109,5	44	37,8
Ukupno LAG	738	660	871	884	84,73	74,66	42,19

Izvor: *Državni zavod za statistiku*

Tablica 18: Obrazovna struktura stanovništva na području LAG-a

Naziv JLS	Bez škole			Osnovna škola			Srednja škola			Visokoškolsko obrazovanje														Nepoznato
										Svega			Viša i stručni studij			Fakulteti, umjetničke akademije i sveučilišni studij			Magisterij			Doktorat		
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U			
Baška Voda	4	8	12	140	234	374	770	675	1445	179	174	353	88	84	172	88	89	177	*napomena	3	1	4	0	
Brela	1	4	5	85	155	240	464	405	869	111	125	236	54	63	117	55	61	116		2	1	3	0	
Cista Provo	12	90	102	251	234	485	521	295	816	44	54	98	17	32	49	26	22	48		1	0	1	0	
Dugi Rat	7	29	36	482	562	1044	1831	1585	3416	364	473	837	173	228	401	188	241	429		6	4	7	4	
Gradac	4	19	23	1	10	11	868	798	1666	243	255	498	109	109	218	125	144	269		9	2	11	0	
Imotski	24	137	161	623	767	1390	2481	2258	4739	634	620	1254	234	304	538	398	316	714		2	0	2	2	
Lokvičići	6	28	34	75	87	162	156	114	270	7	11	18	0	3	3	7	8	15		0	0	0	0	
Lovreć	6	56	62	189	194	383	373	244	617	53	44	97	24	23	47	28	21	49		1	0	1	0	
Omiš	21	126	147	1061	1345	2406	3859	3016	6875	779	838	1617	318	375	693	451	458	909		10	5	15	3	
Podbablje	12	88	100	403	488	891	1060	856	1916	205	194	399	106	95	201	99	98	197		0	1	1	1	
Podgora	2	8	10	153	228	381	687	628	1315	202	173	375	92	82	174	109	90	199		1	1	2	0	
Proložac	18	111	129	272	370	642	859	658	1517	126	121	247	65	71	136	61	50	111		0	0	0	3	
Runovići	24	115	139	273	367	640	572	367	939	112	99	211	67	54	121	45	44	89		0	1	1	0	
Šestanovac	3	24	27	172	234	406	479	265	744	55	45	100	20	17	37	35	28	63		0	0	0	0	
Tučepi	5	5	10	85	129	214	516	419	935	126	122	248	53	49	102	72	72	145		1	0	1	0	
Vrgorac	16	83	99	513	578	1091	1682	1263	2945	260	267	527	118	158	276	141	109	250		1	0	1	0	
Zadvarje	3	4	7	23	44	67	80	57	137	19	14	33	12	7	19	7	7	14		0	0	0	0	
Zagvozd	13	53	66	144	113	257	259	166	425	24	27	51	10	14	24	14	13	27		0	0	0	0	
Zmijavci	15	57	72	140	157	297	493	371	864	110	94	204	61	53	114	49	41	90		0	0	0	1	
Ukupno LAG	196	1045	1241	5085	6296	11381	18010	14440	32450	3653	3750	7403	1621	1821	3442	1998	1912	3911			37	16	50	14

**U prethodnom stupcu obuhvaćeni su svi fakulteti, umjetničke akademije, svi sveučilišni studiji po Bologni te magistarski znanstveni, stručni i umjetnički studij.*

Izvor: Državni zavod za statistiku (podaci za stanovništvo prema najviše završenoj školi i spolu -

<https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/censustabsxls.htm>)

2. REZULTATI PROVEDBE LRS U RAZDOBLJU 2014. – 2022.

Koordinacijsko tijelo od tri člana imenovano od strane Upravnog odbora kojim je rukovodio tajnik voditelj je pratilo i evaluiralo LRS. Sama LRS usvojena je u ožujku 2016. g, a provodi se sve do danas.

U veljači 2017. g. LAG „Adrion“ je potpisao Ugovor o dodjeli sredstava odabranom LAG-u u najvišem iznosu dodjeljenom u Hrvatskoj od 1.675.698,16 EUR/ 12.625.547,76 kn za provedbu Podmjere 19.2., Podmjere 19.3., Podmjere 19.4. Zahtjev za usklađivanje Lokalne razvojne strategije s izmijenjenim nadležnim aktima LAG-u je 2017. godine među prvima ocijenjen pozitivno. U prvom polugodištu 2018. napravljene su i cjelovite izmjene LRS sukladno aktualnim potrebama koje su i prihvaćene. Prvi natječaj raspisan je u rujnu 2018. g. za tip operacije 2.1.2. „Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava“ od ukupno četiri takva natječaja. Po prvom natječaju raspoloživa sredstva iznosila su 266.631,50 EUR/2.008.935,00 kn, dok je iznos potpore iznosio 14.812,79 EUR/ 111.607,50 kn. Iako je na ovom natječaju bilo dovoljno sredstava za sve projekte, bilo je važno aktiviranje svih tijela u provedbi istog. Stroga komunikacija po pravilima bila je potrebna kako bi se postavili temelji budućeg rada, kada jednako kao i na nacionalnoj razini nakon svakog prvog natječaja stjecanjem i prenošenjem iskustava dođe do velikog broja potencijalnih korisnika pojedinih mjera. Do kraja ovog razdoblja ukupno je odobreno 110 projekata malih poljoprivrednika od strane LAG-a, APPRRR je dosad potvrdila 61 projekt ukupne vrijednosti 908.944,85 EUR/ 6.848.445,00 kn, dok je posljednji objavljeni natječaj za 49 projekata u trenutku pisanja LRS na obradi u APPRRR. Dosad je čak 45 projekata potpuno isplaćenih i njihove rezultate možemo uživati na području LAG-a. Obzirom na strukturu poljoprivrednih gospodarstava, koja je vidljiva i u ovoj analizi rezultata provedbe LRS jasno je da veći dio poljoprivrednih gospodarstava ovog područja zadovoljava uvjete jedino za korištenje mjera za male poljoprivrednike. Potpore po spomenutim mjerama često zbog velikog broja prijava nisu ostvarene na nacionalnoj razini, naročito u razdoblju nakon 2018. godine, stoga je uloga LAG-a i raspisivanje takvih natječaja bila od velike važnosti.

U strategiji LRS bile su predviđene i druge mjere za veća poljoprivredna gospodarstva i ruralni turizam. Obzirom da su isti sredstva za svoj rad osigurali na nacionalnoj razini, jer su i sve prijave s našeg područja bile odobrene, povećanjem interesa za LAG - ov natječaj za male poljoprivrednike došlo je do potrebe prebacivanja sredstava iz tih mjera u mjere za male poljoprivrednike. Što se tiče natječaja za mjeru 7.4.1. „Ulaganje u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu“ kojom su odobreni projekti javne infrastrukture ukupno je bilo 3 natječaja vrijednosti 845.233,79 EUR/ 6.368.413,99 kn na kojima je odobreno 24 projekata od strane LAG-a.

Ovi projekti su omogućili bolje usluge i kvalitetniji život u ruralnim područjima, naročito za mlade obitelji. LAG-u su odobreni i drugi važni projekti naročito iz Europskog socijalnog fonda i oni s potporom Splitsko-dalmatinske županije, Ministarstva turizma, kao što je pokretanje Kluba za zapošljavanje, financiranje specifičnih obrazovnih programa za mlade i nezaposlene u turizmu i poljoprivredi. Kroz ove projekte u samom LAG-u zaposleno je više djelatnika, a izvan organizacije LAG-a preko stotinu ljudi. Isto tako preko projekata Zaželi pružene su usluge pomoći u kući starijim osoba za njih preko dvije stotine.

Tablica 19: Rezultati provedbe LRS u razdoblju 2014. – 2022. i provedbe drugih projekata

Provedba LRS 2014. – 2022.											
Tip operacije	Natječaj LAG-a		Odobreni projekti od strane LAG-a		Odobreni projekti od strane APPRRR		Potpuno isplaćeni projekti		Pokazatelji		
	br	Alokacija, eura	Br	Iznos eura	br	Iznos, eura	br	Iznos, eura	Br. novostvoreni h radnih mjesta (u isplaćenim projektima)	Pokazatelji LAG-a	Pokazatelji LAG-a
4.2.1.	1	128.808,40	0	0	0	0	0	0	0	n/p	n/p
6.3.1.	4	1.746.407,06	110	1.642.101,13	61	908.944,85	45	670.096,5		1.Broj poljoprivrednih gospodarstava koja su investirala u restrukturiranje, modernizaciju ili razvoj poslovanja/61 2. % ostvarenog povećanja količine proizvoda poduprtih poljoprivrednih gospodarstava (prosjeck)svih poduprtih PG-a/30 3. Broj otvorenih novih i sačuvanih radnih mjesta na poljoprivrednim gospodarstvima temeljem potpore u okviru PRR-a/3 4. % ukupnog proračuna LAG-a „ADRION“ za provedbu LRS investiran u cilj 2 iz mjere 19.2. PRR-a./74,13%	1.Broj poljoprivrednih gospodarstava koja su investirala u restrukturiranje, modernizaciju ili razvoj poslovanja/45 projekata isplaćenih u iznosu od 670.096,5 EUR 2. % ostvarenog povećanja količine proizvoda poduprtih poljoprivrednih gospodarstava (prosjeck)svih poduprtih PG-a/30 3. Broj otvorenih novih i sačuvanih radnih mjesta na poljoprivrednim gospodarstvima temeljem potpore u okviru PRR-a/3 4. % ukupnog proračuna LAG-a „ADRION“ za provedbu LRS investiran u cilj 2 iz mjere 19.2. PRR-a./74,13%
7.4.1.	3	845.233,79	24	372.110,03	13	372.111,23	4	95.947,12	n/p	1.Ukupan broj provedenih investicija radi poboljšanja temeljnih usluga u oblasti društvenih djelatnosti na području LAG-a „ADRION“/ 5	1.Ukupan broj provedenih investicija radi poboljšanja temeljnih usluga u oblasti društvenih djelatnosti na području LAG-a „ADRION“/ 4 investicije u iznosu od 95.947,12 EUR-a

										2.Postotak ruralnog stanovništva LAG-a „ADRION“ koje ima korist od poboljšanih usluga u oblasti društvenih djelatnosti/ 20% 3. % ukupnog proračuna LAG-a „ADRION“ za provedbu LRS investiran u cilj 3 iz iz mjere 19.2. PRR-a/ 25,87%	2.Postotak ruralnog stanovništva LAG-a „ADRION“ koje ima korist od poboljšanih usluga u oblasti društvenih djelatnosti/25% 3. % ukupnog proračuna LAG-a „ADRION“ za provedbu LRS investiran u cilj 3 iz iz mjere 19.2. PRR-a/ 25,87%
Provedba drugih projekata u razdoblju 2014. – 2022.											
Naziv projekta	Izvor financiranja projekta	Ukupni iznos projekta, eura	Iznos učešća LAG-a, eura	Razdoblje provedbe projekta	Uloga LAG-a u provedbi projekta		Rezultati i pokazatelji				
Job clubs ADRION-Uđi i Ti u svijet rada UP.01.3.1. 01.0125	Europski socijalni fond	64.637,05	0	26.03.2019.- 26.04.2020.g.	Nositelj		Uspostavljena su četiri Kluba za zapošljavanje (Imotski, Omiš, Vrgorac i Makarska). Na radionicama je ukupno bilo 192 sudionika, od čega najveći broj (više od 80 sudionika) ciljne skupine, te Partneri na projektu i poslodavci. Sudjelovanjem više od 80 osoba ciljne skupine na radionicama ostvaren je cilj projekta iznad planiranog. S obzirom da dio sudionika radionice nije bio suglasan za prilaganje preslike osobne iskaznice uz izjavu o nezaposlenosti, na taj način se je smanjila ostvarena vrijednost pokazatelja na 53.				

Zaželi posao na području Grada Omiša Faza I. UP.02.1.10 5.0208	Europski socijalni fond	657.992,38	0	06.11.2018.- 30.04.2021.g.	Partner		Projektom prijavom, Grad Omiš, kao nositelj projekta, postavio je za cilj projekta ostvarenje pokazatelja CO01 – Nezaposleni uključujući dugotrajno nezaposlene na razini zapošljavanje 30 žena, pripadnica ciljne skupine u razdoblju od 24 mjeseca. Završetkom projekta može se utvrditi da je Grad Omiš kao nositelj projekta ostvario postavljeni cilj, odnosno ispunio planirani pokazatelj CO01, jer je u planiranom razdoblju sklopio Ugovor o radu na određeno vrijeme s ukupno 32 pripadnice ciljne skupine, koje su kontinuirano obavljale posao pomoći u kući krajnjim korisnicima. Projekt je imao izuzetno pozitivan odjek u javnosti i od strane ciljne skupine i od strane krajnjih korisnika, pa je Grad Omiš u internim evidencijama podataka o ciljnoj skupini evidentirao još 16 potencijalnih pripadnica ciljne skupine koje su iskazale želju za zapošljavanjem u okviru ovog projekta, a koje se nadamo zapošljavati u slijedećoj fazi projekta.
Zaželi posao na području Grada Omiša Faza II. UP.02.1.11 3.0400	Europski socijalni fond	289.800,25	0	25.05.2021.- 25.08.2022.	Partner		U projektu Zaželi posao na području Grada Omiša-faza II, polazišna vrijednost pokazatelja CO01 - Nezaposleni, uključujući dugotrajno nezaposlene je „0“, dok je ciljana vrijednost 25 s rokom ostvarenja 12 mjeseci. Pokazatelj je ostvaren , odnosno 25 pripadnica ciljne skupine bilo je zaposleno 12 mjeseci radi pružanja usluge potpore i podrške krajnjim korisnicima na području Grada Omiša. Polazišna vrijednost pokazatelja UP.02.1.113-02 je „0“, dok je ciljana vrijednost 150 s rokom ostvarenja 12 mjeseci. Pokazatelj je ostvaren jer je svaka pripadnica ciljne skupine brinula za 6 krajnjih korisnika na mjesečnoj razini, odnosno 25 pripadnica ciljne skupine za 150 krajnjih korisnika na mjesečnoj razini.

Nove snage za turizam po mjeri UP. 02.1.106.0088	Europski socijalni fond	90.458,73	0	21.10.2019.- 21.04.2021.	Nositelj		LAG „Adrion“ je 09. rujna 2019. g. dobio Odluku o financiranju projekta „Nove snage za turizam po mjeri“ financiran sredstvima ESF iz Poziva: Podrška socijalnom zapošljavanju i uključivanju marginaliziranih skupina. Projekt je trebao biti nastavak već započetog projekta iz 2013. godine koji se financirao sredstvima Splitsko – dalmatinske županije. Ukupno su dodijeljena sredstva u iznosu 681.561,29 kn namijenjena financiranju prekvalifikacije za konobare, kuhare i planinarske vodiče. Ovim projektom trebala se zaposliti jedna osoba na puno radno vrijeme (voditelj projekta 70%, trener 30%) te jedna osoba na radno mjesto suradnika na projektu na 50 % radnog vremena. Obzirom kako je u veljači 2020.g. krenula pandemija COVID-a 19, predmetni projekt nije bilo moguće provesti, te je isti obustavljen u prosincu 2020.g.
„Od istoka do juga“		132.768,67	51.761,90	25.11.2022. – 25.11.2024	Partner		Očekivani rezultati provedbe projekta su : po svakom LAG-u partneru organizirana najmanje 3 studijska putovanja za najmanje 5 sudionika po svakom studijskom putovanju radi razmjene znanja i iskustva te primjera dobre prakse te promocije područja LAG partnera. Po svakom LAG partneru organizirana razna događanja tijekom kojih će biti predstavljena najmanje dva primjera dobre prakse i održana najmanje jedna radionica na području LAG domaćina kojom se doprinosi razvoju ruralnog turizma za minimalno 20 sudionika s ciljem promocije područja LAG domaćina ostalim LAG partnerima. Organizacija 3 radionice na temu „Dopunske djelatnosti na OPG-u“.

Izvor: *Ured LAG-a*

3. OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS

3.1. Opis partnerstva

LAG ukupno broji 77 redovnih članova od kojih su 36 iz gospodarskog sektora, 7 iz civilnog i 34 iz javnog sektora. Osim redovnih LAG broji još 8 pridruženih članova. Od ukupno 77 članova, 23% članova su mladi do uključujući 40 godina i 23% su žene.

LAG „Adrion“ koji je 2013. bio smješten većinom uz obalni dio i svojim radom nastojao potaknuti otvaranje i jačanje tek rijetko aktivnih poljoprivrednih gospodarstava doprinio je značajnim promjena. Kod osnivanja LAG-a tek poneki član je bio poljoprivrednik, jer ih u to vrijeme na LAG području nije bio veliki broj, izuzev područja grada Vrgorca, tek nekoliko većih voćara te maslinara u zaleđu i obali.

Nominalno broj OPG-ova nije bio nizak jer su se nekad osnivali primjerice i radi dodjele besplatnih sadnica, naročito maslina, ali nisu funkcionirali u značajnijem smislu niti kao samoopisrba gospodarstva. Obzirom na uspjeh u svojim prvim godinama rada i pomoći velikom broju poljoprivrednika i jedinica lokalne samouprave u sufinanciranju iz različitih programa, LAG je dobio molbu za proširenjem na dodatna ruralna područja s potencijalom razvoja poljoprivrede – područje Grada Omiša i općine Dugi Rat te Imotsku krajinu i sve jedinice lokalne samouprave koje obuhvaća. Naime, na tim prostorima postojalo je više inicijativa za formiranje partnerskog LEADER pristupa sa sva tri sektora i osnivanje LAG-a kao organizacije koja lokalno usmjerava razvoj, međutim nijedna inicijativa nije rezultirala uspjehom.

Nakon tog razdoblja započinje i snažnija provedba Programa ruralnog razvoja, koju kao LAG dočekujemo spremno u suradnji s jedinicama lokalne samouprave. Iako je dio JLS LAG-a bio obalni, s visokim indeksom razvijenosti, spremnost i edukacija u prethodnom razdoblju, omogućila im je da u razdobljima prvih natječaja na nacionalnoj razini postanu nositelji jako vrijednih projekata za koje nemaju mogućnosti financiranja iz proračuna.

Ono što je važno jest da LAG sad broji velik broj članova koji sudjeluju u radu svih tijela LAG-a te imaju korisna znanja i iskustva koja prenose na cijelo područje LAG-a „Adrion“. Često se od LAG-a traži da svoja iskustva te iskustva poljoprivrednika i općina prenese ne samo u području LAG-a nego cijele Hrvatske i izvan nje (Finska, Poljska...). Takva iskustva su i motiv za bolje partnerstvo i uključenost lokalnih dionika za izradu LRS. Već u samoj provedbi nacionalnih ili LAG natječaja i projekata bilježe se važne napomene koje su neprocjenjivo važne u izradi LRS. Zahvaljujući znanju i iskustvu LAG-a i ostalih nositelja projekata Programa ruralnog razvoja koje smo kroz godine uključivali u LAG daje se golemi doprinos budućem razdoblju. Ono što je izazov koji neće biti lako svladati u budućem razdoblju je snažnije okupljanje i izvan LAG-a u civilne organizacije te naročito barem jednu proizvođačku organizaciju što se je pokazalo teško i na nacionalnoj razini.

Tablica 20: Članovi LAG-a (Skupština LAG-a)

Gospodarska interesna skupina (broj)	Civilna interesna skupina (broj)	Javna interesna skupina (broj)	Ukupno (broj)	Od toga žena (broj)	Od toga mladih (broj) ¹
36	7	34	77	18	18

Izvor: *Ured LAG-a***Tablica 21: Tijelo LAG-a nadležno za donošenje odluka koje su vezane za sadržaj i provedbu LRS**

Skupština LAG-a

Gospodarska interesna skupina (broj)	Civilna interesna skupina (broj)	Javna interesna skupina (broj)	Ukupno (broj)	Od toga žena (broj)	Od toga mladih (broj) ²
36	7	34	77	18	18

Izvor: *Ured LAG-a***Tablica 22: Tijelo LAG nadležno za odabir projekata na LAG natječaju**

Upravni odbor

Gospodarska interesna skupina (broj)	Civilna interesna skupina (broj)	Javna interesna skupina (broj)	Ukupno (broj)	Od toga žena (broj)	Od toga mladih (broj) ³
4	2	5	11	5	4

Izvor: *Ured LAG-a*¹ osobe do uključujući 40. godina² osobe do uključujući 40. godina³ osobe do uključujući 40. godina

3.2. Opis tijeka izrade LRS i sudjelovanja različitih interesnih skupina u izradi LRS

Donošenjem Odluke o odabiru izrađivača, odnosno vanjskog stručnjaka za izradu LRS koja je usvojena na sjednici Upravnog odbora 18. ožujka 2022. godine LAG je pristupio izradi LRS. Određene predradnje su izvršene još u siječnju kada su zaprimljeni prvi podaci i obrasci za izradu LRS. Radi kvalitetne izrade LRS na početku razdoblja ured LAG-a je napravio analizu dosadašnje LRS. U suradnji s Koordinacijskim tijelom za provedbu strategije napravljena je i detaljna analiza svih provedenih natječajâ. Uz kontrole na terenu prikupljani su podaci iz prakse s korisnicima LAG natječajâ u tijeku. Potom je imenovano Partnersko vijeće za izradu LRS te uži Tim za izradu strategije. Po izboru izrađivača – vanjskog stručnjaka utvrđen je tijek izrade LRS. Potom je utvrđena dinamika sastanaka Partnerskog vijeća i Tima za izradu LRS koji obuhvaća i predstavnike vanjskog stručnjaka.

Potom je odrađen veći broj sastanaka Partnerskog vijeća i Tima za izradu strategije. Iste su pratili komunikacija i sastanci s institucijama te jedinicama lokalne samouprave radi izrade prvog poglavlja LRS – „Opis područja koje obuhvaća LAG“.

Prvo poglavlje je na pretpregled Ministarstvu poljoprivrede poslano u zadanom roku, nakon čega su uslijedili sektorski sastanci.

Paralelno s navedenim sastancima u svibnju je održana i Skupština LAG-a kada je svim članovima LAG-a cjelovito predstavljen i prvi dio strategije koji se je nadalje predstavljao kroz radionice i pojedinačne sastanke u svrhu daljnje analize područja kroz SWOT matricu, kao i radi načelnog definiranja potrebnih ciljeva, intervencija i mjera. Primjer obrasca za izradu SWOT analizu nalazi se u Prilogu 6.

Prvi u nizu bio je sastanak/radionica s gospodarskim sektorom kod kojeg je napravljena dodatna animacija onih koji imaju iskustva u dotadašnjem provođenju mjera Programa ruralnog razvoja bilo na nacionalnoj razini ili kroz LAG natječaje. Time se je omogućilo da vrijedna iskustva i zapažanja budu uzeta u obzir u novom Programskom razdoblju 2023.-2027.

Nakon toga su kroz lipanj uslijedili sastanak s potpornom institucijom koja djeluje na području 11 općina Imotske krajine, pojedinačni sastanci s predstavnicima općina u zaleđu, zajednički sastanak u Zagvozdu s općinama zaleđa/Imotske krajine, sastanak s predstavnicima Vrgorske krajine/Grada Vrgorca, predstavnicima civilnog sektora s područja tih općina.

Tijekom organizacije tih sastanaka bilo je otvoreno javno savjetovanje kroz ankete, komentare i prijedloge koji su pristizali i elektronski i koji bi se na svim sljedećim sastancima prezentirali.

Nakon navedenih grupnih radionica s ciljem definiranja elemenata SWOT matrice te budućih ciljeva, mjera i intervencija odrađena je i sveobuhvatna radionica na istu temu s Partnerskim vijećem koje je sačinjeno od sva tri sektora, a čiji su članovi aktivno i snažno uključeni u sve procese. Na toj radionici prezentirani su i dotad prikupljeni različiti pogledi na pojedine elemente SWOT matrice.

Iako su se radionice i sastanci održavali u vrijeme turističke sezone i intenzivnih radova u poljoprivredi zabilježen je dobar odaziv lokalnih dionika. Primijećena je veća motiviranost gospodarskog sektora u odnosu na prošla programska razdoblja, što se može zaključiti da proizlazi iz velikog broja projekata proizašlih iz LAG natječajâ, ali i ostalih aktivnosti koje je LAG provodio. Isto tako, u ovom procesu LAG se savjetovao i u izradu uključio sve jedinice lokalne samouprave na svom području koje su ispunjavale radne materijale i davale komentare na elemente SWOT matrice po njihovoj važnosti.

Tablica 23: Događaji i sudionici tijekom izrade LRS

Naziv događaja (sastanak, radionica i sl.)	Broj sudionika	Mjesto održavanja događaja	Datum održavanja događaja
Sjednica Upravnog odbora	9	Zadvarje	18.03.2022 .g.
Sastanak tima za izradu LRS	3	Zadvarje	18.03.2022. g.
Sastanak tima za izradu LRS	3	Zadvarje	22.03.2022. g.
Sastanak tima za izradu LRS	3	Zadvarje	29.03.2022 .g.
Sastanak tima za izradu LRS	3	Zadvarje	04.04.2022. g.
Sastanak tima za izradu LRS	3	Zadvarje	12.04.2022. g.
Sjednica Skupštine LAG-a	42	Zadvarje	02.05.2022 .g.
Sastanak tima za izradu LRS	3	Zadvarje	10.05.2022. g.
Sastanak tima za izradu LRS	3	Zadvarje	16.05.2022. g.
Radionica za gospodarski sektor	14	Zadvarje	19.05.2022. g.
Sastanak s potpornom institucijom djelovanja na području Imotske krajine	4	Zadvarje	24.05.2022. g.
Radni sastanak s predstavnicima Grada Vrgorca	3	Vrgorac	25.05.2022 .g.
Radni sastanak Partnerskog vijeća	9	Zadvarje	01.06.2022. g.
Radionica za javni sektor za područje Imotske krajine	14	Zagvozd	03.06.2022. g.
Sastanak s predstavnicima LAG-a Krka na temu budućih projekata suradnje u sklopu LRS	4	Baška Voda	09.06.2022. g.
Sastanak s poljoprivrednikom iz Općine Podbablje	3	Podbablje	20.06.2022. g.
Javna savjetovanja	70	Elektronske ankete ⁴	06/2022
Radni sastanak s predstavnicima LAG-a Krka, LAG-a More 249 na temu izrade LRS i projekata suradnje	6	Baška Voda	26.04.2023.
Sastanak tima za izradu LRS	3	Zadvarje	04.07.2023.

Izvor: Ured LAG-a

⁴ Poveznica za elektronske ankete nalazi se u Prilogu LRS

4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA

4.1. Rezultati analize stanja područja na temelju SWOT analize

Tablica 24: SWOT analiza LAG-a

SNAGE	SLABOSTI
• Iskustvo znatnog broja JLS i poljoprivrednih gospodarstava koji su koristili sredstva po LAG i nacionalnim natjecanjima • Značajan prostor izvan građevinskog područja obuhvaća poljoprivredne površine, što predstavlja prirodnu osnovu i priliku za razvoj poljoprivrede, stočarstva i ruralnog turizma • Prevladavajući oblik malih poduzeća koja postaju glavni generator razvoja i zapošljavanja, ali i samoopskrba koja omogućavaju lakše prevladavanja teškoća inflacije i rasta cijena te imaju mogućnosti za vlastiti razvoj • Nezagađeno tlo pogodno i za ekološku proizvodnju hrane zbog ranije neaktivnosti i „bijeke kuge“ sada predstavlja snagu • Turistički kapaciteti na obali ostvaruju zavidan broj noćenja što čini osnovu potražnje za poljoprivrednim proizvodima • Na području LAG-a prisutna je tradicija u poljoprivrednoj proizvodnji kao i postojanje autohtonih poljoprivrednih proizvoda (pršut, sir, vrgoračke jagode, Poljički soparnik, vino Kujundžuša, Imotska torta, slana srdela i sl.). Sve više znanja i iskustva u proizvodnji hrane (ulja, vina...) usmjereno je na kvalitetu, a ne kvantitetu. Isto omogućava povećanje dodane vrijednosti kroz razne oblike oznaka kvalitete • Na području LAG-a postoje povoljni prirodni uvjeti (klima i vegetacija) koja prati tradicija u razvoju pčelarstva koje omogućava rast PG-a unatoč usitnjenim i malim parcelama	• Po prethodnim iskustvima vidljivo je djelomično shvaćanje zadanosti pravila za dodjelu sredstava iz EU fondova • Na zapuštenim poljoprivrednim površinama koje postaju šuma vidljiv je izostanak šumsko uzgojnih radova pa djeluju zapuštene, teže se obnavljaju i predstavljaju veću opasnost od požara • Voda za poljoprivredu ne osigurava se iz vodoopskrbnog sustava, a navodnjava se u okviru poljoprivrednih kućanstava (svega 10%). S druge strane nekontrolirano se natapaju poljoprivredne površine te se na taj način troše značajne količine vode, zbog čega dolazi do presušivanja izvora i otjecanja u otvorenim vodotocima, ali i značajnih problema s opskrbom vodom • Stanje društvene infrastrukture (sportskih, kulturnih, socijalnih i drugih sadržaja) zahtjeva znatna ulaganja • Neorganizirano tržište poljoprivrednih proizvoda, nedostatak otkupnih centara i veletržnica, kao i marketinške aktivnosti vezane uz prezentaciju poljoprivrednih proizvoda i gospodarstava • Nedostatak specifičnog znanja među poljoprivrednicima dovodi do niske razine inovativnih gospodarskih projekata i primjene suvremenih tehnoloških dostignuća • Nepovoljna vlasnička i posjedovna struktura zemljišta (usitnjenost i fragmentiranost zemljišnog posjeda) i objekata, te neažurni podaci o načinu korištenja i bonitetu za poljoprivredne i šumske površine

PRILIKE	PRIJETNJE
• Dva prirodno raznolika prostora, sve bolje međusobno povezana (Omiš - Šestanovac, Dubci - Šestanovac, Makarska - Ravča, Vrgorac - Ploče i novoizgrađeni tunel Sv. Ilija, što čini temelj i za lakše i bolje povezivanje i razvoj projekata koji tome pridonose i unutar LAG područja, među JLS i pojedinim naseljima. Povezanost područja LAG-a sa širim prostorom izgradnjom autoceste, te participacijom na Jadransko - jonskom prostornom koridoru pruža ovom području povoljne lokacijske prednosti, gdje se može očekivati generiranje impulsa rasta i jači integracijski procesi • Područje LAG-a „Adrion“ obiluje izrazitim raznolikošću staništa s ekološkim, biocenološkim, florističkim i faunističkim osobitostima, mrežom NATURA 2000, izuzetnom prirodnom baštinom (posebno PP Biokovo, Crveno i Modro jezero), te predstavlja prostor susreta kontinentalne i mediteranske klime, stvarajući jedinstven i atraktivni krajobraz, što daje komparativnu prednost ovom području • Raznovrsnost svih prirodnih čimbenika (klimatskih, hidroloških, orografskih, pedoloških i vegetacijskih) s vrijednim prostornim resursima, značajni potencijal vrijednog poljoprivrednog tla i ekološki očuvanog okoliša, hidrološki potencijal (izdašnost izvora čiste voda) dostatan za osiguranje potreba poljoprivredne proizvodnje • Novi motivi dolaska turista, zainteresiranost za kulturne i prirodne znamenitosti, selektivne oblike turizma, sportske i rekreativne aktivnosti u prirodi, a posebno ruralni turizam	• Stanje evidencije imovinsko pravnih odnosa, zemljišnih knjiga i katastra zemljišta je otežavajući faktor u korištenju zemljišta (gradnja, uređenje, privođenje namjeni, šumsko-uzgojni radovi i sl.) • Razvoj globalnih i međunarodnih kriznih događaja (ratovi, migracije, pandemija itd.) • Rast cijena goriva, ulaznih materijala i opreme potrebne za gospodarsku aktivnost • Domaće tržište poljoprivrednih proizvoda karakterizira uvozna ovisnost, tj. negativna vanjsko - trgovinska bilanca za većinu poljoprivrednih proizvoda, neorganiziranost i nedovoljna razvijenost tržišne infrastrukture. • Postojeći procesi prijete time da se nekomercijalna, odnosno resursno i proizvodno mala obiteljska gospodarstava neće moći nositi s tržišnim pritiscima, ali imaju nezamjenjivu ulogu u sprječavanju daljnje depopulacije, očuvanju kulturne, krajobrazne i biološke raznovrsnosti te tradicijskih vrijednosti ruralnog područja • Niža obrazovna struktura radno sposobnog stanovništva, naročito u poljoprivredi te udaljenost ustanova za više i visoko obrazovanje. • Negativni demografski trendovi na području LAG-a i iseljavanje stanovništva • Promjena klimatskih uvjeta (globalno zatopljenje), elementarne nepogode i prirodne katastrofe • Nepostojanje sustavno organizirane aktivnosti i preciznih pravila uz zaštićena područja (kanjon rijeke Cetine, rijeka Vrljika, planina Biokovo), zbog čega nije iskorišten puni potencijal istih

Tim za izradu strategije prije izrade SWOT analize pripremio je brojčanu analizu područja, resurse, prema sljedećim kategorijama: geoprometni položaj, prirodna baština, kulturno-povijesna baština, poljoprivreda, gospodarstvo i turizam, opći životni uvjeti (prometna, komunalna, poslovna i društvena infrastruktura) te ljudski resursi (obrazovanje, kultura, civilno društvo). Prilikom stvaranja SWOT analize posebno su se istakle prirodne prednosti područja LAG-a koje se zasnivaju na velikoj raznolikosti i prostorima zaštićene prirodne baštine te velikom potencijalu za razvoj selektivnih oblika turizma s posebnim naglaskom na ruralni turizam. Faktori koji se mogu ispriječiti u jačanju snaga LAG-a jesu, kao i u većini naselja u Hrvatskoj, nedostatni razvojni ljudski resursi, stanovništvo je starije i manje obrazovano, posebno u ruralnim područjima LAG-a. Mlađe stanovništvo napušta manja ruralna naselja zbog slabije povezanosti i razvijenosti te seli u urbana područja. Izoliranost naselja, klimatske promjene te zapuštanje poljoprivrednih površina, kao i nedostatak udruživanja proizvođača i postojanja onih koji zadovoljavaju kriterije za udruživanje dovodi do neiskorištavanja postojećih kapaciteta i potencijala LAG-a te može predstavljati dugoročnu opasnost sporijeg razvoja u segmentu proizvodnje te općenito razvoja djelatnosti u ruralnim područjima. Ipak, značajan napredak u proteklom razdoblju vidljiv je zbog provedbe Programa ruralnog razvoja bilo kroz LAG-ove ili nacionalne natječaje. Na našim radionicama i pojedinačnim sastancima susrećemo korisnike koji tvrde da su ih mjere Programa ruralnog razvoja zadržale na ovom prostoru.

Nakon analize prethodne LRS, prikupljanja osnovnih podataka LAG-a te radionica Ministarstva poljoprivrede na temu Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike (u daljnjem tekstu SP ZPP) pristupili smo detaljnoj SWOT analizi područja LAG-a. Na kraju analize istaknuto je sedam snaga, sedam slabosti, četiri prilike te devet prijetnji koje su i sažeto opisane u svom navođenju.

Ono što bitno razlikuje proteklo razdoblje u odnosu na buduće je i iskustvo znatnog broja JLS i poljoprivrednih gospodarstava koji su koristili sredstva po LAG i nacionalnim natječajima. Iako se radi o manjem dijelu korisnika uočeno je nedovoljno razumijevanje zadanosti pravila za dodjelu sredstava iz EU fondova. Vjerujemo da će se te slabosti prisutne u trenutnoj provedbi projekata u tijeku do kraja ovog razdoblja otkloniti. Tu se npr. radi o nerazumijevanju odredbi nabave mehanizacije nove ili rabljene, važnosti zakonskog upisa vlasništva, ishoda uporabe dozvole radi ispunjenja preduvjeta za isplatu. Isto tako, daljnjom provedbom mjera te obradom sve veće površine poljoprivrednog zemljišta vjerujemo da će se primjerice smanjiti opasnost od požara u ovim područjima ili problem navodnjavanja što je istaknuto kao slabost.

Što se tiče društvene infrastrukture, koja se sastoji i od velikog broja kulturnih dobara i kroz ovo razdoblje očekujemo nastavak stavljanja u funkciju istih radi povećanja kvalitete javnih usluga. Rastom broja mladih poljoprivrednika i profesionalno zaposlenih vjerujemo da će se poboljšati i obrazovna struktura. Ono što vidimo jest da mladi poljoprivrednici stvaraju proizvode veće dodane vrijednosti koji privlače više potražnje u ovom turistički značajnom prostoru. Iako svi korisnici ističu neuređenost zemljišnih knjiga i nepostojanje katastra što je zasigurno prijetnja i za čije otklanjanje su potrebna izdašna sredstva na višim razinama upravljanja, isto u određenoj mjeri predstavlja slabosti koje se mogu otkloniti. Iako je ovaj problem prisutan u cijeloj Hrvatskoj u ovom području je ipak izraženiji. Ipak, mjere Programa ruralnog razvoja, iskustvo korisnika i sam LAG motiviraju na rješavanje navedenih prepreka.

Što se tiče prilika svi su složni da će korištenjem snaga i otklanjanjem slabosti dionici razvoja ovog područja moći ikvalitetnije iskorištavati prilike istog kao što su: zaštićena područja, dostupnost vode i raznolikost svih prirodnih čimbenika. Što se tiče prijetnji nakon proteklih godina pandemije, trenutnog rata te rasta cijena primijetili smo snažno uvažavanje sudionika naših radionica svih navedenih prijetnji. Kada promatramo analizu sa stajališta gospodarskog

sektora detaljnije se opisuju pojedini elementi. Kao snaga ovog područja navode se povoljni prirodni uvjeti (klima i vegetacija) koje prati tradicija u obradi poljoprivrednog zemljišta što omogućava rast poljoprivrednih gospodarstava. Bez obzira na prirodne datosti potrebno je povećati poljoprivredne površine te nastojati utjecati na smanjenje rizika s kojima se poljoprivrednici susreću u svom radu. Iako se mogućnost ekološke proizvodnje smatra snagom, naglašava se važnost ulaganja i u ona područja intenzivne poljoprivredne aktivnosti gdje nije moguće osigurati uvjete za ekološku proizvodnju. Unatoč činjenici da je vrlo mali broj ekoloških proizvođača, poljoprivrednici ističu da se smanjila upotreba pesticida u proizvodnji na ovom području na što je utjecalo i zakonsko uređenje dozvole za kupovinu istih. Smatra se da treba ulagati u što veću povezanost područja unutar LAG-a. Takvi naglasci dolaze iz područja zaleđa grada Omiša i ostalih manjih naselja koja su udaljenija od glavnih prometnih pravaca. Što se tiče prijetnji rasta ulaznih materijala neki od gospodarstvenika navode da su im od 2018. g. višestruko porasla davanja za mineralna gnojiva i pesticide. Isto tako, smatraju i preskupima naknade za uređenje imovinsko - pravnih odnosa na zemljištu. Pojedini poljoprivrednici iako ne zadovoljavaju kriterije za osnivanje proizvođačkih organizacija, smatraju da bi njihovom poslovanju pomogla izrada logotipa ekološke proizvodnje na razini LAG-a.

Jednim od ključnih problema naglasili su navodnjavanje, naročito manjih polja kao što su Zadvarje, Podgrađe, Kostanje, Kućice, Gata, Katuni, Žeževica itd. koji sada koriste vodu iz sustava vodoopskrbe za kućanstava. Isto tako, naglašava se slabost zapuštenih poljoprivrednih površina i upravljanja šumama. Što se tiče javnog i civilnog sektora istaknute su još neke dodatne specifičnosti po njihovom mišljenju.

Javni sektor također, naglašava kao jednu od najvažnijih slabosti pitanje navodnjavanja, a kao jednu od najvažnijih snaga, jednako kao i civilni sektor ističe površine izvan građevinskog područja. Zanimljivo je da jedan dio javnog i civilnog sektora ne smatra slabostima i prijetnjama nižu obrazovnu strukturu stanovništva, klimatske promjene, nepogode, ratove, masovnost turizma i sezonalnost, rast cijene ulaznih materijala. Pojedini predstavnici javnog sektora kao i partnerskog vijeća smatraju da se snagom ne može smatrati potražnja za proizvodima na obali, iako većina predstavnika gospodarskog sektora smatra da im isto omogućava plasman cijele proizvodnje. Većina predstavnika javnog i civilnog sektora planira kroz buduće razdoblje staviti društvene prostore, javne prostore te kulturna dobra u što veću funkciju pružanja javnih usluga, raditi na povezivanju područja, uređenju nerazvrstanih cesta te svoje projektne aktivnosti adekvatno pratiti prostorno – planskom dokumentacijom.

5. OPĆI CILJEVI, SPECIFIČNI CILJEVI I INTERVENCIJE LRS

5.1. Prikaz potreba LAG područja

Tablica 25: Potrebe LAG područja

Naziv potrebe	Opis potrebe	Naziv općeg cilja LRS kojim se ispunjava potreba	Naziv specifičnog cilja LRS kojim se ispunjava potreba
P1 Unaprjeđenje poljoprivrednih gospodarstava u svrhu ruralnog razvoja područja LAG-a „Adrion“	Kako bi se povećala gospodarska aktivnost, kvaliteta života uključenih u proizvodnju te zadovoljila potražnja na području potrebno je unaprijediti poljoprivredna gospodarstva.	OC1 - Poticanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava i rasta proizvodnje	SC 1.1 Modernizacija poljoprivrede i poticanje očuvanja specifičnosti područja LAG-a „Adrion“.
P2 Unaprjeđenjem dodatnih aktivnosti uključiti veći broj dionika u ruralni razvoj.	Ovom potrebom se naglašava važnost razvoja ruralnog područja u područje koje je područje za kvalitetan život svih dionika različitih zanimanja i afiniteta prema zajedničkim ciljevima i sinergiji	OC2 Unaprjeđenje razvoja aktivnosti u ruralnom području	SC 2.1 Korištenjem suvremenih rješenja modernizirati dodatne aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu
P3 Uspostavljanje i razvoj javnih usluga za socijalnu uključenost svih dionika ruralnog područja	Ova potreba traži što manje razlike u dostupnosti i kvaliteti javnih usluga između ruralnih i urbanih područja kako one ne bi bile presudne za izbor područja življenja ili aktivnosti.	OC3 Unaprjeđenje javne infrastrukture i uvjeta života u ruralnim područjima	SC 3.1 Ulaganje u projekte koji doprinose demografskoj obnovi i zapošljavanju stanovništva

Nakon analize područja, rezultata provedbe prethodne LRS kao i uključivanja partnera i svih lokalnih dionika te u suradnji s njima izrade SWOT analize identificirane su tri ključne potrebe LAG područja. Jedna od najvažnijih je potreba P1 *Unaprjeđenje poljoprivrednih gospodarstava u svrhu ruralnog razvoja područja LAG-a „Adrion“*. Potom se ističe potreba P2 *Unaprjeđenjem dodatnih aktivnosti uključiti veći broj dionika u ruralni razvoj*. Isto tako, ističe se potreba P3 *Uspostavljanje i razvoj javnih usluga za socijalnu uključenost svih dionika ruralnog područja*.

Iz tablice 11. proizlazi P1, jer većina poljoprivrednih gospodarstava spada u kategoriju samoopskrbnih, bez obzira jesu li tako registrirani sukladno nadležnim propisima ili proizvode tek količine kojima su zadovoljavali potrebe korištenja mjera za male poljoprivrednike. S druge strane potrebu povećanja količine traže i oni kojima su potrebni poljoprivredni proizvodi na ovom području, naročito u turizmu. Uz ovu potrebu definira se i OC1 koji naglašava da se osim rasta proizvodnje poljoprivrednih gospodarstava traži usporedan rast održive poljoprivrede. Uz ovaj opći cilj veže se prvi SC1.1. da bi se ispunila potreba povećanja količine poljoprivredne proizvodnje.

Razvoj dodatnih aktivnosti poboljšava položaj nositelja, svih članova obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva što se očituje kroz P2. Time se povećava privlačnost uključivanja u rad i razvoj poljoprivrednih gospodarstava. Omogućavaju se veći prihodi iz različitih djelatnosti koji olakšavaju rast poljoprivrednim gospodarstvima. Isto tako, ruralni prostor koji nudi više nepoljoprivrednih djelatnosti stvara sinergiju s onim poljoprivrednim i bolju kvalitetu života zahvaljujući dostupnosti raznih usluga i korištenjem suvremenih rješenja što se veže uz SC2.1. i OC2. Premda je kod obrazovne strukture vidljiva slabija obrazovanost poljoprivrednika na lokalnoj razini u odnosu na nacionalnu, članovi i zaposlenici poljoprivrednih gospodarstava imaju obrazovanje i u drugim strukovnim djelatnostima te uz svoj doprinos poljoprivredi imaju mogućnosti diverzificirati poljoprivrednu djelatnost ruralnih područja.

Obzirom na pokazatelje smanjivanja broja stanovništva potrebno je povećati javne usluge u ruralnom prostoru naročito one koje stvaraju preduvjete socijalne uključenosti svih dionika ruralnog područja. Od ruralnog prostora ne očekuje se raznovrsna ponuda javnih usluga kao u urbanim sredinama, ali nudi druge prednosti za život. Ipak, potrebno je osigurati određeni standard koji zadržava i privlači stanovništvo osiguravajući minimum onoga što je potrebno različitim dionicima ruralnog područja iz čega proizlazi P3 uz koju vezemo i SC 3.1. Naime, nužno je stvoriti preduvjete za demografsku obnovu ruralnog prostora i za zadržavanje stanovništva te privlačenje novog. Veći dio postojećeg stanovništva nema vlastite prihode bilo da je to jer nisu zaposleni zbog nedostatka posla ili jedan dio nema mogućnosti pristupa javnim uslugama koje se brinu za djecu i potrebite.

U svim navedenim potrebama zajedničko je da se njihovo zadovoljenje može postići suradnjom svih razina upravljanja, različitih sektora te lokalnom suradnjom. Unapređenjem poljoprivrednih gospodarstava i većim brojem dostupnih lokalnih poljoprivrednih proizvoda omogućava se bolja i kvalitetnija ponuda prevladavajuće gospodarske djelatnosti u obalnom dijelu – turizma. Isto tako, razvijaju se autentične rastuće uslužne djelatnosti u zaleđu. Razvijanjem dodatnih usluga na gospodarstvima osim uključivanjem većeg broja dionika, izravno ili neizravno razvija se primarna djelatnost proizvodnje što čini privlačnijim sami ruralni prostor. Primjerice kod pružanja javnih usluga kao što je predškolski odgoj neke JLS nemaju minimalne i isplative preduvjete broja korisnika za isto, ali imaju interes pružanja istih. Sufinanciranjem projekata iz manjih JLS koje pružaju usluge predškolskog odgoja, omogućava se rješavanja potrebe na području upravo njihovom većom suradnjom.

5.2. Opis općih i specifičnih ciljeva LRS

Tablica 26: Opći i specifični ciljevi LRS

Naziv općeg cilja	Kratki opis općeg cilja	Naziv specifičnog cilja-	Kratki opis specifičnog cilja
OC1 Poticanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava i rasta proizvodnje	Obzirom na potrebe opći cilj ove strategije je rast količine, ali uz istovremenu održivost koju prati kvaliteta.	SC 1.1 Modernizacija poljoprivrede i poticanje očuvanja specifičnosti područja LAG-a „Adrion“.	Korištenjem digitalnih rješenja dolazi do modernizacije poljoprivrede čime se potiče proizvodnja I prerada poljoprivrednih proizvoda I stvara dodana vrijednost.
OC 2 Unaprjeđenje razvoja aktivnosti u ruralnom području	Povećanjem broja nepoljoprivrednih usluga povećava se kvaliteta života, smanjuju se troškovi gospodarske djelatnosti naročito proizvodnje ukoliko je što više nepoljoprivrednih usluga dostupnije. Samim poljoprivrednim gospodarstvima poboljšava se status, održivost i približava se tržište.	SC 2.1 Korištenjem suvremenih rješenja modernizirati dodatne aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu	Smatra se da će se korištenjem suvremenih rješenja postići razvoj nepoljoprivrednih aktivnosti na OPG-u, što dovodi do povećanja prihoda I boljeg položaja poljoprivrednika na tržištu.
OC 3 Unaprjeđenje javne infrastrukture i uvjeta života u ruralnim područjima	Unaprjeđenje javne infrastrukture omogućava pružanje većeg broja te povećanje kvalitete javnih usluga u prostoru. Time se pridonosi kvalitetnijem životu u ruralnom prostoru čime raste njegova privlačnost.	SC 3.1 Ulaganje u projekte koji doprinose demografskoj obnovi i zapošljavanju stanovništva	Veliki broj javne infrastrukture zahtjeva ulaganje kako bi se u njemu pružile nove i modernije javne usluge za ruralno stanovništvo.

Prilikom postavljanja općih i specifičnih ciljeva ove strategije koji odgovaraju na potrebe LAG područja vodili smo se da isti budu pametno postavljeni. Prema definiciji SMART ciljevi ili pametni ciljevi predstavljaju model uspješno postavljenih ciljeva. Njihov akronim u engleskoj inačici obuhvaća početna slova engleskih riječi u 5 koraka. To znači da smo se trudili postaviti ciljeve koji su : specifični, mjerljivi, ostvarljivi, realni i vremenski određeni. Isto će svakako biti detaljnije i preciznije vidljivo i kroz razrađene indikatore i pokazatelje kroz ostale dijelove LRS.

Prvi Opći cilj ove strategije obzirom na potrebe LAG područja je *Poticanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava i rasta proizvodnje*. Rast poljoprivredne proizvodnje jasno će se mjeriti ekonomskom veličinom pomoću FADN kalkulatora. Većom proizvodnjom poljoprivrednim gospodarstvima bit će dostupna tržišta gdje mogu prodavati po boljim uvjetima. Također, većom količinom proizvoda i njihovom dostupnošću može se sinergijski potaknuti i udruživanje u sektorske organizacije civilnog društva ili proizvođačke organizacije. Uz ovaj cilj se navodi i specifični cilj - *Modernizacija poljoprivrede i poticanje očuvanja specifičnosti područja LAG-a „Adrion“*. Isti se može doseći korištenjem mehanizacije, ali i digitalnih rješenja u proizvodnom procesu. Proizvod se osim na kućnom pragu može nuditi i on line prodajom te prodajom na većem broju tržnica, trgovina, supermarketa i slično. Ono što je ključno je da se u razvoju proizvodnje kroz dosezanje ovog cilja sačuvaju i specifičnosti područja LAG-a „Adrion“ bilo kroz kvalitetan proizvod ili tradiciju koja je i dalje vidljiva i očuvana uz modernizaciju procesa.

Drugi Opći cilj ove strategije je *Unaprjeđenje razvoja aktivnosti u ruralnom području* koje nude poljoprivredna gospodarstva čime se povećava kvaliteta života i raznovrsnost ponude. Samim poljoprivrednim gospodarstvima poboljšava se status, održivost i približava se tržište. Kroz Specifični cilj *Korištenjem suvremenih rješenja modernizirati dodatne aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu* smatra se da će se ostvariti sinergijski učinci intervencije koja će biti privlačna različitim profilima korisnika.

Treći Opći cilj ove strategije je *Unapređenje javne infrastrukture i uvjeta života u ruralnim područjima*. Kroz prvo poglavlje smo imali uvida u javnu infrastrukturu i njeno korištenje, kao i dio koji se sastoji od kulturnih dobara. Veliki broj javne infrastrukture zahtjeva ulaganje kako bi se u istoj pružile nove i kvalitetnije javne usluge. Stoga iz općeg cilja proizlazi Specifični cilj *Ulaganje u projekte koji doprinose demografskoj obnovi i zapošljavanju stanovništva*. Dionici lokalnog prostora u suradnji mogu ostvariti najveći učinak općeg cilja ove intervencije, a isto tako putem projekata suradnje koristiti i druga iskustva izvan lokalnog prostora.

5.3. Opis intervencija LRS uključujući projekte suradnje

Tablica 27: Intervencije u LRS

Opći cilj LRS	Specifični cilj LRS	Potreba	Intervencija
OC1 Poticanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava i rasta proizvodnje	SC 1.1 Modernizacija poljoprivrede i poticanje očuvanja specifičnosti područja LAG-a „Adrion“.	P1 Unaprjeđenje poljoprivrednih gospodarstava u svrhu ruralnog razvoja područja LAG-a „Adrion“	1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava
OC2 Unaprjeđenje razvoja aktivnosti u ruralnom području	SC 2.1 Korištenjem suvremenih rješenja modernizirati dodatne aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu	P2 Unaprjeđenjem dodatnih aktivnosti uključiti veći broj dionika u ruralni razvoj.	2.1.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu
OC3 Unaprjeđenje javne infrastrukture i uvjeta života u ruralnim područjima	SC 3.1 Ulaganje u projekte koji doprinose demografskoj obnovi i zapošljavanju stanovništva	P3 Uspostavljanje i razvoj javnih usluga za socijalnu uključenost svih dionika ruralnog područja	3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo

Na temelju analize potreba te postavljanja općih i specifičnih ciljeva za programsko razdoblje 2023-2027 u LRS izabrano su tri intervencije.

Prva intervencija *1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava* odgovara potrebi *P 1 Unaprjeđenje poljoprivrednih gospodarstava u svrhu ruralnog razvoja područja LAG-a „Adrion“*. Uz nju je postavljen opći cilj, a to je *OC1 Poticanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava i rasta proizvodnje* te specifični cilj *SC 1.1 Modernizacija poljoprivrede i poticanje očuvanja specifičnosti područja LAG-a „Adrion“*.

Druga intervencija je *2.1.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu* koja odgovara potrebi *P 2 Unaprjeđenjem dodatnih aktivnosti uključiti veći broj dionika u ruralni razvoj*. Ključno je da se njom uz razvoj nepoljoprivrednih usluga žele razvijati cjelokupna poljoprivredna gospodarstva. Obzirom da na značajnim dijelovima područja LAG-a ne dominira poljoprivredna aktivnost već je značajno razvijen turizam LAG će provedbom intervencija osigurati poljoprivrednim gospodarstvima dodatni poticaj u razvoju. Uz ovu intervenciju postavljen je opći cilj *OC2 Unaprjeđenje razvoja aktivnosti u ruralnom području*. Uz to je postavljen specifični cilj *SC 2.1 Korištenjem suvremenih rješenja modernizirati dodatne aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu*.

Trećom intervencijom *3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo* zadovoljava se potreba *P3 Uspostavljanje i razvoj javnih usluga za socijalnu uključenost svih dionika ruralnog područja*. Uz nju je postavljen opći cilj *OC3 Unaprjeđenje javne infrastrukture i uvjeta života u ruralnim područjima* te specifični cilj *S.C. 3.1. Ulaganje u projekte koji doprinose demografskoj obnovi i zapošljavanju stanovništva*.

Tablica 28: Projekti suradnje

Vrsta projekta suradnje	Područje interesa projekta suradnje	Očekivani rezultat provedbe projekta suradnje	Indikativni visina proračuna projekta suradnje (u odnosu na ukupni iznos alokacije koju će LAG ostvariti u razdoblju 2023.-2027.)
Međuteritorijalni	Poljoprivreda, Turizam, energija	Promocija ruralnog turizma, promocija održive poljoprivrede, obnovljivih izvora energije i ekologije, izrađeni promotivni materijali, izrađene brošure, studijska putovanja, održane radionice	2 %
Transnacionalni	Poljoprivreda, turizam	Promocija OPG-ova, studijska putovanja na područja LAG partnera, izrađeni promotivni materijali.	2 %

Projekti suradnje s obzirom na partnere s kojima će biti prijavljivani mogu imati županijski, nacionalni ili transnacionalni karakter (unutar i izvan EU).

Osnova za suradnju temelji se na dosadašnjoj suradnji i na prepoznatim zajedničkim interesima svih uključenih strana s kojima se planiraju započeti prvi projekti suradnje. Projekti suradnje na razini LAG-a mogu imati visoku dodanu vrijednost u smislu približavanja LAG-a i Europske unije građanima. Unutar SDŽ planiraju se ostvariti projekti suradnje sa lokalnim razvojnim dionicima, osobito sa LAG-ovima.

Na međužupanijskoj razini prepoznata je mogućnost za suradnju sa LAG - ovima/dionicima razvoja s područja Šibensko-kninske županije i Slavonije te iz Dubrovačko - neretvanske županije s kojom LAG graniči i nužni su projekti zajedničke turističke ponude, ali i kratkih lanaca opskrbe s obzirom da se bogata poljoprivredna zemljišta LAG-a naslanjaju na ona u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

Projekti transnacionalne suradnje bit će ostvareni s LAG-ovima u EU prema potrebi, ali i BiH gdje je trenutno proces formiranja LAG-ova još u tijeku. Suradnja s LAG-ovima iz BiH je jako važna za strateško pozicioniranje LAG -a „Adrion“ kao predvodnika Županije u suradnji s graničnim područjem.

Ukoliko dođe do promjene postojećih uvjeta suradnje, LAG će pronaći jednakovrijedne partnere/ jednakovrijedno područje sličnih karakteristika.

Tablica 29: Opis intervencija

Naziv i kod intervencije	1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava
Područje obuhvata	Cjelokupno područje LAG-a „Adrion“
Kratki opis intervencije: -svrha intervencije - doprinos intervencije općem i specifičnom cilju LRS - doprinos intervencije specifičnom cilju ZPP - pripadnost intervencije nekom od članaka Uredbe (EU) 2021/2115 - doprinos pokazateljima rezultata ZPP-a - opis dodatne vrijednosti intervencije u provedbi LEADER pristupa uz naglasak na posebitosti intervencije koje ju razlikuju u odnosu na SP ZPP intervencije - ako je je primjenjivo opis inovativnih elemenata LRS	Ova intervencija odgovara na potrebu P1 <i>Unaprjeđenje poljoprivrednih gospodarstava u svrhu ruralnog razvoja područja LAG-a „Adrion“</i> koju su dionici na radionicama za izradu LRS najviše isticali. Obrazloženje: Kako bi se unaprijedila poljoprivredna gospodarstva, potrebno je omogućiti ulaganje u modernizaciju poljoprivredne mehanizacije i opreme, što će dovesti do rasta poljoprivredne proizvodnje i kvalitete života dionika uključenih u proizvodnju. Ova intervencija potiče sva poljoprivredna gospodarstva ka općem cilju <i>OC 1 Poticanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava i rasta proizvodnje</i>. Obrazloženje: Povećanja količine poljoprivrednih proizvoda na području LAG – a „Adrion“ koju su bez iznimke iskazali kao ključnom svi dionici iz svih sektora prilikom izrade LRS, a naročito SWOT analize. Ovaj cilj traži povećanje količine proizvoda uz usporednu brigu o održivoj poljoprivredi kako bi rast bio dugoročan. Specifični cilj ove intervencije je <i>SC 1.1 Modernizacija poljoprivrede i poticanje očuvanja specifičnosti područja LAG-a „Adrion“</i>. Obrazloženje: Modernizacija kroz mehanizaciju, uvođenje digitalizacije i inovacija u procesu proizvodnje, prerade i distribucije omogućava razvoj gospodarstava, ali ovaj specifični cilj potiče da modernizacija njeguje i razvija upravo specifičnosti LAG-a „Adrion“. Provedbom ove intervencije doprinosi se pokazatelju rezultata R3 ZPP-a: „Digitalizacija poljoprivrede“. Obrazloženje: Očekuje se da će jedno poljoprivredno gospodarstvo ulagati u digitalna rješenja koja olakšavaju razvoj gospodarstva. Provedbom ove intervencije doprinosi se pokazatelju rezultata R.9 ZPP-a: „Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava“. Obrazloženje: Očekuje se da će 38 poljoprivrednih gospodarstava primiti potporu kroz provedbu ove intervencije za ulaganja u restrukturiranje i modernizaciju. Provedbom ove intervencije pridonosi se pokazatelju rezultata R 37 ZPP-a: „Rast i radna mjesta u ruralnim područjima“. Obrazloženje: Smatra se da će se otvoriti jedno novo radno mjesto. Provedbom ove intervencije pridonosi se pokazatelju rezultata R.39 ZPP-a: „Razvoj ruralnog gospodarstva“. Obrazloženje: Očekuje se da će jedno ruralno poduzeće razviti svoje gospodarstvo ulaganjem u preradu. Provedbom ove intervencije doprinosi se pokazatelju rezultata R.40 „Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva“ Obrazloženje: Očekuje se da će se jedan projekt odnositi na ulaganje u digitalizaciju i imati pozitivan utjecaj na okoliš. Ova intervencija pridonosi i specifičnim ciljevima ZPP-a: SO2: „Jačanje usmjerenosti na tržište i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava kratkoročno i dugoročno, uključujući veću usmjerenost na istraživanje, tehnologiju i digitalizaciju“ Obrazloženje: Ovaj cilj je usklađen sa SC 1.1. LRS LAG-a „Adrion“ jer se ovom intervencijom želi potaknuti ulaganje u modernizaciju poljoprivredne mehanizacije te nove tehnologije, kako bi PG bila konkurentnija na tržištu. SO8: „Promicanje zapošljavanja, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući biogospodarstvo i održivo šumarstvo“ Obrazloženje: Kroz ovu intervenciju poticati će se zapošljavanje te uključivanje mladih u poljoprivredu. Ova intervencija pripada članku 73 Uredbe (EU) 2021/2115

	Dodatna vrijednost ove LAG intervencije i razlika u odnosu na intervencije iz SP ZPP-a u provedbi LEADER pristupa je ta što je smanjena donja granica vrijednosti poljoprivrednih gospodarstva koja mogu koristiti ovu intervenciju. Dakle, poljoprivrednici pri prijavi na natječaj ne moraju zadovoljiti definiciju malog poljoprivrednog gospodarstva, već istu moraju doseći provedbom projekta. Dodatnu vrijednost ove intervencije predstavlja i mogućnost prijave projekata koji će prerađivati primarne poljoprivredne proizvode. Podaci s područja LAG-a „Adrion“ nam govore kako postoji veliki broj poljoprivrednih gospodarstava kojima je ekonomska vrijednost gospodarstva manja od 2000 EUR-a i zbog čega su dosad bili ograničeni u prijavama na natječaje. Stoga će ova intervencija omogućiti poljoprivrednim gospodarstvima potporu u osnovnim potrebama razvijanja poljoprivrede. Isto tako, poljoprivredna gospodarstva koja već imaju primarnu proizvodnju biti će u mogućnosti dodatno razviti svoja gospodarstva i preradom proizvoda dodati novu vrijednost vlastitoj poljoprivredi.
Ciljani korisnici	Poljoprivredna gospodarstva na području LAG-a „Adrion“
Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika	Uvjeti prihvatljivosti korisnika su⁵: - imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a „Adrion“ putem kojeg podnosi zahtjev za potporu, prije dana objave LAG natječaja sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/2116; - imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu; - mora biti u rangu mikro ili malog poduzeća, ako je korisnik poduzeće; - ako je riječ o LAG intervenciji namijenjenoj prvenstveno ulaganju u poljoprivrednu proizvodnju, mora biti upisan u Upisnik Poljoprivrednika ili Upisnik obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u skladu s nadležnim propisima te imati ekonomsku veličinu Poljoprivrednog gospodarstva (EVPG) od najmanje 3.000 EUR kod ponošenja Zahtjeva za isplatu; - ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima; Detaljni uvjeti prihvatljivosti korisnika biti će definirani LAG natječajem.
Prihvatljive vrste projekta i temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta	Sva ulaganja u povećanje poljoprivredne proizvodnje koja doprinosi i boljoj održivosti gospodarstva i kvaliteti poljoprivrednog proizvoda te preradu primarnih poljoprivrednih proizvoda sukladno Prilogu I. Ugovora. Uvjeti prihvatljivosti projekta su: - projekt se mora provoditi na području LAG-a „Adrion“ - biti usklađen sa općim i specifičnim ciljevima LRS - ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000,00 EUR (bez PDV-a) - biti usklađen sa pravilima državne potpore, ako je primjenjivo - biti usklađeno s EU i RH zakonodavstvom koje se odnosi na predmetni projekt - biti usklađen sa jednim ili više specifičnih ciljeva ZPP za razdoblje 2023. – 2027. - u LAG intervencijama namijenjenim preradi poljoprivrednih proizvoda, projekti se moraju odnositi na preradu proizvoda primarne poljoprivredne proizvodnje, a koji su navedeni u Prilogu I. Ugovora - aktivnosti vezane uz projekt ne smiju započeti prije podnošenja zahtjeva za potporu, osim pripremnih aktivnosti (opći troškovi, stjecanje vlasništva nad nekretninom na kojoj će se obavljati ulaganje, ishođenje građevinskih i drugih dozvola)

⁵ Svi uvjeti prihvatljivosti korisnika će biti navedeni u LAG natječaju

	- u slučaju ulaganja u navodnjavanje, isto mora biti usklađeno s člankom 74. Uredbe (EU) br. 2021/2115, mora se provoditi na poljoprivrednom gospodarstvu, biti sastavni dio projekta kojim se ulaže u poljoprivredno gospodarstvo i odnositi se isključivo na nove sustave - građevina/zemljište na kojem se provodi ulaganje mora biti u vlasništvu korisnika ili korisnik mora dokazati pravni interes nad građevinom/zemljištem koja je predmet ulaganja - korisnik treba biti registriran za djelatnost prerade proizvoda pri prijavi projekta ili najkasnije do podnošenja konačnog Zahtjeva za isplatu Detaljne vrste prihvatljivih projekata i uvjeti prihvatljivosti biti će definirani LAG natječajem.						
Načela kriterija odabira	- Ekonomska veličina gospodarstva (prednost će imati projekti sa većom ekonomskom veličinom poljoprivrednog gospodarstva) - Radna mjesta (prednost će imati projekti kojima se stvaraju nova radna mjesta) - Generacijska obnova gospodarstva (prednost će imati projekti čiji su nositelji mlade osobe) - Doprinos digitalizaciji (prednost će imati projekti koji sadrže najmanje jednu aktivnost koja doprinosi digitalizaciji poljoprivrede) - Doprinos očuvanju okoliša (prednost će imati projekti koji imaju veći udio aktivnosti koje pozitivno utječu na okoliš). - Stupanj razvijenosti JLS-a u kojem se ulaganje provodi sukladno indeksu razvijenosti (prednost će imati korisnici koji imaju sjedište u JLS koje se nalaze u nižoj skupini indeksa razvijenosti) - Dosadašnje korištenje EU potpore (prednost će imati korisnici koji nisu ostvarili potporu na natječajima iz EAFRD-a i SP-ZPP-a) Detaljnije će biti opisano LAG natječajem.						
Najniža ukupna vrijednost projekta	Odredit će se u natječaju						
Najviša ukupna vrijednost projekta	Najviša ukupna vrijednost projekta je do 300.000 eura (bez PDV-a)						
Najniži iznos potpore po projektu	Odredit će se u natječaju						
Najviši iznos potpore po projektu	Najviši iznos potpore po projektu je do 200.000 eura						
Intenzitet potpore	Intenzitet potpore do 65% prihvatljivih troškova projekta, a sukladno čl. 73. Uredbe (EU) br. 2021/2115 može se uvećati do 80% prihvatljivih troškova projekta za ulaganja mladih poljoprivrednika, odnosno 85% prihvatljivih troškova projekta za ulaganja u mala poljoprivredna gospodarstva.						
Pokazatelji							
Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme), doprinosi R.37 ZPP-a	1						
Broj sačuvanih radnih mjesta	1						
R.b.							
1.	<table> <tr> <td>Naziv pokazatelja</td><td>Razvoj ruralnog gospodarstva (R.39)</td></tr> <tr> <td>Mjerna jedinica</td><td>Broj poduzeća</td></tr> <tr> <td>Ciljna vrijednost</td><td>1</td></tr> </table>	Naziv pokazatelja	Razvoj ruralnog gospodarstva (R.39)	Mjerna jedinica	Broj poduzeća	Ciljna vrijednost	1
Naziv pokazatelja	Razvoj ruralnog gospodarstva (R.39)						
Mjerna jedinica	Broj poduzeća						
Ciljna vrijednost	1						
2.	<table> <tr> <td>Naziv pokazatelja</td><td>Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava (R.9)</td></tr> <tr> <td>Mjerna jedinica</td><td>Broj poljoprivrednih gospodarstava koji primaju potporu</td></tr> <tr> <td>Ciljna vrijednost</td><td>38</td></tr> </table>	Naziv pokazatelja	Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava (R.9)	Mjerna jedinica	Broj poljoprivrednih gospodarstava koji primaju potporu	Ciljna vrijednost	38
Naziv pokazatelja	Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava (R.9)						
Mjerna jedinica	Broj poljoprivrednih gospodarstava koji primaju potporu						
Ciljna vrijednost	38						
3.	<table> <tr> <td>Naziv pokazatelja</td><td>Mladi poljoprivrednici koju su ostvarili potporu</td></tr> <tr> <td>Mjerna jedinica</td><td>Broj mladih poljoprivrednika koji su ostvarili potporu</td></tr> <tr> <td>Ciljna vrijednost</td><td>5</td></tr> </table>	Naziv pokazatelja	Mladi poljoprivrednici koju su ostvarili potporu	Mjerna jedinica	Broj mladih poljoprivrednika koji su ostvarili potporu	Ciljna vrijednost	5
Naziv pokazatelja	Mladi poljoprivrednici koju su ostvarili potporu						
Mjerna jedinica	Broj mladih poljoprivrednika koji su ostvarili potporu						
Ciljna vrijednost	5						
4.	<table> <tr> <td>Naziv pokazatelja</td><td>Uključivanje žena u poljoprivredu</td></tr> </table>	Naziv pokazatelja	Uključivanje žena u poljoprivredu				
Naziv pokazatelja	Uključivanje žena u poljoprivredu						

	Mjerna jedinica	Broj žena nositeljica poljoprivrednog gospodarstva
	Ciljna vrijednost	2
5.	Naziv pokazatelja	Digitalizacija poljoprivrede (R.3)
	Mjerna jedinica	Broj poljoprivrednih gospodarstva koji primaju potporu
	Ciljna vrijednost	1
6.	Naziv pokazatelja	Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva (R.40)
	Mjerna jedinica	Broj projekata
	Ciljna vrijednost	1
r.b.	Kriterij koji doprinosi provedbi koncepta Pametnih sela	Kriteriji LAG-a na temelju kojih se projekti svrstavaju u projekte koji doprinose provedbi koncepta Pametnih sela
1.	Digitalizacija u poljoprivredi i ostalim društvenim aktivnostima u selima	Ulaganje u digitalne alate u poljoprivredi
2.	Doprinos okolišnim ciljevima i ublažavanje klimatskih promjena u selima.	Ulaganje u smanjenje negativnog utjecaja na okoliš

Naziv i kod intervencije	2.1.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu
Područje obuhvata	Cjelokupno područje LAG-a „Adrion“
Kratki opis intervencije: -svrha intervencije - doprinos intervencije općem i specifičnom cilju LRS - doprinos intervencije specifičnom cilju ZPP - pripadnost intervencije nekom od članaka Uredbe (EU) 2021/2115 - doprinos pokazateljima rezultata ZPP-a - opis dodatne vrijednosti intervencije u provedbi LEADER pristupa uz naglasak na posebitosti intervencije koje ju razlikuju u odnosu na SP ZPP intervencije - ako je je primjenjivo opis inovativnih elemenata LRS	Broj nepoljoprivrednih djelatnosti koje se nude povećava privlačnost ruralnog područja, a uz to korisno je sudjelovati u raznim aktivnostima koje se ne tiču samo poljoprivrede, a radi razvoja i boljeg plasmana proizvoda. S obzirom da je analiza područja LAG-a „Adrion“ pokazala da postoji potreba i interes poljoprivrednika kao nositelja za razvojem nepoljoprivrednih djelatnosti očekuje se važan učinak ove mjere. Kroz ovu intervenciju planirana je potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti bilo da se radi o turističkim djelatnostima ili bilo kojim drugim čija brojnost i dostupnost olakšava život u ruralnim područjima. Provedbom ove intervencije će se doprinijeti ostvarenju općeg cilja <i>OC2 Unaprjeđenje razvoja aktivnosti u ruralnom području</i>. Razvojem nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti omogućava se sigurniji dohodak poljoprivrednih gospodarstava i veća kvaliteta života u ruralnom području. Specifični cilj ove intervencije je <i>SC 2.1 Korištenjem suvremenih rješenja modernizirati dodatne aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu</i> - razvijanje diverzificiranih usluga ima veći učinak ukoliko su kreirane uz korištenje digitalnih rješenja. Provedbom ove intervencije doprinosi se pokazatelju rezultata R.37 ZPP-a: „Rast i radna mjesta u ruralnim područjima“. Obrazloženje: Kroz provedbu ove intervencije planirano je stvaranje tri nova radna mjesta. Provedbom ove intervencije pridonosi se pokazatelju rezultata R. 39 ZPP-a: „Razvoj ruralnog gospodarstva“. Obrazloženje: Očekuje se da će pet ruralnih poduzeća dodatno razviti svoje gospodarstvo. Ova intervencija pridonosi i specifičnim ciljevima: SO7: Privlačenje i podupiranje mladih poljoprivrednika i novih poljoprivrednika te olakšavanje održivog poslovnog razvoja u ruralnim područjima. Obrazloženje: Kroz ovu intervenciju će se dodatno bodovati uključivanje mladih poljoprivrednika u razvoj poljoprivrednih gospodarstava. SO8. Promicanje zapošljavanja, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući biogospodarstvo i održivo šumarstvo. Obrazloženje: Kroz ovu intervenciju će se poticati zapošljavanje. Razvijanjem različitih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima potičemo promicanje zapošljavanja, rasta, socijalne uključenosti većeg broja različitih dionika različitih i interesa te sveukupni lokalni razvoj. Ova intervencija pripada članku 73.stavak 4., podstavak b) Uredbe (EU) 2021/2115 Dodatna vrijednost LEADER pristupa ovdje se očituje što poljoprivrednici provođenjem inovativnih i održivih projekata jačaju međusobne veze sa ostalim dionicima lokalne zajednice te takvom sinergijom postižu trajne pozitivne učinke koji doprinose razvoju LAG područja, unaprjeđuju postojeće resurse, stvaraju nova radna mjesta, uključuju mlade i time stvaraju nove profile poduzetnika koji sudjeluju u projektima kojima se ističe vrijednost određenog teritorijalnog kapitala i identiteta. Inovativni elementi ove LAG intervencije u odnosu na intervencije iz SP ZPP-a očituju se u u poticanju aktivnosti ulaganja u digitalizaciju i aktivnosti koje pozitivno utječu na okoliš korištenjem inovativnih tehnologija.
Ciljani korisnici	Poljoprivredna gospodarstva na području LAG-a „Adrion“

Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika	Uvjeti prihvatljivosti korisnika između ostalog su: - imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a putem kojeg podnosi zahtjev za potporu, prlje dana objave LAG nadečaja sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/12116; - imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu - ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima
Prihvatljive vrste projekta i temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta	Prihvatljivi su projekti razvoja svih nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima sukladno Pravilniku o upisniku OPG-a. Uvjeti prihvatljivosti projekta: -Projekt mora biti usklađen sa općim i specifičnim ciljevima LRS -Projekt mora biti usklađen s jednim ili više specifičnih ciljeva ZPP za razdoblje 2023. – 2027. -Aktivnosti vezane uz projekt/ulaganje ne smiju započeti prije podnošenja zahtjeva za potporu na LAG natječaj (uključujući sklapanje ugovora s izvođačima/dobavljačima ili izvršenje narudžbe radova/robe od njih za prijavljena ulaganja), osim pripremnih aktivnosti (opći troškovi, stjecanje vlasništva nad nekretninom na kojoj će se obavljati investicija, ishođenje građevinske i drugih dozvola i s njima povezane aktivnosti do trenutka prijave početka građenja) - provoditi se na području LAG-a „Adrion“ - ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000,00 EUR (bez PDV-a) - biti usklađen sa pravilima državne potpore, ako je primjenjivo - biti usklađeno s EU i RH zakonodavstvom koje se odnosi na predmetni projekt - građevina/zemljište na kojem se provodi ulaganje mora biti u vlasništvu korisnika ili korisnik mora dokazati pravni interes nad građevinom/zemljištem koja je predmet ulaganja - u LAG intervencijama namijenjenim razvoju nepoljoprivrednih aktivnosti (povezanih ili nepovezanih s poljoprivredom) i osnivanje poduzeća za nepoljoprivredne aktivnosti, projekti se moraju odnositi na nepoljoprivredne djelatnosti, odnosno izlazni proizvod mora biti proizvod koji nije obuhvaćen Prilogom I. Ugovora.
Načela kriterija odabira	- Radna mjesta (prednost će imati projekti kojima se stvaraju nova radna mjesta) - Generacijska obnova gospodarstva (prednost će imati projekti čiji su nositelji mlade osobe) - Doprinos digitalizaciji (prednost će imati projekti koji sadrže najmanje jednu aktivnost koja doprinosi digitalizaciji) - Ekonomska veličina gospodarstva gospodarstva (Prednost će imati projekti sa većom ekonomskom veličinom poljoprivrednog gospodarstva) - Doprinos očuvanju okoliša (prednost će imati projekti koji imaju veći udio aktivnosti koje pozitivno utječu na okoliš). - Sektor ulaganja (prednost će imati projekti koji razvijaju dopunsku djelatnost na poljoprivrednom gospodarstvu koja se ne odnosi na turizam). Detaljnije će biti opisano LAG natječajem.
Najniža ukupna vrijednost projekta	Odredit će se u natječaju
Najviša ukupna vrijednost projekta	Najviša ukupna vrijednost projekta je do 300.000 eura (bez PDV-a)
Najniži iznos potpore po projektu	Odredit će se u natječaju
Najviši iznos potpore po projektu	Najviši iznos potpore po projektu je do 200.000 eura

Intenzitet potpore		Intenzitet potpore do 65% prihvatljivih troškova projekta, a sukladno čl. 73. Uredbe (EU) br. 2021/2115 može se uvećati do 80% prihvatljivih troškova projekta za ulaganja mladih poljoprivrednika, odnosno 85% prihvatljivih troškova projekta za ulaganja u mala poljoprivredna gospodarstva.
Pokazatelji		
Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme), doprinosi R.37 ZPP-a		1
Broj sačuvanih radnih mjesta		2
R.b.		
1.	Naziv pokazatelja	Poljoprivredna gospodarstva koja su ulagala u obnovljive izvore energije
	Mjerna jedinica	Broj poljoprivrednih gospodarstava
	Ciljna vrijednost	1
2.	Naziv pokazatelja	Razvoj ruralnog gospodarstva (R.39)
	Mjerna jedinica	Broj poduzeća
	Ciljna vrijednost	5

Naziv i kod intervencije	3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo
Područje obuhvata	Cjelokupno područje LAG-a „Adrion“
Kratki opis intervencije: -svrha intervencije - doprinos intervencije općem i specifičnom cilju LRS - doprinos intervencije specifičnom cilju ZPP - pripadnost intervencije nekom od članaka Uredbe (EU) 2021/2115 - doprinos pokazateljima rezultata ZPP-a - opis dodatne vrijednosti intervencije u provedbi LEADER pristupa uz naglasak na posebitosti intervencije koje ju razlikuju u odnosu na SP ZPP intervencije - ako je je primjenjivo opis inovativnih elemenata LRS	Kvalitetna lokalna infrastruktura uvelike doprinosi kvaliteti života određenog područja. S obzirom da je analiza područja LAG-a „Adrion“ pokazala da lokalna infrastruktura treba dodatna ulaganja i nove sadržaje, tijekom participativnog procesa izrade LRS-a se artikulirala navedena potreba. Kroz ovu intervenciju planirana je potpora za unaprjeđenje kvalitete postojeće lokalne infrastrukture i izgradnju nove infrastrukture da bi se povećao broj ili kvaliteta javnih usluga. Provedbom ove intervencije doprinijeti će se ostvarenju općeg cilja <i>OC 3 Unaprjeđenje javne infrastrukture i uvjeta života u ruralnim područjima</i>. Obrazloženje: Ruralni prostor uz svoje prednosti ima i nedostatke u odnosu na veće urbane sredine zbog manjka infrastrukture koja nudi veći broj javnih usluga. Specifični cilj ove intervencije je <i>SC 3.1. Ulaganje u projekte koji doprinose demografskoj obnovi i zapošljavanju stanovništva</i>. Obrazloženje: Stanovništvo iz ruralnih područja odlazi u urbane sredine jer na taj način zadovoljavaju veći broj potreba kroz javne usluge te pronalaze zaposlenje između ostalog i u javnom sektoru npr. kulturnim centrima, vrtićima i sl. Ovom intervencijom pridonosi se i specifičnim ciljevima ZPP te pokazateljima rezultata ZPP: Provedbom ove intervencije doprinosi se pokazatelju rezultata R.37 ZPP-a: “Rast i radna mjesta u ruralnim područjima“. Obrazloženje: Kroz provedbu ove intervencije planirano je stvaranje jednog novog radnog mjesta. Provedbom ove intervencije doprinosi se pokazatelju rezultata R.40 ZPP-a: “Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva“. Obrazloženje: Očekuje se da će se jedan projekt odnositi na ulaganje u pametna i inovativna rješenja. Provedbom ove intervencije doprinosi se pokazatelju rezultata R.41 ZPP-a: „Povezivanje ruralnih područja Europe“. Obrazloženje: Očekuje se da će 1000 korisnika imati koristi od poboljšanja postojeće i izgradnje nove lokalne infrastrukture Ovom intervencijom pridonosi se i specifičnom cilju ZPP-a: - SO 8. „Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo. - SO 8. „Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo. Obrazloženje: kroz povećanje broja javnih usluga povećava se mogućnosti zapošljavanja, naročito ukoliko javne usluge omogućuju npr. skrb o djeci. Isto tako, primjenom ove intervencije pridonosi se i socijalnoj uključenosti različitih skupina. Ova intervencija pripada članku 73.stavak 4., podstavak b) Uredbe (EU) 2021/2115 Dodatna vrijednost provedbe ove LAG intervencije i razlika u odnosu na intervencije iz SP ZPP-a očituje se u povećanju socijalnog kapaciteta područja LAG-a „Adrion“ te osmišljavanja inovativnih elemenata intervencije. Tijekom izrade SWOT matrice na radionicama za izradu LRS, u međusobnoj komunikaciji s dionicima LAG područja te uspostavljanja potrebe <i>P 3 Uspostavljanje i razvoj javnih usluga za socijalnu uključenost svih dionika ruralnog područja</i> došlo je do povećanja kapaciteta (znanja i informacija) stanovništva LAG područja o mogućnostima i potencijalima navedene intervencije unutar LRS LAG-a „Adrion“. Inovativni elementi ove intervencije predstavljaju poticanje projekata koji omogućavaju promociju održivog načina života na LAG području, a uključuju promoviranje prikupljanja, razvrstavanja otpada i iskorištavanje istog.

Ciljani korisnici	Korisnici u intervenciji su: - jedinice lokalne samouprave - trgovačka društva u većinskom vlasništvu jedinica lokalne samouprave - udruga koja se bavi humanitarnim i društvenim djelatnostima od posebnog interesa za lokalno stanovništvo i čije su djelatnosti u skladu s ciljnim skupinama i klasifikacijom djelatnosti - udruga, povezana s prihvatljivim ulaganjem (isključujući lokalne akcijske grupe, zajednice - udruga, zaklade, fundacije - javne ustanove neprofitnog karaktera u kojoj su osnivači jedinice lokalne samouprave osim javnih vatrogasnih postrojbi, lokalnih i regionalnih razvojnih agencija, škola - vjerska zajednica koja ima organizacijski oblik na lokalnom nivou i koja se bavi humanitarnim i društvenim djelatnostima od posebnog interesa za lokalno stanovništvo i - lokalna akcijska grupa koja je odabrana unutar SP ZPP-a.
Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika	Uvjeti prihvatljivosti korisnika između ostalog su: - imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a putem kojeg podnosi zahtjev za potporu, prije dana objave LAG natječaja sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/2116; - imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu; - ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima;
Prihvatljive vrste projekta i temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta	Prihvatljivi projekti su rekonstrukcija postojećih građevina, izgradnja novih građevina i/ili opremanje građevina za kulturno-društvenu, obrazovno-odgojnu i sportsko-rekreativnu namjenu ⁶: - dječji vrtići - kulturni domovi (uključujući domove mladih) - sportske građevine (zatvorene i otvorene) - biciklističke staze - javni muzeji - galerije - javne knjižnice - ustanove za djecu za posebne potrebe - ustanove za nezbrinutu djecu. Podrazumijeva se ulaganje: - koje podiže kvalitetu života u ruralnim područjima; - namijenjeno je javnoj upotrebi/korištenju; - mora biti javno dostupno različitim pojedincima i interesnim skupinama; - ne smije biti profitnog karaktera (operativni prihodi ne smiju biti veći od operativnih troškova); Uvjeti prihvatljivosti projekta između ostalog su :

⁶ Svi uvjeti prihvatljivosti projekta će biti navedeni u LAG natječaju

	- projekt se mora provoditi na području LAG-a „Adrion“ - biti usklađen sa općim i specifičnim ciljevima LRS - biti usklađen sa jednim ili više specifičnih ciljevima ZPP za razdoblje 2023. – 2027. - aktivnosti vezane uz projekt/ulaganje ne smiju započeti prije podnošenja zahtjeva za potporu na LAG natječaj (uključujući sklapanje ugovora s izvođačima/dobavljačima ili izvršenje narudžbe radova/robe od njih za prijavljena ulaganja), osim pripremnih aktivnosti (opći troškovi, stjecanje vlasništva nad nekretninom na kojoj će se obavljati investicija, ishođenje građevinske i drugih dozvola i s njima povezane aktivnosti do trenutka prijave početka građenja) - ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000,00 EUR (bez PDV-a) - biti usklađen sa pravilima državne potpore, ako je primjenjivo - biti usklađeno s EU i RH zakonodavstvom koje se odnosi na predmetni projekt - građevina/zemljište na kojem se provodi ulaganje mora biti u vlasništvu korisnika ili korisnik mora dokazati pravni interes nad građevinom/zemljištem koja je predmet ulaganja	
Načela kriterija odabira	- Doprinos poticanju razvoja zaleđa i drugih osobito nerazvijenih sredina (prednost će imati projekti koji se provede na području sljedećih općina: Cista Provo, Lovreć, Proložac, Zmijavci, Runovići, Lokvičići, Podbablje, Zagvozd, Šestanovac, Zadvarje, Gradac i Podgora ili gradova, Imotski i Vrgorac ili dijelova općina Dugi Rat, Omiš, Brela, Baška Voda i Tučepi iznad D 8 te naselja ispod 500 stanovnika) - Radna mjesta (prednost će imati projekti kojima se stvaraju nova radna mjesta) - Vrsta ulaganja (prednost će imati projekti koji se odnose na ulaganje u građevine za ostvarivanje organizirane njege, odgoja, obrazovanja i zaštite djece do polaska u osnovnu školu). - Doprinos korištenju pametnih rješenja na LAG području (prednost će imati projekti koji ulažu u digitalna i/ili inovativna rješenja).Detaljnije će biti opisano LAG natječajem.	
Najniža ukupna vrijednost projekta	Odrediti će se u LAG natječaju	
Najviša ukupna vrijednost projekta	Najviša ukupna vrijednost projekta je do 300.000,00 eura (bez PDV-a).	
Najniži iznos potpore po projektu	Odrediti će se u LAG natječaju.	
Najviši iznos potpore po projektu	Najviši iznos potpore po projektu je do 200.000 eura	
Intenzitet potpore	Intenzitet potpore iznosi do 100% od ukupnih prihvatljivih troškova projekta.	
Pokazatelji		
Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme), doprinosi R.37 ZPP-a	1	
Broj sačuvanih radnih mjesta	1	
1.	Naziv pokazatelja	Pametna tranzicija ruralnoga gospodarstva (R.40)
	Mjerna jedinica	Broj projekata
	Ciljna vrijednost	1
2	Naziv pokazatelja	Povezivanje ruralnih područja Europe (R41)
	Mjerna jedinica	Broj ruralnog stanovništva koje ima koristi
	Ciljna vrijednost	1000

r.b.	Kriterij koji doprinosi provedbi koncepta Pametnih sela	Kriteriji LAG-a na temelju kojih se projekti svrstavaju u projekte koji doprinose provedbi koncepta Pametnih sela
1.	1. Inovativna i pametna rješenja u selima	Ulaganja u inovativnost na području LAG-a

Skupni prikaz svih pokazatelja za sve intervencije LRS

Intervencija LRS	Pokazatelj	Mjerna jedinica	Doprinos pokazateljima rezultata ZPP	Ciljna vrijednost po godinama							Ukupna vrijednost
				2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	
1.1.1	Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme)	Broj radnih mjesta	doprinosi R37 ZPP-a					1			1
1.1.1	Broj sačuvanih radnih mjesta	Broj radnih mjesta	-					1			1
1.1.1	Digitalizacija poljoprivrede	Broj poljoprivrednih gospodarstava koji primaju potporu	doprinosi R3 ZPP-a					1			1
1.1.1	Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava	Broj poljoprivrednih gospodarstava koji primaju potporu	doprinosi R9 ZPP-a				10	10	10	8	38
1.1.1	Razvoj ruralnog gospodarstva	Broj poduzeća	doprinosi R39 ZPP-a					1			1
1.1.1	Mladi poljoprivrednici koji su ostvarili potporu	Broj mladih poljoprivrednika koji su ostvarili potporu	-					1	2	2	5
1.1.1	Uključivanje žena u poljoprivredu	Broj žena nositeljica poljoprivrednog gospodarstva	-				1			1	2
1.1.1	Pametna tranzicija ruralnoga gospodarstva	Broj projekata	doprinosi R40 ZPP-a					1			1
2.1.1	Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme)	Broj radnih mjesta	doprinosi R37 ZPP-a				1	2			3
2.1.1	Broj sačuvanih radnih mjesta	Broj radnih mjesta	-				1	1			2
2.1.1	Poljoprivredna gospodarstva koja su ulagala u obnovljive izvore energije	Broj poljoprivrednih gospodarstava	-					1			1
2.1.1	Razvoj ruralnog gospodarstva	Broj poduzeća	doprinosi R39 ZPP-a				2	3			5

3.1.1	Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme)	Broj radnih mjesta	doprinosi R37 ZPP-a						1		1
3.1.1	Broj sačuvanih radnih mjesta	Broj radnih mjesta	-					1			1
3.1.1	Pametna tranzicija ruralnoga gospodarstva	Broj projekata	doprinosi R40 ZPP-a							1	1
3.1.1	Povezivanje ruralnih područja Europe	Broj ruralnog stanovništva koje ima koristi	doprinosi R41 ZPP-a					200	300	500	1000

5.4. Opis procesa odabira projekata na LAG natječajima

U postupku odabira projekata koji će se provoditi na nivou LAG-a, odabir projekta bit će proveden na temelju objektivnih, transparentnih pravila. Prilikom odlučivanja o odabiru projekta ne smije biti sukoba interesa. Za postupak odobrenja projekata odgovorno je Povjerenstvo za odabir projekata. Povjerenstvo čine predstavnici Upravnog odbora LAG-a „Adrion“ koji dolaze iz različitih sektora i podsektora te posjeduju širok spektar stručnih znanja i mogu provesti kvalitetan konačan odabir projekata koji će biti financirani.

Za svaku mjeru/intervenciju LAG-a za koju je raspisan natječaj, Povjerenstvo za odabir projekata Upravni odbor LAG-a predlaže tročlani Ocjenjivački odbor po raspisanom natječaju ili jednom do potrebe izmjene. Članovi Ocjenjivačkog odbora mogu biti vanjski ocjenjivači, zaposlenici, članovi LAG-a. Povjerenstvo za odabir projekata donosi konačnu odluku koji će projekti biti financirani, a temeljem ocjena Ocjenjivačkog odbora.

Odabir projekata provodi se u četiri faze:

- 1) Prva faza je **Administrativna kontrola projekata**, u kojoj LAG administratori/zaposlenici LAG-a „Adrion“ provjeravaju pravovremenost i potpunost prijave te prihvatljivost nositelja prema kriterijima isključenja (vidjeti niže Kriteriji isključenja). Svaki LAG administrator ispunjava vlastite kontrolne liste.
- 2) Druga faza je **Ocjenjivanje projekata** koje obavljaju članovi Ocjenjivačkog odbora LAG-a „Adrion“ kojeg imenuje Upravni odbor LAG-a „Adrion“. Svaki član Ocjenjivačkog odbora popunjava evaluacijski obrazac u kojem dodjeljuje i obrazlaže bodove za pojedini projekt. Temeljem ocjena Ocjenjivačkog odbora, ured LAG-a formira rang listu projekata prema ostvarenim bodovima za pojedini natječaj koja se upućuje UO.
- 3) Treća faza je **Odabir projekata** od strane Upravnog odbora LAG-a temeljem rang liste sa jasnim obrazloženjima koju je pripremio Ocjenjivački odbor.
- 4) Četvrta faza odabira projekata sastoji se od **Prigovora**. Prigovore rješava tročlano Povjerenstvo za prigovore koje se sastoji od članova Nadzornog odbora ili vanjskih članova koje bira Nadzorni odbor.

Odluku o projektu suradnje, temi i sadržaju donosi Upravni odbor LAG-a.

Odabir projekata suradnje temeljit će se na dosadašnjoj suradnji i na prepoznatim zajedničkim interesima svih uključenih strana s kojima se planiraju započeti prvi projekti suradnje.

Ukoliko dođe do promjene postojećih uvjeta suradnje, LAG će pronaći jednakovrijedne partnere/ jednakovrijedno područje – područje sličnih karakteristika od onih s kojima je kroz LRS pretpostavljena suradnja.

5.5. Usklađenost LRS sa ZPP

Tablica 30: Usklađenost LRS sa SP ZPP

Opći cilj LRS	Specifični cilj LRS	Intervencija LRS	Usklađenost sa specifičnim ciljevima ZPP (uključujući međusektorski/horizontalni)
OC 1 Poticanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava i rasta proizvodnje	SC 1.1 Modernizacija poljoprivrede i poticanje očuvanja specifičnosti područja LAG-a „Adrion“.	1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava	SO2: Jačanje usmjerenosti na tržište i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava kratkoročno i dugoročno, uključujući veću usmjerenost na istraživanje, tehnologiju i digitalizaciju SO8: Promicanje zapošljavanja, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući biogospodarstvo i održivo šumarstvo
OC 2 Unaprjeđenje razvoja aktivnosti u ruralnom području	SC 2.1 Korištenjem suvremenih rješenja modernizirati dodatne aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu	2.1.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu	SO7: Privlačenje mladih poljoprivrednika i olakšavanje poslovnog razvoja u ruralnim područjima SO8: : Promicanje zapošljavanja, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući biogospodarstvo i održivo šumarstvo
OC 3 Unaprjeđenje javne infrastrukture i uvjeta života u ruralnim područjima	SC 3.1 Ulaganje u projekte koji doprinose demografskoj obnovi i zapošljavanju stanovništva	3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo	SO8: Promicanje zapošljavanja, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući biogospodarstvo i održivo šumarstvo

Lokalna razvojna strategija LAG-a „Adrion“ (LRS) izrađuje se i donosi u cilju provedbe dijela mjera iz SP ZPP-a Republike Hrvatske s razine LAG-a „Adrion“, stoga kao prvo i najvažnije opći i specifični ciljevi i intervencije LRS trebaju biti usuglašeni sa specifičnim ciljevima SP ZPP-a RH.

Radi sinergijskih učinaka LRS bi trebala biti usklađena sa strateškim razvojnim dokumentima gradova i općina na području LAG-a „Adrion“. Za vrijeme pisanja ove LRS sve JL(R)S su ili u izradi strateških dokumenata ili planiraju svoje razvojne projekte sukladno višim strateškim aktima u budućem programskom razdoblju. U nastavku se daje pregled usklađenosti LRS s nadređenim strateškim dokumentima, odnosno SP ZPP RH. Lokalna razvojna strategija LAG-a „Adrion“ usklađena je sa specifičnim ciljevima SP ZPP-a RH. Opći i specifični ciljevi LRS imaju podršku u specifičnim ciljevima SP ZPP-a RH na temelju čega su prepoznate potrebe LAG područja te intervencije kojima će se utjecati na iste.

Kroz intervenciju *1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava* vidljiva je značajna usklađenost same intervencije s postavljenim općim ciljem kao i specifičnim ciljevima ZPP-a RH. Ova intervencija doprinosi i SO8 SP ZPP-a RH promicanjem zapošljavanja, rasta, socijalne uključenosti te lokalnog razvoja u ruralnim područjima. Provedbom ove intervencije postiže se jačanje usmjerenosti na tržište kao i povećanje konkurentnosti koje je postavljeno specifičnim ciljem SO2 SP ZPP-a RH kroz specifični cilj SC 1.1 *Modernizacija poljoprivrede i poticanje očuvanja specifičnosti područja LAG-a „Adrion“* LRS LAG-a.

Intervencija *2.1.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu* je sa svojim općim i specifičnim ciljem usklađena s tri specifična cilja SP ZPP-a RH i to SO7 i SO8 SP ZPP-a RH.

Ovom intervencijom se također omogućava poslovni rast i razvoj poljoprivrednih gospodarstava te ublažavanje klimatskih promjena i promicanje održive energije.

Intervencija *3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo* usklađena je sa specifičnim ciljem SC 3.1 LRS LAG-a „Adrion“ te sa specifičnim ciljem SO8 SP ZPP-a RH kojim se želi promicati zapošljavanje, rast, socijalna uključenost i lokalni razvoj u ruralnim područjima kroz dosezanje općeg unapređenja javne infrastrukture i uvjeta života u ruralnim područjima.

6. KAPACITET LAG-a ZA PROVEDBU LRS

6.1. Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbom LRS

Lokalna akcijska grupa „Adrion“ osnovana je s ciljevima osiguravanja protoka informacija i transfera znanja za napredak u razvoju gospodarstva i lokalne zajednice te jačanja financijskih i ljudskih kapaciteta za provedbu projekata ruralnog razvoja.

U sklopu provedbe Mjere 19., nakon godina uspješnog rada i dvostrukog povećanja svog teritorija priključivanjem 10 novih jedinica lokalne samouprave, u 2016. godini LAG izmješta svoje sjedište u najmanju JLS, Općinu Zadvarje – pod motom „jaki smo koliko i najmanji među nama“. Radi se o općini koja je najmanja brojem stanovništva (ispod 300), ali s preko stogodišnjom tradicijom okupljanja proizvođača kako s područja LAG-a tako i cijele Hrvatske. Položajem je u središtu teritorija LAG-a te uz autocestu lako dostupna svima.

Širenjem LAG-a je značajno povećan ljudski kapacitet za suradnju. Izvori predfinanciranja temelje se na vlastitim snagama velikog broja dionika unutar LAG-a.

LAG djeluje u uredskim prostorima koje imaju osiguran pristup za osobe s invaliditetom (prizemni položaj).

Tijekom godina LAG „Adrion“ je koristio i Mjere Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Volontiranje je jedna od aktivnosti koja se stalno potiče od strane LAG-a „Adrion“. Program volontiranja LAG je počeo provoditi 2014. g. i od tada je program dugoročnog volontiranja (ne računajući kratkoročno volontiranje za neke akcije ili manifestacije) prošlo 6 osoba koje su svojim volonterskim radom pridonijele radu LAG-a. Krajem 2015. g. osnovan je Volonterski centar, ali i Poduzetnički centar LAG-a „Adrion“ u Zagvozd u pomoćnim centrima u Vrgorcu i Omišu koji su kod većeg broja interesa za prve raspisane natječaje PRR-a pružali informacije na terenu u početnim godinama stjecanja prvog iskustva primjene Zajedničke poljoprivredne politike. Iste je moguće aktivirati kod povećanja obima posla i u provedbi ove LRS.

Što se tiče ostalih nematerijalnih resursa LAG „Adrion“ je član Hrvatske mreže za ruralni razvoj te prisustvuje na svim radionicama koje HMRR održava u svrhu razvoja područja.

Nadzorni odbor LAG-a „Adrion“

Nadzorni odbor kao tijelo udruge LAG-a „Adrion“ vrši unutarnji nadzor udruge te savjetuje i upućuje LAG. Nadzor nad radom LAG-a „Adrion“ obavlja: 1.) Državni službenik ovlašten za provedbu Inspeksijskog nadzora nad radom udruge, 2.) Inspeksijski nadzor nad obavljanjem djelatnosti koji obavljaju nadležne inspekcije te 3.) Nadzor nad financijskim poslovanjem udruge koji provodi Ministarstvo financija - a od kojih LAG „Adrion“ nije dobio službeno nijedno negativno izvješće o svom radu, stoga možemo zaključiti da će Nadzorni odbor kao unutarnji nadzor uspješno obavljati funkcije Odbora za praćenja i reviziju.

Obzirom na dosadašnji kvalitetan rad Nadzornog odbora isti će i u budućem razdoblju preuzeti ulogu Odbora za praćenje i reviziju provedbe Lokalne razvojne strategije.

Skupština LAG-a „Adrion“

Skupština je predstavničko i najviše tijelo upravljanja LAG-om i čine je svi članovi LAG-a „Adrion“. Skupština utvrđuje glavne ciljeve i djelatnosti kao i njihove izmjene. Skupština usvaja evaluacijska izvješća o provedbi LRS -a.

Upravni odbor i njegovi članovi

Upravni odbor je kolektivno i koordinativno tijelo LAG-a „Adrion“ te se sastoji od redovnih članova koji dolaze iz sva tri sektora. Važno je naglasiti da će Upravni odbor odobravati projekte.

LAG „Adrion“ trenutno broji dva stalno zaposlena djelatnika jednog visoke i jednog više stručne spreme s više godina radnog iskustva u LAG-u. Djelatnici LAG-a sudjeluju na svim radionicama koje organiziraju Ministarstvo poljoprivrede i Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. Planira se zapošljavanje još djelatnika za provedbu Mjere 19 u novom Programskom razdoblju.

Glavne aktivnosti u proteklom razdoblju obuhvaćale su brigu o napredovanju i edukaciji stručnih timova unutar LAG područja, suradnju s obrazovnim institucijama i nadležnim tijelima radi stručnog obrazovanja svojih članova, razmjenu iskustava, transfer znanja i rješavanje stručnih pitanja iz područja poljoprivrede, turizma i ruralnog poduzetništva te organiziranje stručne izobrazbe članova putem predavanja, prezentacija, izrade i raspodjele stručne literature, edukativnog i promotivnog materijala. LAG je od početka svog rada u 2013.g. (upis u registar prosinac 2012.g.) organizirao 39 edukativnih i promotivnih događaja na kojima je sudjelovalo preko 900 osoba, na čijim se temeljima razvijao ljudski potencijal cijelog područja za korištenje mjera ruralnog razvoja čiji rezultati i dalje rastu. Za obrazovne programe poput EU akademija, Osnove izrade studije izvodljivosti, Voditelj financijskog upravljanja i kontrole, Voditelj poslovnice polaznici su dobili i odgovarajuće potvrde/certifikate.

LAG kroz dugi niz godina sredstva ostvaruje kroz članarine koristi za predfinanciranje i kumuliranje mase koja se stalno vraća, strogo pazeći da su svi troškovi maksimalno prihvatljivi kroz Mjeru 19 kako bi bio financijski spremniji za sva buduća razdoblja. Zahvaljujući tome do sada nije nikad koristio kreditna sredstva ili imao poteškoće s likvidnošću. Uz veliki broj članova uredno se uspijevaju osigurati kvorumi sjednica tijela LAG-a stalnom animacijom čime jača i ljudski i financijski kapacitet LAG-a.

Tablica 31: Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbu LRS

Godina provedbe LRS	Planirani broj zaposlenih osoba koji rade isključivo na provedbi LRS (animacija, LAG natječaj, ostali uredski poslovi u vezi provedbe LRS), izražen u FTE	Planirani iznos članarina (ukupno) za predfinanciranje tekućih troškova i animacije	Planirani iznos iz ostalih izvora financiranja za predfinanciranje tekućih troškova i animacije	Ukupno planirani iznos za predfinanciranje tekućih troškova i animacije
2023.	2,00	30.526,25 €	5.308,91 €	35.835,16 €
2024.	2,00	31.189,86 €	5.308,91 €	36.498,77€
2025.	2,00	31.189,86 €	5.308,91 €	36.498,77€

2026.	2,00	31.189,86 €	5.308,91 €	36.498,77€
2027.	2,00	31.189,86 €	5.308,91 €	36.498,77€
2028. (n+2)	3,00	31.189,86 €	5.308,91 €	36.498,77€
2029. (n+2)	3,00	31.189,86 €	5.308,91 €	36.498,77€

6.2. Opis praćenja (monitoring) i procjene (evaluacija) provedbe LRS

Za uspješnu provedbu LRS LAG-a „Adrion“ ključno je s jedne strane uspostaviti mehanizme kontinuiranog praćenja provedbe Strategije, a s druge strane, predvidjeti potrebne preduvjete za omogućavanje evaluacije Strategije, odnosno, vrednovanja provedbe LRS nakon određenih perioda provedbe. Za kvalitetu oba procesa ključni su pokazatelji outputa i učinaka definirani u samoj LRS-u. Pri definiranju oba tipa pokazatelja, ključan je bio SMART princip, odnosno, uspostava specifičnih, mjerljivih, dosegljivih, relevantnih i vremenski ograničenih pokazatelja. Praćenje Strategije kontinuirano će se provoditi prema outputima postavljenima na razini svake intervencije.

Koordinacijsko tijelo za praćenje i evaluaciju LRS-a

Odgovornost za praćenje provedbe LRS u nadležnosti je LAG-a „Adrion“. Za praćenje provedbe LRS i organizaciju evaluacije LRS na razini LAG-a formira se Koordinacijsko tijelo (KT) za praćenje i evaluaciju LRS koje se sastoji od tri člana, a kojim rukovodi tajnik-voditelj LAG-a. Članovi KT-a mogu dolaziti iz redova članova Upravnog odbora, no ne mogu istovremeno biti i članovi Nadzornog odbora LAG-a.

Odbor za praćenje provedbe LRS

S obzirom na dosadašnji kvalitetan rad Nadzornog odbora LAG-a, isti će u budućem razdoblju preuzeti ulogu Odbora za praćenje provedbe Lokalne razvojne strategije ili vršiti odabir vanjskih članova za isto. Odbor za praćenje prati provedbu i napredak u ostvarenju ciljeva te tako ima ključnu ulogu u osiguravanju učinkovitosti i kvalitete provedbe LRS. Praćenje provodi temeljem dostavljenih polugodišnjih i evaluacijskih izvješća koje mu KT dostavlja na usvajanje. Odbor za praćenje bit će uključen i u ostale ključne faze planiranja procesa praćenja i evaluacije, poput odluke o tome koji će se podaci prikupljati, pripremu evaluacijskog plana za vanjsko vrednovanje provedbe.

Kao najviše tijelo upravljanja LAG-om, Skupštini će također na usvajanje biti dostavljana evaluacijska izvješća.

Praćenje provedbe Strategije provodi se kontinuirano i ono je ujedno ključan preduvjet za kasnije postupke evaluacije. Praćenje provedbe organizira i provodi Koordinacijsko tijelo za praćenje i evaluaciju LRS-a, a pripremljena polugodišnja izvješća dostavlja na usvajanje Odboru za praćenje. Cilj praćenja je maksimizacija kvalitete provedbe LRS i minimizacija rizika u provedbi – stalno praćenje osigurava isporuku outputa i rezultata na vrijeme kao i eventualne potrebne revizije Strategije radi povećanja učinkovitosti provedbe Strategije, neovisno o tome što je uzrok za potrebne izmjene.

U periodu provedbe LRS-a, provodit će se dva postupka evaluacije – srednjoročna (interim) evaluacija i završna (ex-post) evaluacija. Za organizaciju evaluacije zaduženo je Koordinacijsko tijelo za praćenje i evaluaciju LRS-a, a pripremljena polugodišnja izvješća dostavlja na usvajanje Odboru za praćenje.

Srednjoročna (interim) evaluacija provodi se u sredini programskog razdoblja uzimajući dotadašnju moguću dinamiku raspisivanja i provedbe natječaja na razini LAG-a. Osnovna svrha je kontrola djelotvornosti dotadašnje provedbe i provjera aktualnosti intervencijske logike.

Interim evaluacija dat će povratnu informaciju o eventualnoj potrebi revidiranja određenih aspekata LRS (financijske realokacije, revizija mjera, prioriteta ili ciljeva).

Završna (ex-post evaluacija) obuhvaća vrednovanje provedbe LRS kroz čitavo programsko razdoblje. Bit će provedena nakon završetka provedbe LRS s ciljem konsolidacije djelotvornosti i učinkovitosti. Ex-post evaluacija daje ključne informacije za programiranje u novom programskom periodu.

Tablica 32: Plan pokazatelja – pokazatelji rezultata ZPP

Naziv pokazatelja rezultata ZPP (RI)	Naziv mjerne jedinice	Mjerna jedinica	Intervencija LRS (naziv i/ili kod)	Ciljna vrijednost po godinama							
				2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	Ukupna vrijednost
R.3 Digitalizacija poljoprivrede	Udio poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za digitalnu poljoprivrednu tehnologiju u okviru ZPP-a	Broj poljoprivrednih gospodarstava koji primaju potporu	1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava					1			1
R.9. Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava	Udio poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za ulaganja u restrukturiranje i modernizaciju, uključujući poboljšanje učinkovitosti resursa	Broj poljoprivrednih gospodarstava koji primaju potporu	1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava				10	10	10	8	38
R.37 Rast i radna mjesta u ruralnim područjima	Nova radna mjesta koja primaju potporu u okviru projekata ZPP-a	Broj otvorenih radnih mjesta u ekvivalentu punog radnog vremena (FTE)	1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava					1			1
			2.1.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti na poljoprivrednim gospodarstvima				2	1			3
			3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo					1			1

R.39 Razvoj ruralnog gospodarstva	Broj ruralnih poduzeća, uključujući poduzeća za biogospodarstvo, razvijenih uz potporu u okviru ZPP-a	Broj poduzeća	1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava					1			1
			2.1.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu				2	3			5
R.40 Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva	Broj strategija pametnih sela za koje je dodijeljena potpora	Broj projekata	1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava					1			1
			3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo							1	1
R.41 Povezivanje ruralnih područja Europe:	Udio ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanog pristupa uslugama i infrastrukturi kroz potporu u okviru ZPP-a	Broj ruralnog stanovništvo koje ima koristi	3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo					200	300	500	1000

7. FINANCIJSKI I AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS

7.1. Financijski plan provedbe LRS

Financijski plan provedbe LRS temelji se na provedbi Natječaja za tri intervencije LRS. Uz raspis natječaja financijski plan predviđa tekuće troškove i animaciju u koje spadaju i sve potrebne predradnje za uspješnu provedbu natječaja kao i bilježenje svih podataka za pripremu novog razdoblja na temelju iskustva provedbe tekuće LRS.

Financijski plan obuhvaća i pripremu i provedbu projekata suradnje.

Na tekuće troškove i animaciju od 2024. do 2027. predviđa se trošak od otprilike - 4% godišnje dodijeljenih troškova za provedbu LRS.

Na pripremu i provedbu projekata suradnje kroz cijelo razdoblje 2023.-2029. planira se raspodijeliti 4% ukupnog iznosa dodijeljenog za provedbu LRS.

Radi dosezanja prvog općeg cilja OC 1 Poticanja održivosti poljoprivrednih gospodarstava i rasta proizvodnje te specifičnog cilja 1.1. Modernizacije poljoprivrede i poticanja očuvanja specifičnosti područja LAG-a „Adrion“ planira se raspodijeliti najviše sredstava -35,49% od ukupno dodijeljenog iznosa za provedbu LRS. I to kroz dva natječaja intervencije *1.1.1 Potpore razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava*. Na prvom natječaju za razliku od prethodnog razdoblja očekuje se i iskorištavanje svih raspisanih sredstava zbog prethodno navedenih snaga u SWOT analizi izraženih kroz iskustvo korisnika poljoprivrednika koji su sad znatno spremniji za korištenje i kvalitetnu provedbu prijavljenih projekata.

Radi dosezanja općeg cilja 2. Unapređenja razvoja aktivnosti u ruralnom području i specifičnog cilja 2.1. *Korištenjem suvremenih rješenja modernizirati dodatne aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu* planira se ukupno raspodijeliti -10,16% dodijeljenih sredstava. Dodjela se planira kroz jedan natječaj za intervenciju *2.1.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu*.

Radi dosezanja općeg cilja 3. *Unapređenje javne infrastrukture i uvjeta života u ruralnim područjima* te specifičnog cilja 3.1. *Ulaganje u projekte koji pridonose demografskoj obnovi i zapošljavanju stanovništva* planira se raspodijeliti -25,35% ukupno dodijeljenih sredstava za provedbu LRS. Iznos se planira dodijeliti kroz dva natječaja intervencije *3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo*.

Prema rasporedu sredstava po intervencijama, predviđa se i određeni udio sredstava za projekte koji doprinose provedbi koncepta Pametnih sela i to po intervencijama *1.1.1. Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava* te intervenciji *3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo*.

Tablica 33: Financijski plan provedbe LRS

Intervencija LRS	Raspored sredstava po godinama (%)							Ukupno za cijelo programsko razdoblje po intervenciji	Od toga za projekte koji doprinose provedbi koncepta Pametnih sela
	2023	2024.	2025.	2026.	2027	2028.	2029.		
1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava	0,00%	0,00%	0,00%	7,5%	10,24 %	9%	8,75%	-35,49%	0,03%
2.1.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu	0,00%	0,00%	0,00%	6%	3%	1,16%		10,16%	n/p
3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	5,07%	12,68%	7,6%	25,35%	0,13%
Tekući troškovi i animacija	0,00%	3%	4%	4%	4%	5%	5%	25%	n/p
Priprema i provedba projekata suradnje			2,00%		2,00%			4,00%	n/p
UKUPNO	0,00	3%	6%	14,5%	24,31 %	28,7%	23,47%	100,00%	0,16%

7.2. Akcijski plan provedbe LRS

Akcijski plan provedbe temelji se na potrebama potencijalnih prijavitelja istaknutim prilikom izrade SWOT analize i općenito LRS te završetku i aktivnostima oko aktualnih natječaja iz prethodnog razdoblja.

Obzirom na najveći broj upita za nepoljoprivredne djelatnosti i aktivnosti, prvi natječaj u 2025. raspisao bi se iz intervencije *2.1.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu*. Za navedenu intervenciju planira se objaviti ukupno jedan natječaj. U istoj godini planira se raspisati i natječaj iz intervencije *1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava*.

Zbog velikog interesa u prošlom Programskom razdoblju i velikog broja prijavljenih projekata na natječaj LAG-a „Adrion“ za potporu malim poljoprivrednim gospodarstvima, za novo Programsko razdoblje planira se objava dva natječaja za intervenciju *1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava*. Drugi natječaj planira se objaviti u 2027. godini.

U 2026. godini planira se objava natječaja za intervenciju *3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo*

U 2027. godini planira se raspisati drugi natječaj za intervenciju *3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo* koji bi bio drugi te ujedno i posljednji natječaj ove intervencije.

Zaključno, ukupno je planirano pet natječaja prema prethodno navedenoj raspodjeli. Za svaki natječaj planira se najmanje jedna radionica, a po iskustvu i dosadašnjim aktivnostima očekuje se da će LAG organizirati više njih u područjima s najviše interesa. Isto tako, vodit će se računa i o animaciji onih područja čiji potencijal treba dodatno animirati i gdje su do sada bile manje aktivnosti.

Tablica 34: Akcijski plan provedbe LRS

Intervencija LRS	Broj LAG natječaja							
	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	Ukupno
1.1.1 Potpora razvoju održivosti poljoprivrednih gospodarstava			1		1			2
2.1.1 Potpora razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti i aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu			1					1
3.1.1 Ulaganje u razvoj društvene infrastrukture i usluga za ruralno stanovništvo				1	1			2
UKUPNO		0	2	1	2			5

8. PRILOZI

PRILOG 1.

DODACI ZA:

OPIS PODRUČJA KOJE OBUHVAĆA LRS

Tablica 1. Naselja LAG-a „Adrion“ s brojem stanovnika

Naziv JLS	Naselja iz JLS u sastavu LAG-a	Broj stanovnika u naselju 2021
Baška Voda	Bast	134
	Baška Voda	1766
	Krvavica	312
	Promajna	378
Brela	Brela	1472
	Gornja Brela	154
Cista Provo	Aržano	392
	Biorine	152
	Cista Provo	404
	Cista Velika	441
	Dobranje	87
	Svib	323
Dugi Rat	Duće	1560
	Dugi Rat	3338
	Jesenice	1978
Gradac	Brist	351
	Drvenik	420
	Gradac	989
	Podaca	421
	Zaostrog	220
Imotski	Donji Vinjani	1735
	Glavina Donja	1625
	Glavina Gornja	302
	Gornji Vinjani	1157
	Imotski	4008
	Medvidovića Draga	326
Lokvičići	Dolića Draga	309
	Lokvičići	358
Lovreć	Dobrinče	170
	Lovreć	488
	Medovdolac	92
	Opanci	258
	Studenci	394
Omiš	Blato na Cetini	462
	Borak	199
	Čelina	206
	Čisla	310
	Donji Dolac	284
	Dubrava	305
	Gata	599
	Gornji Dolac	107

	Kostanje	572
	Kučice	634
	Lokva Rogoznica	334
	Marušići	141
	Mimice	241
	Naklice	237
	Nova Sela	152
	Omiš	5985
	Ostrvica	191
	Pisak	150
	Podašpilje	20
	Podgrađe	289
	Putišići	37
	Seoca	132
	Slime	271
	Smolonje	75
	Srijane	223
	Stanići	482
	Svinišće	87
	Trnbusi	176
	Tugare	875
	Zakučac	156
	Zvečanje	207
Podbablje	Drum	618
	Grubine	803
	Hršćevani	381
	Ivanbegovina	251
	Kamenmost	393
	Krivodol	422
	Podbablje Gornje	459
	Poljica	708
Podgora	Drašnice	286
	Gornje Igrane	3
	Igrane	347
	Podgora	1181
	Živogošće	416
Proložac	Donji Proložac	1288
	Gornji Proložac	262
	Postranje	1079
	Ričice	179
	Šumet	304
Runovići	Podosoje	25
	Runović	1706
	Slivno	237
Šestanovac	Grabovac	321
	Katuni	455
	Kreševo	216

	Šestanovac	371
	Žeževica	306
Tučepi	Tučepi	1819
Vrgorac	Banja	209
	Dragljane	49
	Draževitići	152
	Duge Njive	71
	Dusina	471
	Kljenak	51
	Kokorići	145
	Kotezi	259
	Kozica	34
	Mijaca	30
	Orah	212
	Podprolog	331
	Poljica Kozička	103
	Prapatnice	148
	Rašćane	107
	Ravča	123
	Stilja	224
	Umčani	189
	Veliki Prolog	317
	Vina	115
	Višnjica	12
	Vlaka	25
	Vrgorac	2132
	Zavojane	189
Zadvarje	Zadvarje	289
	Dubci	0
Zagvozd	Biokovsko Selo	41
	Krstatice	67
	Rastovac	146
	Rašćane Gornje	23
	Zagvozd	640
	Župa	37
	Župa Srednja	3
Zmijavci	Zmijavci	1654

PRILOG 2.

Tablica 2. Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a

Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a							
	Vrsta kulturnog dobra						
	Nepokretno kulturno dobro				Pokretno kulturno dobro		
JLS		Kulturnopovijesna cjelina	Kulturni krajolik	Arheologija			Nematerijalno kulturno dobro
	Pojedinačno				Pojedinačno	Zbirka	
Omiš				Arheološko nalazište Brzet			
Omiš				Arheološka zona Baučići (antički Oneum)			
Omiš				Arheološko nalazište vile rustike na lokalitetu Miri			
Omiš		Kulturno - povijesna cjelina Omiša					
Omiš		Ruralna cjelina Ume					
Omiš		Ruralna cjelina zaseoka Gorica					
Omiš		Ruralna cjelina Zakućac					
Omiš		Ruralna cjelina Čažin Dolac					
Omiš		Ruralna cjelina zaseoka Rodići					
Omiš							Priprema tradicijskog jela soparnik
Omiš	Sklop Milićević						
Omiš	Kuća Mile Gojsalić						
Omiš	Kuća Bilić						
Omiš	Crkva sv. Antuna Opata						
Omiš	Crkva sv. Duha						
Omiš	Crkva sv. Mihovila						
Omiš	Franjevački samostan i crkva na Skalicama						
Omiš	Crkva sv. Petra						
Omiš	Crkva sv. Ivana Krstitelja						

Omiš	Crkva sv. Luke na groblju						
Omiš	Crkva sv. Kate						
Omiš	Župna crkva (Porođenja Blažene Djevice Marije)						
Omiš	Crkva sv. Frane						
Omiš	Ilirsko sjemenište						
Omiš	Zgrada						
Omiš	Zgrada						
Omiš	Zgrada						
Omiš	Kuća						
Omiš	Zgrada						
Omiš	Kuća s natpisom s nekadašnje mletačke kancelarije						
Omiš	Zgrada						

Omiš	Zgrada						
Omiš	Zgrada						
Omiš	Zgrada						
Omiš	Kuća						
Omiš	Kuća na cesti						
Omiš	Ruralna cjelina Sklop kuća "Kapinovi dvori"						
Omiš	Kuća Pavišić						
Omiš	Zgrada Općine						
Omiš	Zgrada						
Omiš	Kuća Caralipeo						
Omiš	Tvrđava Starigrad (Fortica)						
Omiš	Mlinice i stupe						
Omiš	Mlinica sela Podgrađe						
Omiš	Crkva sv. Luke i srednjovjek ovno groblje						

Omiš	Crkva sv. Jure						
Omiš	Crkva i groblje sv. Ciprijana						
Omiš	Crkva sv. Vida						
Omiš	Crkva sv. Kuzme i Damjana						
Omiš	Kuća i zbirka Petra Radmana						
Omiš	Pavića most na rijeci Cetini						
Omiš	Kula Jerončić						
Omiš	Crkva sv. Arnira						

Omiš	Crkva Uznesenja Marijina (Gospa od Smova)						
Omiš	Crkva Gospe od Bezgrešnog začeća i bratimska kuća u zaseoku Truša						
Omiš	Kula Peovica (Mirabela) s kaštelom						
Omiš	Sklop crkve sv. Ante opata i župne kuće						
Omiš	Crkva Gospe Snježne i sv. Luke sa starim grobljem na arheološkom nalazištu						
Omiš	Crkva sv. Ante						
Omiš	Crkva sv. Luke						
Omiš	Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije s grobljem						
Omiš	Crkva sv. Roka						
Omiš	Crkva sv. Roka						

Omiš	Stambeno gospodarski sklop kule Banić						
------	---	--	--	--	--	--	--

Omiš						Pokretni predmeti crkve Gospe od Bezgrešno g Začecća	
Omiš						Inventar pokretnih predmeta iz crkve sv. Ivana Krstitelja	
Omiš						Inventar iz Nove crkve sv. Ante	
Omiš						Inventar crkve sv. Frane	
Omiš						Etnografs ka zbirka Radilović	
Omiš						Etnografs ka zbirka iz župnog ureda	
Omiš						Oltar sv. Mihovila i predoltar nik u crkvi sv. Kate	
Omiš						Oltar Bogorodic e Bezgrešno g Začecća sa sv. Katarino m i sv. Antom Padovans kim u crkvi sv. Kate	

Omiš					Oltar sa slikom "Blažene Djevice Marije s djetetom i svecima" u crkvi sv. Ante		
Omiš					Poljički statut iz 1762. godine u Gradskom muzeju Omiš		
Omiš					Poljički statut iz 1665. godine u Gradskom muzeju Omiš		
Omiš					Oltar sa skulptura ma sv. Petra i Pavla u crkvi sv. Duha		
Omiš					Poljička zastava		
Omiš					Skulptura "Sv. Ante Padovanskog" iz crkve sv. Antuna		
Omiš					Orgulje u crkvi sv. Mihovila Arkandela		
Omiš						Četiri predmeta porijeklo m iz Poljičke republike	

Omiš					Raspelo iz crkve		
Omiš					Raspelo iz crkve		
Omiš						Inventar crkve Gospe od Porodenja	
Omiš						Inventar crkve sv. Mihovila	

Omiš					Oltar i oltarna pala iz crkve sv. Luke u Srijanima		
Omiš					Knjiga Ritual Rimski		
Podgora				Epigram u stijeni			
Podgora		Ruralna cjelina Drašnice					
Podgora	Kapela Mrkušić						
Podgora	Zalina Kula						
Podgora	Crkva sv. Stjepana						
Podgora	Crkva sv. Kate						
Podgora	Kompleks franjevačko g samostana i crkve sv. Križa						
Podgora	Kula na obali - "Kaštil"						
Podgora	Crkva sv. Tekle						
Podgora	Kuća i vrt "Miholjac" don Mihovila Pavlinovića						

Podgora	Crkva sv. Mihovila						
Podgora	Crkva Svih Svetih						
Podgora	Česma						
Podgora	Svjetionik s kapelicom Iljak						
Podgora	Trim na planini Biokovo						
Podgora	Trim uz Rodićevu cestu na planini Biokovo						
Podgora						Arhitektonski elementi stare crkve sv. Jurja	

Podgora					Stećak		
Podgora					Bogorodica s Djetetom		
Dugi Rat				Arheološko nalazište Sustipan s crkvama sv. Stjepana i Antuna Opata u Sumpetru			
Dugi Rat				Arheološko nalazište pećina Turska peć			
Dugi Rat		Ruralna cjelina Zeljovići					
Dugi Rat		Ruralna cjelina Duće					
Dugi Rat		Ruralna cjelina zaseoka Krug					

Dugi Rat		Ruralna cjelina Gornje Jesenice					
Dugi Rat	Crkva sv. Ante Padovanskog						
Dugi Rat	Crkva sv. Marka						
Dugi Rat	Crkva sv. Maksima						
Dugi Rat						Pokretni predmeti župne crkve sv. Roka	
Dugi Rat					Oltarna pala "Bogorodi ca s Djetetom, sv. Stjepanom i sv. Antom" u župnom uredu		
Dugi Rat					Oltarna pregrada u fragmenti ma iz crkve sv. Maksima u Krilu Jesenice		
Brela		Ruralna cjelina Tomaši					

Brela		Kulturno - povijesna ruralna cjelina Kričak Bekavci					
Brela		Kulturno povijesna cjelina Filipovići					

Brela	Crkva Gospe od Karmena						
Brela	Crkva sv. Jurja (Gospe od Zdravlja)						
Brela	Crkva sv. Ilije						
Brela	Crkva sv. Nikole						
Brela	Francuska cesta na Biokovu						
Brela	Crkva sv. Stjepana i lapidarij s grobnim pločama						
Brela						Stećci	
Brela					Oltarna pala "Sv. Juraj sa sv. Ivanom i sv. Pavlom"		
Zadvarje		Kulturno povijesna cjelina Zadvarje					
Zadvarje	Utvrdna Zadvarje i arheološko nalazište						
Zadvarje	Crkva sv. Ante						
Baška Voda				Podmorsko arheološko nalazište			
Baška Voda		Ruralna cjelina Krvavica					
Baška Voda	Sklop kuća						
Baška Voda	Crkva sv. Lovre i arheološki ostaci						
Baška Voda	Crkva sv. Roka						

Baška Voda	Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije (Velike Gospe)						
Baška Voda	Crkva sv. Nikole biskupa						
Baška Voda	Zgrada stare škole						
Baška Voda	Dječje odmaralište- lječilište						
Baška Voda					Skulptura "Anđeo lučonoša" u crkvi Velike Gospe		
Tučepi				Arheološko nalazište s ostacima crkve sv. Ante i obrambenim zidom			
Tučepi	Crkva sv. Jurja s arheološkim nalazištem						
Tučepi	Crkva Male Gospe i groblje						
Tučepi	Arheološko nalazište s ostacima crkve sv. Martina						
Tučepi	Crkva sv. Ante						
Tučepi	Crkva sv. Mihovila						
Tučepi	Zgrada ljetnikovca Ivanišević i stare uljare						
Tučepi	Bušelića kula						

Tučepi	Graditeljskokrajobrazni sklop hotela „Jadran“						
Tučepi	Lalića kula						
Tučepi						Stećci	
Tučepi						Stećci	
Gradac		Ruralna cjelina Podaca					

Gradac		Ruralna cjelina Staro selo Drvenik					
Gradac	Kula						
Gradac	Sklop kuća Ivičević						
Gradac	Zgrada osnovne škole						
Gradac	Utvrda na Gradini						
Gradac	Sklop kuća na obali						
Gradac	Crkva sv. Margarite						
Gradac	Rodna kuća fra Andrije Kačića Miošića						
Gradac	Crkva sv. Jurja						
Gradac	Crkva sv. Ivana Krstitelja						
Gradac	Crkva sv. Barbare						
Gradac						Zbirka liturgijsko ga tekstila u franjevačk om samostan u	
Gradac						Zavičajna zbirka Gradac	
Gradac					Stećak		
Gradac						Stećci	

Gradac					Stećak		
Gradac					Stećak		
Gradac						Arhiv franjevačk og samostana	
Gradac						Arhivski dokumenti	
Gradac						Zbirka etnografs kih predmeta u Franjevač kom samostanu	
Vrgorac				Srednjovjekov no groblje Velika njiva			

Vrgorac				Arheološko nalazište Gradina - Pavića gradina			
Vrgorac				Srednjovjekovno groblje Grebine			
Vrgorac				Arheološko nalazište Umčani			
Vrgorac				Arheološko nalazište i kapela sv. Ante Pustinjaka			
Vrgorac				Arheološko nalazište Opletje			
Vrgorac		Kulturnopovijesna seoska cjelina Katići					

Vrgorac		Ruralna cjelina Veliki Godinji – zaseok Pavlinovići					
Vrgorac		Gradski park					
Vrgorac		Ruralna cjelina Vrgorca					
Vrgorac		Ruralna cjelina Mihaljevići					
Vrgorac							Ganga
Vrgorac							Kantanje Gospina plaća u Imotskoj i Vrgoračkoj krajini
Vrgorac	Crkva sv. Ante Padovanskog						
Vrgorac	Crkva Svih Svetih i srednjovjekovno groblje sa stećcima						
Vrgorac	Crkva sv. Jure						
Vrgorac	Crkva sv. Ivana i srednjovjekovno groblje sa stećcima						
Vrgorac	Crkva Velike Gospe						

Vrgorac	Crkva Navještenja Blažene Djevice Marije						
Vrgorac	Rudnik Paklina						
Vrgorac	Rodna kuća Tina Ujevića						

Vrgorac	Kula Bega Cukarinovića						
Vrgorac	Muminova kula						
Vrgorac	Elezove i Serdarova kuća						
Vrgorac	Pakeroва kula						
Vrgorac	Utvrdā "Gradina"						
Vrgorac	Crkva Porođenja Blažene Djevice Marije						
Vrgorac	Crkva sv. Stjepana i arheološko nalazište						
Vrgorac	Crkva sv. Petra						
Vrgorac	Crkva sv. Ilije						
Vrgorac	Crkva sv. Mihovila Arkandela i srednjovjek ovno groblje sa stećcima						
Vrgorac	Rešetarova mlinica						
Vrgorac	Slipčeva mlinica						
Vrgorac	Spomenik na križanju tzv. "Rodićeve " i "Napoleono ve" ceste u Kozici						
Vrgorac						Inventar sakralnih predmeta u crkvi sv. Stjepana	

Vrgorac						Inventar sakralnih predmeta Crkve sv. Mihovila Arhandela	
Vrgorac					Kip sv. Roka		
Vrgorac						Sakralni inventar predmeta crkve sv. Ilije	
Vrgorac						Inventar sakralnih predmeta u župnoj crkvi Porođenja Blažene Djevice Marije	
Vrgorac						Zbirka župnog ureda Navješten ja Blažene Djevice Marije	
Vrgorac						Inventar crkve sv. Ante Padovanskog	
Vrgorac					Slika Sv. Katarina Mučenica iz crkve Navješten ja Blažene Djevice Marije		
Vrgorac					Škrinja obitelji Pavlinović		

Zagvozd				Arheološko nalazište Ploča-Vukov greb			
Zagvozd				Arheološko nalazište Gradinica			
Zagvozd				Arheološka zona Zaranač ploča			
Zagvozd				Arheološko nalazište Piljeva gradina			

Zagvozd							Kantanje Gospina plača u Imotskoj i Vrgoračkoj krajini
Zagvozd	Crkva sv. Stipana						
Zagvozd	Crkva Svetog Križa i srednjovjek ovno groblje sa stećcima						
Zagvozd	Crkva Svih Svetih						
Zagvozd	Stara župna kuća						
Zagvozd	Crkva Velike Gospe						
Zagvozd	Crkva sv. Ivana Krstitelja i arheološko nalazište						
Zagvozd	Kapela sv. Ante i arheološko nalazište na Vitreniku						

Zagvozd					Dva drvena oltara iz crkve Velike Gospe		
Zagvozd						Etnografska zbirka župnog ureda	
Zagvozd						Inventar crkve sv. Križa	
Šestanovac				Arheološko nalazište Velika Peć			
Šestanovac				Arheološka zona Trbotor			
Šestanovac				Srednjovjekov no groblje Mrki kamen			
Šestanovac				Arheološka zona Vlake			
Šestanovac	Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije						
Šestanovac	Sklop Bolčić						

Šestanovac	Župna crkva sv. Jurja Mučenika						
Šestanovac	Crkva Porodenja Blažene Djevice Marije (Male Gospe) s grobjem						
Šestanovac	Mandušića kula						
Šestanovac	Kapela sv. Ivana Krstitelja						
Šestanovac						Inventar župne crkve sv. Jure Mučenika	

Šestanovac					Oltar sv. Ivana Krstitelja		
Šestanovac						Inventar iz crkve sv. Roka na Kreševu brdu	
Šestanovac						Inventar sakralnih predmeta u staroj župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije	
Imotski				Arheološko nalazište Gradina na Crvenom jezeru			
Imotski				Arheološko nalazište Borak			
Imotski				Arheološko nalazište Zelena glavica			
Imotski				Srednjovjekov no groblje Rudežove kuće			
Imotski				Arheološko nalazište Braćova glavica			
Imotski				Arheološko nalazište Mala (Ukradenova) gradina			

Imotski				Arheološko nalazište pod Gredom			
Imotski				Arheološko nalazište Vrdol			

Imotski				Arheološko nalazište kod Leka			
Imotski		Ruralna cjelina Medvidovići					
Imotski		Kulturno - povijesna cjelina Imotskog					
Imotski		Kulturno povijesna seoska cjelina Kukavice					
Imotski							Ganga
Imotski							Kantanje Gospina plaća u Imotskoj i Vrgoračkoj krajini
Imotski	Crkva sv. Roka						
Imotski	Kompleks Režije duhana						
Imotski	Kompleks stare Zdravstvene stanice						
Imotski	Kuća Benzon						
Imotski	Stambenogospodarski sklop Perinuša						
Imotski	Crkva sv. Franje Asiškog i samostan						
Imotski	Tvrđava Topana						
Imotski	Zgrada Zavičajnog muzeja						

Imotski	Stambenogospodarski sklop obitelji Radovinović (Bitanga)						
---------	--	--	--	--	--	--	--

Imotski	Kapela Gospe od Karmela na groblju						
Imotski	Jovića most nad koritom Ričine						
Imotski						Kulturno - povijesna zbirka Petra Mustapića	
Imotski					Skulpturalna grupa „Nošenje ranjenika“		
Imotski					Oltar Gospe od Karmela		
Imotski						Inventar crkve sv. Roka	
Imotski					Knjiga "La divina commedia nell'arte del cinquecento, D. Alighieri		
Imotski						Inventar u župnoj crkvi sv. Franje Asiškog	
Imotski					Slika Gospe od Andela		

Imotski						Zbirka franjevačkog samostana	
Imotski						Fond knjižnice i arhiva samostana sv. Franje Asiškog	
Runovići				Arheološko nalazište Greblje-Grebnik			
Runovići		Kulturno povijesna cjelina Garci					

Runovići		Kulturno povijesna seoska cjelina Lubine					
Runovići							Kantanje Gospina plaća u Imotskoj i Vrgoračkoj krajini
Runovići							Kovačko umijeće obitelji Nogalo
Runovići	Most Brvina na rijeci Vrljici						
Runovići						Etnografska zbirka Mrkonjić	
Runovići					Slika Bogorodice s Djetetom, sv. Trojstvom i svecima		

Zmijavci				Starokršćanska bazilika u Crkvini na Bublunu			
Zmijavci				Arheološko nalazište Liskovac			
Zmijavci				Arheološko nalazište Brižine Balinjača			
Zmijavci				Arheološko nalazište Radež			
Zmijavci				Arheološko nalazište Dikovača			
Zmijavci				Ruralna cjelina Donji Karoglani			
Zmijavci							Kantanje Gospina plaća u Imotskoj i Vrgoračkoj krajini
Zmijavci	Kuća Mrkonjić						
Zmijavci	Padića mlinica						
Zmijavci	Gornja Đogića mlinica						
Zmijavci	Petrovića mlinica						

Zmijavci	Crkva Svih Svetih						
Zmijavci	Zmijavački most na rijeci Vrljici						
Zmijavci	Most na Bublinu na rijeci Vrljici						
Zmijavci					Glavni oltar u crkvi Svih Svetih		

Zmijavci					Kip sv. Petra iz crkve Svih Svetih		
Proložac				Gradina			
Proložac				Ostaci samostana na otočiću Manastir			
Proložac				Arheološko nalazište Kokića glavica			
Proložac				Arheološko nalazište Češljarova glavica			
Proložac				Arheološko nalazište Strinićeva glavica			
Proložac				Arheološko nalazište Mala Vrbina			
Proložac	Arheološko nalazište Opačac s crkvom sv. Marije						
Proložac	Tvrđava Badnjevice						
Proložac	Stambenogospodarski sklop Perinuša						
Proložac	Most na Suvaji						
Proložac	Crkva sv. Mihovila						
Proložac	Gospina crkva na Durmiševcu						
Proložac	Crkva sv. Ivana Krstitelja						
Proložac	Most Šumet nad kanalom Jaruge						

Proložac	Crkva Sv. Marije na Opačcu						
----------	----------------------------	--	--	--	--	--	--

Proložac					Oltar Gospe od Zdravlja		
Proložac					Propovjed aonica iz Gospine crkve na Durmiševcu		
Proložac					Mozaici u svečanoj dvorani vinarije Imota		
Podbablje				Gomila u Čelića bunaru			
Podbablje				Gomila u Čelića gaju			
Podbablje				Prapovijesna gomila			
Podbablje		Kapela sv. Mihovila sa sklopom kuća u zaselku Ujevići					
Podbablje							Kantanje Gospina plaća u Imotskoj i Vrgoračkoj krajini
Podbablje	Mlinica Patrlj						
Podbablje	Crkva sv. Luke						
Podbablje	Sklop Domljan						
Podbablje	Stambenogosp odarski sklop Perinuša						
Podbablje	Mlinica Markićuša						

Podbablje	Jasenovski most nad kanalom Jaruge u zaseoku Jasenovac						
Podbablje	Most Mračaj nad kanalom Jaruge u naselju Mračaj						
Podbablje						Inventar sakralnih predmeta iz kapele sv. Mihovila	

Lovreć				Arheološko nalazište "Mramori" (Kamenjak)			
Lovreć				Arheološko nalazište Mala gradina			
Lovreć				Srednjovjekov no groblje u Šakićima			
Lovreć				Arheološko nalazište Zvizda			
Lovreć				Srednjovjekov no groblje u Gornjim Granićima			
Lovreć				Arheološko nalazište Nikolića gradina			
Lovreć				Arheološko nalazište Grad (Ivanova kula)			
Lovreć				Gradina Jova			
Lovreć				Pušina kula			
Lovreć				Arheološka zona Bošnjakova gradina			

Lovreć				Groblje sa stećcima Glavicakapela Gospe od Zdravlja			
Lovreć				Prapovijesne gomile Močatorine-Turski doci			
Lovreć	Spomen - kosturnica						
Lovreć	Raosov bunar						
Lovreć	Crkva sv. Duha						
Lovreć	Kuća spaljenih						
Lovreć	Pridivišće - četiri bunara i lokva						
Lovreć	Bliznice - pet bunara i lokva						
Lovreć	Bunari Brščanovica						
Lovreć						Inventar u staroj župnoj crkvi sv. Duha	

Lovreć						Inventar iz nove župne crkve Duha Svetoga	
Lovreć						Etnografska zbirka u Osnovnoj školi "Silvije Strahimir Kranjčević"	
Lokvičići				Arheološko nalazište "Kod Pezinih kuća"			

Lokvičići				Arheološko nalazište Berinovac-Grebašnik			
Lokvičići				Arheološka zona Grad - Orlovestine			
Lokvičići				Arheološka zona Galipovac-Baravišće			
Lokvičići	Sklop Budimlić						
Cista Provo				Arheološko nalazište "Crkvine"			
Cista Provo				Arheološka zona Crljivica			
Cista Provo				Gradina Vitrenik i pećina Ikovača			
Cista Provo				Arheološko nalazište Zadužbina			
Cista Provo				Arheološko nalazište Gradina			
Cista Provo				Arheološko nalazište Biorine-Kosiri			
Cista Provo				Arheološko nalazište Lazine			
Cista Provo				Arheološka zona OsojeMandarić strana			
Cista Provo				Gradinica kod Jurkića staja			
Cista Provo		Ruralna cjelina Vuletića staje					
Cista Provo	Sklop Vuletić						

Cista Provo	Stara crkva svetog Ivana Krstitelja						
-------------	-------------------------------------	--	--	--	--	--	--

Cista Provo	Crkva sv. Ante Padovanskog						
Cista Provo					Slika Uznesenje Blažene Djevice Marije sa svecima		
Cista Provo						Sakralni inventar crkve sv. Ante Padovanskog	
Cista Provo					Oltar sv. Ivana Nepomuka		
Cista Provo					Glavni oltar sv. Ivana Krstitelja iz crkve sv. Ivana Krstitelja		

PRILOG 3.

Tablica 3. Prirodna baština predložena za zaštitu⁷

Redni broj	Naziv predloženog dijela prirode-lokalitet	Općina/ Grad	Prijedlog za kategorizaciju
1.	Cetina - Izvod i vodotok rijeke	Općine: Hrvace, Otok, Cista Provo, Šestanovac i Zadvarje; Gradovi: Vrlika, Sinj, Trilj i Omiš	značajni krajobraz
2.	Vruja - kopneni i morski prostor	Grad Omiš, Općina Zadvarje	značajni krajobraz
3.	Gojakova pećina (kod Dragičevića)	Grad Vrgorac	spomenik prirode (geološki-biološki)
4.	Gradski park	Grad Vrgorac	spomenik parkovne arhitekture
5.	Lokvička jezera (Galipovac, Knezovića jezero, Lokvičko jezero i Suho Knezovića jezero)	Općina Lokvičići	posebni rezervat
6.	Potok Zvizda (Studenci)	Općina Lovreć	značajni krajobraz
7.	Prijevoj Dubci (paleontološki nalazi)	Općina Brela, Općina Zadvarje, Grad Omiš	spomenik prirode (geološki, paleontološki)
8.	Zjatva	Općina Gradac	spomenik prirode (geološki)

⁷ Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije

PRILOG 4.

Tablica 4. Pokrivenost elektroničko-komunikacijske infrastrukture po JLS

JLS	% pokrivenosti EK infrastrukture – bakrena parica				% pokrivenosti EK infrastrukture – svjetlovod	% pokrivenosti EK infrastrukture – koaksijalni kabel
	UKUPNO	ADSL	VDSL	FTTC	100+ Mbit/s	100+ Mbit/s
Baška Voda	53,59	6,89	46,69	0	23,29	0
Brela	58,07	38,5	19,56	0	0,45	0
Cista Provo	29,25	3,8	25,45	0	0	0
Dugi Rat	8,61	22,22	63,83	0,04	0,54	9,72
Gradac	65,74	13,68	52,06	0	0	0
Imotski	62,82	21,2	41,62	0	0,62	0
Lokvičići	15,69	9,51	6,18	0	0	0
Lovreć	20,77	10,59	10,18	0	0	0
Omiš	52,46	9,16	39,36	3,94	0,48	1,64
Podbablje	40,09	10,81	29,23	0,04	0	0
Podgora	56,63	9,26	47,37	0	0,1	0
Proložac	28,25	9,52	18,73	0	0,05	0
Runovići	31,9	6,25	25,65	0	0,07	0
Šestanovac	12,3	6,04	6,26	0	0	0
Tučepi	41,1	7,94	33,16	0	33,29	0
Vrgorac	45,13	5,96	37,98	1,19	0,71	0
Zadvarje	50,49	5,28	45,21	0	0	0
Zagvozd	19,63	3,02	16,61	0	0	0
Zmijavci	28,51	6,79	21,72	0	0	0
Ukupno LAG	37,95	10,86	30,89	0,27	3,14	0,60

PRILOG 5.

Tablica 23: Događaji i sudionici tijekom izrade LRS/Javna savjetovanja/Elektronske ankete:

Uključite se u izradu strategije Vašeg područja https://docs.google.com/forms/u/0/d/1mxYBn9279_XCUpNUWg_M...

** Označava obavezno pitanje*

1. Oblik javnog ili civilnog subjekta (JLS, trgovačko društvo, udruga...) *
-
2. Kojem gradu ili općini Vaš subjekt pripada?
-
3. Što smatrate glavnim potencijalima gospodarskog i društvenog razvoja područja * kojem pripadate?
-
4. Što vidite kao glavno ograničenje u razvoju Vašeg područja? *
-
5. Planirate li tražiti potporu na LAG natjecajima u budućem razdoblju? *

Označite samo jedan oval.

☐ DA

☐ NE

6. Za koju vrstu projekta planirate tražiti potporu? *

1 od 2 08.09.2023. 10:12 Uključite se u izradu strategije Vašeg područja

7. Nositelj projekta (grad, općina, udruga..) upisan je kao vlasnik ili ima upisan * Ugovor o najmu/sluznosti lokacije ulaganja u zemljišnik?

Označite samo jedan oval.

☐ DA

☐ NE

8. Problemi s kojima ste se dosad susretali u provedbi projekata?

Google nije izradio niti podržava ovaj sadržaj.

Google Obrasci

2 od 2 08.09.2023. 10:12

PRILOG 6.

DODACI ZA:

ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA

Radni materijal SWOT analiza LAG-a:

SWOT analiza analizira i identificira četiri aspekta dolaska do željenih ciljeva.

S Strengths/snage, **W** Weaknesses/slabosti), **O** Opportunities/prilike), **T** Threats/prijetnje

Promatramo vlastite snage i slabosti kao unutarnje čimbenike na koje osobno utječemo kao pojedinci ili partneri na lokalnoj sredini u kombinaciji s prilikama i prijetnjama koje dolaze iz vanka i na koje nemamo utjecaj kroz strateške aktivnosti.

Treba voditi računa da s budućim postavljenim ciljevima želimo maksimalno upregnuti naše snage i otkloniti slabosti. Na tom putu kroz ovu strategiju predvidjet će se intervencije iz Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike za RH. U svemu tome želimo iskoristiti prilike koje su nam dana te biti svjesni prijetnji na koje ne možemo utjecati.

Svjesni smo da dugoročne prijetnje poput nesređenih zemljišnih knjiga nisu one na koje LAG u okviru danih sredstava ima utjecaj, kao i da naše općine i gradovi ne mogu svojim financijskim kapacitetima raditi potpuno nove i cjelovite izmjere. Ipak, u proteklom razdoblju mjere ruralnog razvoja pokazale su se kao poticaj pojedincima za rješavanje ispravnih upisa nekretnina u svom vlasništvu.

Sagledavajući vlastite snage, slabosti te prijetnje i prilike dolazimo do strateških saznanja kako bismo mogli poduzeti pravilne mjere i aktivnosti za postizanje efikasnije i svrhovite raspodjele novca.

Postojanje LAG-a omogućilo je ovim prostorima dodatnu financijsku snagu i poticaj u visini proračuna jedna prosječno razvijene JLS na području LAG-a, a troškovi administracije pokrivaju se izravno iz sredstava EU. JLS i članovi simboličnim članarinama predfinanciraju rad LAG-a.

Molimo Vas da komentirate do sada uočene i predložene SNAGE (unutarnji čimbenici Vas kao pojedinca i naše zajednice):

SNAGE	Slažem se da su snage:	Ne slažem se da su snage:	Smatram da su dvije najvažnije snage:	Komentari:	Smatram da treba dodati i sljedeće snage:
Iskustvo znatnog broja JLS i poljoprivrednih gospodarstava koji su koristili sredstva po LAG i nacionalnim natjecajima					
Značajan prostor izvan građevinskog područja obuhvaća poljoprivredne površine, što predstavlja prirodnu osnovu i priliku za razvoj poljoprivrede, stočarstva i ruralnog turizma					
Prevladavajući oblik malih poduzeća koja postaju glavni generator razvoja i zapošljavanja, ali i samoopskrbnih koja omogućavaju lakše prevladavanja teškoća inflacije i rasta cijena					
Nezagađeno tlo pogodno i za ekološku proizvodnju hrane zbog ranije neaktivnosti i „bijeke kuge“ sada predstavlja snagu					
Turistički kapaciteti na obali ostvaruju zavidan broj noćenja što čini osnovu potražnje za poljoprivrednim proizvodima					
Na području LAG-a prisutna je tradicija u poljoprivrednoj proizvodnji kao i postojanje autohtonih poljoprivrednih proizvoda (pršut, sir, vrgoračke jagode, Poljički soparnik, vino Kujundžuša, Imotska torta, slana srdela i sl.). Sve više znanja i iskustva u proizvodnji hrane (ulja, vina...) usmjereno je na kvalitetu, a ne kvantitetu. Isto omogućava povećanje dodane vrijednosti kroz razne oblika oznaka kvalitete.					

Stočarstvo na prostoru LAG-a obilježava dominacija ekstenzivnog načina uzgoja i naturalnog karaktera proizvodnje					
Na području LAG-a postoje povoljni prirodni uvjeti (klima i vegetacija) koja prati tradicija u razvoju pčelarstva koje omogućava rast PG-a unatoč usitnjenim i malim parcelama					

SLABOSTI	Slažem se da su slabosti:	Ne slažem se da su slabosti:	Smatram da su dvije najvažnije slabosti:	Komentari:	Smatram da treba dodati i sljedeće slabosti:
Po prethodnim iskustvima vidljivo je djelomično ne shvaćanje zadanosti pravila za dodjelu sredstava iz EU fondova					
Na zapuštenim poljoprivrednim površinama koje postaju šuma vidljiv je izostanak šumsko uzgojnih radova pa djeluju zapuštene, teže se obnavljaju i predstavljaju veću opasnost od požara					
Voda za poljoprivredu ne osigurava se iz vodoopskrbnog sustava, a navodnjava se u okviru poljoprivrednih kućanstava (svega 10%). S druge strane nekontrolirano se natapaju poljoprivredne površine te se na taj način troše značajne količine vode, zbog čega dolazi do presušivanja izvora i oticanja u otvorenim vodotocima, ali i značajnih problema s opskrbom vodom					
Stanje društvene infrastrukture (sportskih, kulturnih, socijalnih i drugih sadržaja) zahtjeva znatna ulaganja					
Velika većina poljoprivrednih gospodarstava proizvodi isključivo za vlastite potrebe					

Masovnost turizma i kratkoća turističke sezone					
Neorganizirano tržište poljoprivrednih proizvoda, nedostatak otkupnih centara i marketinške aktivnosti vezane uz prezentaciju poljoprivrednih proizvoda i gospodarstava.					
Nedostatak specifičnog znanja među poljoprivrednicima dovodi do niske razine inovativnih gospodarskih projekata i primjene suvremenih tehnoloških dostignuća					
Nepovoljna vlasnička i posjedovna struktura zemljišta (usitnjenost i fragmentiranost zemljišnog posjeda) i objekata, te neažurni podaci o načinu korištenja i bonitetu za poljoprivredne i šumske površine					
Nedovoljno vrednovanje prostora u svrhu zaštite prirodnih resursa važnih za održivi razvoj i kvalitetu života stanovništva					

PRILIKE	Slazem se da su prilike:	Ne slazem se da su prilike:	Smatram da su dvije najvažnije prilike:	Komentari:	Smatram da treba dodati i sljedeće prilike:
Dva prirodno raznolika prostora, sve bolje međusobno povezana (Omiš - Šestanovac, Dubci - Šestanovac, Makarska - Ravča, Vrgorac - Ploče i novoizgrađeni tunel Sv. Ilija), različitih ali komplementarnih djelatnosti rivijernog i nautičkog turizma sa specifičnim gospodarstvom ruralnog područja, kao i povezanost područja LAG-a sa širim prostorom (A1, D-8). Povezanost područja LAG-a sa širim prostorom izgradnjom AC, te participacijom na Jadransko - jonskom prostornom koridoru pruža ovom području povoljne lokacijske prednosti, gdje se može očekivati generiranje impulsa rasta i jači integracijski procesi					
Područje LAG-a „ADRION“ obiluje izrazitim raznolikošću staništa s ekološkim, biocenološkim, florističkim i faunističkim osobitostima, mrežom NATURA 2000, izuzetnom prirodnom baštinom (posebno PP Biokovo, Crveno i Modro jezero), te predstavlja prostor susreta kontinentalne i mediteranske klime, stvarajući jedinstven i atraktivni krajobraz, što daje komparativnu prednost ovom području					
Raznovrsnost svih prirodnih čimbenika (klimatskih, hidroloških, orografskih, pedoloških i vegetacijskih) s vrijednim prostornim resursima, značajni potencijal vrijednog poljoprivrednog tla i ekološki očuvanog okoliša, hidrološki potencijal (izdašnost izvora čiste voda) dostatan za osiguranje potreba poljoprivredne proizvodnje					
Novi motivi dolaska turista, zainteresiranost za kulturne i prirodne znamenitosti, selektivne oblike turizma, sportske i rekreativne aktivnosti u prirodi, a posebno ruralni turizam					
Velika većina poljoprivrednih gospodarstava proizvodi isključivo za vlastite potrebe					

PRIJETNJE	Slažem se da su prijetnje:	Ne slažem se da su prijetnje:	Smatram da su dvije najvažnije prijetnje:	Komentari:	Smatram da treba dodati i sljedeće prijetnje:
Stanje evidencije imovinsko pravnih odnosa, zemljišnih knjiga i katastra zemljišta je otežavajući faktor u korištenju zemljišta (gradnja, uređenje, privođenje namjeni, šumsko-uzgojni radovi i sl.)					
Razvoj globalnih i međunarodnih kriznih događaja (ratovi, migracije, pandemija itd.)					
Rast cijena goriva, ulaznih materijala i opreme potrebne za gospodarsku aktivnost					
Domaće tržište poljoprivrednih proizvoda karakterizira uvozna ovisnost, tj. negativna vanjsko - trgovinska bilanca za većinu poljoprivrednih proizvoda, neorganiziranost i nedovoljna razvijenost tržišne infrastrukture					
Postojeći procesi prijetnje time da se nekomercijalna, odnosno resursno i proizvodno mala obiteljska gospodarstva neće moći nositi s tržišnim pritiscima, ali imaju nezamjenjivu ulogu u sprječavanju daljnje depopulacije, očuvanju kulturne, krajobrazne i biološke raznovrsnosti te tradicijskih vrijednosti ruralnog područja					
Niža obrazovna struktura radno_sposobnog stanovništva, naročito u poljoprivredi te udaljenost ustanova za više i visoko obrazovanje.					
Negativni demografski trendovi na području LAG-a i iseljavanje stanovništva					

Promjena klimatskih uvjeta (globalno zatopljenje), elementarne nepogode i prirodne katastrofe					
---	--	--	--	--	--